

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลอง
เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
ปีงบประมาณ ๒๕๔๕

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม
ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รายงานการดำเนินงานทางโบราณคดี

เสนอ

สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลอง
เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
ปีงบประมาณ ๒๕๔๘

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม
ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รายงานการดำเนินงานทางโบราณคดี

เสนอ

สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร

คำนำ

การดำเนินงานทางโบราณคดีภายในโบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรม เป็นส่วนหนึ่งของโครงการบูรณะโบราณสถาน เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยความรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร ซึ่งโบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรมเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่ง ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ในแง่ของการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคงสถาพรสืบไป

การดำเนินงานทางโบราณคดีครั้งนี้ มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่โบราณสถานวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งตั้งหันหน้าทางด้านทิศตะวันออก มีขนาดความกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาวประมาณ ๒๖ เมตร มีมุขยื่นทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปประทับทั้งบนฐานชุกชี นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยของภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นภาพไตรภูมิ เทพชุมนุม พุทธประวัติ ชาดก ขบวนช้าง ภาพการละเล่น และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

ภายหลังการขุดแต่งและขุดตรวจหาแนวโบราณสถานในบริเวณพื้นที่บริเวณดังกล่าว ทำให้ทราบถึงลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของสิ่งก่อสร้างอื่นเพิ่มเติม อันได้แก่ ฐานอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ ฐานหน้ากระดานยกพื้นรองรับวิหาร และพื้นปูอิฐโดยรอบ แนวกำแพงวัดบางส่วน รวมถึงหลักฐานทางโบราณคดีประเภทโบราณวัตถุ ที่พบจากการขุดแต่ง

การดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานวิหารวัดประดู่ทรงธรรมครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีโดยการสนับสนุนทั้งจากเจ้าอาวาส พระลูกวัด แม่ชีผู้มีหน้าที่ดูแลพื้นที่ และสำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา บริษัท ชาญรุ่งโรจน์ จำกัด ซึ่งปฏิบัติงานด้านโบราณคดีดังกล่าว ขอแสดงความขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

บริษัท ชาญรุ่งโรจน์ จำกัด

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

อธิบดีกรมศิลปากร
จากกรมศิลปากร

สารบัญ

เรื่อง	หน้าที่
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพถ่าย	จ
สารบัญภาพถ่ายเส้น	ช
สารบัญผังรูปแบบ	ฉ
บทนำ	๑
บทที่ ๑ การดำเนินงานทางโบราณคดี	๔
๑.๑ ที่ตั้ง	๔
๑.๒ ประวัติการทำงานที่ผ่านมา	๔
๑.๓ สภาพปัจจุบันของ โบราณสถาน	๔
๑.๔ การวางผังหลุมขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดี	๕
๑.๕ เทคนิคการขุดแต่ง โบราณสถาน	๖
๑.๖ เทคนิคการขุดค้นทาง โบราณคดี	๖
๑.๗ การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล	๗
บทที่ ๒ โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง	๕
๒.๑ สภาพโดยทั่วไปและลักษณะแผนผัง	๕
๒.๒ ลักษณะ โบราณสถานหลังการขุดแต่ง	๑๑
๒.๓ ลักษณะ โบราณสถานหลังการขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน	๑๒
๒.๔ ลักษณะ โบราณสถานหลังการขุดตรวจที่เนิน โบราณสถาน(ร้าง)	๑๗
บทที่ ๓ โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง	๑๕
๓.๑ โบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม	๑๕
๓.๑.๑ ประเภทดินเผา	๑๕
๓.๑.๒ ประเภทปูนปั้น	๒๑
๓.๑.๓ ประเภทโลหะ	๒๒
๓.๒ โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา	๒๓
๓.๒.๑ ประเภทดินเผา	๒๓
๓.๒.๒ ประเภทสำริด	๒๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้าที่	
๓.๓	ภาษาชนเผ่าในประเทศไทย	๒๖
๓.๔	ภาษาชนเผ่าต่างประเทศ	๒๗
บทที่ ๔	การขุดค้นขุดตรวจทางโบราณคดี	๒๘
๔.๑	หลุมขุดค้นที่ P.1	๒๘
	๔.๑.๑ ตำแหน่งที่ตั้ง	๒๘
	๔.๑.๒ การดำเนินงานทางโบราณคดี	๒๘
	๔.๑.๓ ชั้นทับถมทางโบราณคดี	๒๙
	๔.๑.๔ โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้น	๒๙
	๔.๑.๕ สรุปผลการขุดค้น	๓๐
๔.๒	หลุมขุดตรวจ TP.1	๓๑
	๔.๒.๑ ตำแหน่งที่ตั้ง	๓๑
	๔.๒.๒ การดำเนินงานทางโบราณคดี	๓๑
	๔.๒.๓ ชั้นทับถมทางโบราณคดี	๓๑
	๔.๒.๔ โบราณวัตถุที่พบจากการขุดตรวจ	๓๑
	๔.๒.๕ สรุปผลการขุดตรวจ	๓๑
๔.๓	หลุมขุดตรวจ TP.2	๓๒
	๔.๓.๑ ตำแหน่งที่ตั้ง	๓๒
	๔.๓.๒ การดำเนินงานทางโบราณคดี	๓๒
	๔.๓.๓ ชั้นทับถมทางโบราณคดี	๓๒
	๔.๓.๔ โบราณวัตถุที่พบจากการขุดตรวจ	๓๒
	๔.๓.๕ สรุปผลการขุดตรวจ	๓๒
๔.๔	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน	๓๓
	๔.๔.๑ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1	๓๓
	๔.๔.๒ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2	๓๔
	๔.๔.๓ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3	๓๔
	๔.๔.๔ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4	๓๕
	๔.๔.๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5	๓๕
	๔.๔.๖ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 6	๓๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้าที่
๔.๔.๗ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 7	๓๗
๔.๔.๘ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 8	๓๗
๔.๔.๙ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 9	๓๘
๔.๔.๑๐ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 10	๓๘
๔.๔.๑๑ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 11	๓๙
๔.๔.๑๒ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12	๔๐
๔.๔.๑๓ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 13	๔๐
๔.๔.๑๔ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 14	๔๑
๔.๔.๑๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 15	๔๑
๔.๔.๑๖ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 16	๔๒
บทที่ ๕	การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ
๕.๑	ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี
๕.๒	รูปทรงสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรม
๕.๓	ด้านอายุสมัยของโบราณสถาน
บทที่ ๖	สรุป
บรรณานุกรม	๕๔
ภาพลายเส้น	๕๕
ผังรูปแบบ	๗๘
ภาคผนวก ๑	แบบบันทึกโบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม
ภาคผนวก ๒	แบบบันทึกโบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนา
ภาคผนวก ๓	แบบบันทึกโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผา

สารบัญภาพถ่าย

ลำดับ	แสดง	หน้าที่
ภาพที่ ๑	วิหารด้านทิศเหนือ สภาพก่อนขุดแต่ง	๕
ภาพที่ ๒	วิหารด้านทิศตะวันออก สภาพก่อนขุดแต่ง	๕
ภาพที่ ๓	วิหารด้านทิศตะวันตก สภาพก่อนขุดแต่ง	๕
ภาพที่ ๔	วิหารด้านทิศใต้ สภาพก่อนขุดแต่ง	๕
ภาพที่ ๕	วิหารด้านทิศเหนือ สภาพหลังขุดแต่ง	๑๑
ภาพที่ ๖	วิหารด้านทิศตะวันออก สภาพหลังขุดแต่ง	๑๑
ภาพที่ ๗	วิหารด้านทิศใต้ สภาพหลังขุดแต่ง	๑๑
ภาพที่ ๘	วิหารด้านทิศตะวันตก สภาพหลังขุดแต่ง	๑๑
ภาพที่ ๙	โบราณสถานหมายเลข ๑	๑๒
ภาพที่ ๑๐	โบราณสถานหมายเลข ๒	๑๓
ภาพที่ ๑๑	โบราณสถานหมายเลข ๓	๑๓
ภาพที่ ๑๒	โบราณสถานหมายเลข ๔	๑๔
ภาพที่ ๑๓	โบราณสถานหมายเลข ๕	๑๔
ภาพที่ ๑๔	โบราณสถานหมายเลข ๕	๑๔
ภาพที่ ๑๕	โบราณสถานหมายเลข ๖	๑๕
ภาพที่ ๑๖	โบราณสถานหมายเลข ๗	๑๖
ภาพที่ ๑๗	โบราณสถานหมายเลข ๘	๑๖
ภาพที่ ๑๘	แนวกำแพงวัด	๑๗
ภาพที่ ๑๙	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5	๑๗
ภาพที่ ๒๐	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4	๑๘
ภาพที่ ๒๑	ตัวอย่างกระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้	๒๐
ภาพที่ ๒๒	ตัวอย่างกระเบื้องกาบกล้วยตัวเมีย	๒๐
ภาพที่ ๒๓	กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ 1	๒๐
ภาพที่ ๒๔	กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ 2	๒๑
ภาพที่ ๒๕	กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ 3	๒๑
ภาพที่ ๒๖	ปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมลายพันธุ์พฤกษารูปดอกไม้	๒๑
ภาพที่ ๒๗	ปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมลายพันธุ์พฤกษารูปวงโค้ง	๒๒
ภาพที่ ๒๘	ปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมลายกาบเท้าสิงห์	๒๒

สารบัญภาพถ่าย (ต่อ)

ลำดับ	แสดง	หน้าที่
ภาพที่ ๒๙	ตะปูเหล็ก	๒๓
ภาพที่ ๓๐	ตะปูเหล็ก	๒๓
ภาพที่ ๓๑	พระพุทธรูปคินเผา	๒๓
ภาพที่ ๓๒	ตัวอย่างพระพุทธรูปสำริด ทรงเครื่องใหญ่	๒๕
ภาพที่ ๓๓	ตัวอย่างพระพุทธรูปสำริด ทรงเครื่องน้อย	๒๕
ภาพที่ ๓๔	พระพุทธรูปสำริด ไม่ทรงเครื่อง	๒๖
ภาพที่ ๓๕	ชิ้นส่วนปากไหสี่หูเคลือบสีน้ำตาล	๒๖
ภาพที่ ๓๖	ชิ้นส่วนลำตัวไหเคลือบสีน้ำตาล	๒๖
ภาพที่ ๓๗	ชิ้นส่วนภาชนะคินเผาเนื้อกระเบื้อง เขียนลายครามได้เคลือบ	๒๗
ภาพที่ ๓๘	หลุมขุดค้น P.1	๓๐
ภาพที่ ๓๙	หลุมขุดตรวจหมายเลข 1	๓๑
ภาพที่ ๔๐	หลุมขุดตรวจหมายเลข 2	๓๒
ภาพที่ ๔๑	ฐานเสาก่ออิฐฉาบปูนที่พบ	๓๒
ภาพที่ ๔๒	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1	๓๓
ภาพที่ ๔๓	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2	๓๔
ภาพที่ ๔๔	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 และ 3 ขยาย	๓๔
ภาพที่ ๔๕	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4	๓๕
ภาพที่ ๔๖	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5	๓๕
ภาพที่ ๔๗	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 6	๓๖
ภาพที่ ๔๘	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 7	๓๗
ภาพที่ ๔๙	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 8	๓๗
ภาพที่ ๕๐	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 8 ขยาย	๓๗
ภาพที่ ๕๑	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 9	๓๘
ภาพที่ ๕๒	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 10	๓๘
ภาพที่ ๕๓	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 11	๓๙
ภาพที่ ๕๔	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12	๔๐
ภาพที่ ๕๕	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12 ขยาย	๔๐
ภาพที่ ๕๖	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 13	๔๐
ภาพที่ ๕๗	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 14	๔๑

สารบัญภาพถ่าย (ต่อ)

ลำดับ

แสดง

หน้าที่

ภาพที่ ๕๘

หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 15

๔๑

สารบัญญาดลายเส้นผังชั้นดิน

ลำดับที่	แสดง	หน้าที่
๑	หลุมขุดตรวจที่ 1	๕๖
๒	หลุมขุดตรวจที่ 2	๕๗
๓	หลุมขุดค้นที่ 1 ด้านทิศเหนือและตะวันออก	๕๘
๔	หลุมขุดค้นที่ 1 ด้านทิศใต้และตะวันตก	๕๙
๕	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1 ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก	๖๐
๖	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1 ด้านทิศเหนือและใต้	๖๑
๗	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2 ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก	๖๒
๘	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2 ด้านทิศเหนือและใต้	๖๓
๙	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก	๖๔
๑๐	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 ด้านทิศเหนือและใต้	๖๕
๑๑	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 ขยาย	๖๖
๑๒	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4 ด้านทิศตะวันออก	๖๗
๑๓	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4 ด้านทิศตะวันตก	๖๘
๑๔	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4 ด้านทิศเหนือและใต้	๖๙
๑๕	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5 ด้านทิศเหนือ	๗๐
๑๖	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5 ด้านทิศใต้	๗๑
๑๗	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5	๗๒
๑๘	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 11	๗๓
๑๙	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12	๗๔
๒๐	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12 ขยาย	๗๕
๒๑	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 13	๗๖
๒๒	หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 14	๗๗

สารบัญผังรูปแบบ

แผ่นที่	แสดง	หน้าที่
๑	ผังแสดงตำแหน่งพื้นที่ก่อนการขุดแต่งและหลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน	๗๕
๒	ผังแสดงตำแหน่งพื้นที่หลังการขุดแต่งและหลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน	๘๐
๓	ผังแสดงกริดบริเวณพื้นที่ขุดแต่งและหลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน	๘๑
๔	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๑	๘๒
๕	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๒	๘๓
๖	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๓	๘๔
๗	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๔	๘๕
๘	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๕	๘๖
๙	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๖	๘๗
๑๐	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๗	๘๘
๑๑	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๘	๘๙
๑๒	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๙	๙๐
๑๓	รูปแปลนและรูปด้าน โบราณสถานหมายเลข ๑๐	๙๑

บทนำ

๑. หลักการและเหตุผล

วัดประดู่ทรงธรรม ตั้งอยู่ที่ ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดประดู่ หรือวัดประดู่โรงธรรม ไม่ปรากฏหลักฐานเอกสารเกี่ยวกับการสร้าง ตามคำบอกเล่าของพระอธิการบุญนาค สิตสำโร เจ้าอาวาสวัดประดู่ทรงธรรม มีข้อความว่า วัดนี้เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยใช้ชื่อเดิมว่าวัดประดู่โรงธรรม ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดประดู่ทรงธรรม” คำว่า ทรงธรรม แปรมาจาก โรงธรรม เข้าใจว่าคงอาศัยเหตุที่ครั้งหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระสงฆ์คณะนี้เคยได้รับการอุปถัมภ์จากสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมมาตลอดรัชกาล แต่ตามข้อมูลประวัติวัดที่วัดราชอาณาจักร เล่ม ๔ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.๒๕๒๘ กล่าวว่า วัดประดู่ทรงธรรม ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๘๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประมาณ พ.ศ.๒๒๐๐ โดยการรวมวัดสองวัดเข้าด้วยกัน คือ วัดประดู่ กับวัดโรงธรรม แล้วได้มีนามใหม่เป็น “วัดประดู่โรงธรรม” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวัดประดู่ทรงธรรมในสมัยรัชกาลที่ ๕

โบราณสถานวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตั้งหันหน้าทางด้านทิศตะวันออก มีขนาดความกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาวประมาณ ๒๖ เมตร มีมุขทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ภายในวิหารของวัดประดิษฐานพระพุทธรูปประทับทั้งบนฐานชุกชี นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยของภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นภาพไตรภูมิ เทพชุมนุม พุทธประวัติ ชาดก ขบวนช้าง ภาพการละเล่น และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

เนื่องจากโบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรมได้ก่อสร้างมานานแล้ว รูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ต่างจากหลักฐานเดิม จำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์อย่างถูกวิธี โดยจะดำเนินงานภายใต้ข้อกำหนดตามมาตรฐานงานโบราณคดี ของกรมศิลปากร โดยมีข้าราชการของสำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา เป็นผู้ควบคุมและกำกับการทำงานอย่างใกล้ชิด

๒. วัตถุประสงค์

สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา มีความประสงค์จะอนุรักษ์และพัฒนาวัดประดู่ทรงธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณสถานและดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ ดังนี้

- ๒.๑ บูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ศาสนสถานสำคัญ เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
- ๒.๒ เพื่อจุดเด่นจุดคั่นทางวิชาการ โบราณคดีและอนุรักษ์โบราณสถานอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่กับชาติไทยสืบไป
- ๒.๓ เพื่อรักษารูปแบบและสืบทอดเทคนิควิธีการก่อสร้างดั้งเดิม
- ๒.๔ เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานให้ดำรงคงไว้เป็นหลักฐานด้านการศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

๓. เป้าหมาย

งานโบราณคดี

๑. จุดแต่งโบราณสถานภายในและภายนอกของวิหาร พื้นที่ ๔๗๒ ตารางเมตร
๒. จุดคั่นทางวิชาการ โบราณคดี ขนาด ๓x๓x๓ เมตร จำนวน ๑ หลุม
๓. จุดตรวจสอบด้าน โบราณคดีของวิหาร ขนาด ๒x๒x๐.๕๐ เมตร จำนวน ๒ หลุม
๔. จุดตรวจสอบหาแนวโบราณสถาน ๒x๑๐x๑ เมตร จำนวน ๑๒ หลุม
๕. รายงานการจุดแต่งทางวิชาการ ดินฉบับ ๑๕ เล่ม ถ้ำเนาหลงแผ่นซีดี จำนวน ๕๐ ชุด พร้อมส่งมอบโบราณวัตถุ ทะเบียนโบราณวัตถุ แบบบันทึกต่าง ๆ และภาพถ่ายทั้งหมด

๔. ระยะเวลาดำเนินการ

ระยะเวลา ๖๐ วัน

๕. งบประมาณ

เป็นเงิน ๓๐๐,๐๐๐.-บาท (สามแสนบาทถ้วน)

๖. วิธีการดำเนินงาน

จ้างเหมาดำเนินการ ควบคุมการดำเนินงานโดยกลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา

๗. ผู้รับผิดชอบโครงการ

สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร

๘. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ๘.๑ ได้ข้อมูลและหลักฐานทาง โบราณคดีเบื้องต้นเกี่ยวกับวัดประดู่ทรงธรรม
- ๘.๒ เป็นข้อมูลในการดำเนินการบูรณะที่ถูกต้องตามหลักฐานเดิม
- ๘.๓ เป็นการรักษารูปแบบและสืบทอดเทคนิควิธีการก่อสร้างดั้งเดิม
- ๘.๔ อนุรักษ์โบราณสถานอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และดำรงคงอยู่กับชาติไทยสืบไป

บทที่ ๑

การดำเนินงานทางโบราณคดี

๑.๑ ที่ตั้ง

โบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรม ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกเกาะเมือง มีพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่กริด ๔๗ PPR ๘๗๕ ๗๒๓ ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศา ๓๕ ลิปดา ๔๔ พิลิปดาตะวันออก และเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศา ๒๑ ลิปดา ๓๓ พิลิปดาเหนือ (แผนที่ทหารมาตราส่วน ๑:๕๐,๐๐๐ ถ้าดับซูด L ๗๐๑๗ ระวัง ๕๑๓๗ IV) มีอาณาเขตและโบราณสถานแวดล้อมดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับพื้นที่ว่างของเทศบาลเมืองอโยธยา ถัดไปเป็นเนินโบราณสถาน(ร้าง)
ทิศใต้	ติดต่อกับโบราณสถานวัดกุฎีขาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับสำนักงานเทศบาลเมืองอโยธยา ถัดไปเป็นโบราณสถานวัดจักรวรรดิ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับทางรถไฟ

๑.๒ ประวัติการทำงานที่ผ่านมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับการบูรณะวิหารในส่วนของหลังคามุงกระเบื้อง โดยสำนักงานศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา

๑.๓ สภาพปัจจุบันของโบราณสถาน

บริเวณพื้นที่โบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบันประกอบด้วย สิ่งก่อสร้างพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบหลัก ได้แก่ วิหาร เจดีย์ประธาน และพระอุโบสถ วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก (แผนผังที่ ๑) หันหน้าไปทางทิศตะวันออก นอกจากนี้ยังพบเจดีย์ราย กำแพงวัด ฐานล้อมรอบประกอบด้วย โดยทั้งหมดได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากทางวัดเรื่อยมา ทำให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมถูกการก่อสร้างซ่อมแซมในสมัยหลังพอกทับ อาทิเช่น แนวกำแพงวัด(ใหม่) ซึ่งก่อสร้างซ้อนทับแนวเดิม(จากคำบอกเล่าของเจ้าอาวาส) ตำแหน่งเจดีย์ประธานถูกก่อสร้างเป็นฐานยกพื้นสูงรูปสี่เหลี่ยม(ด้านบนปรากฏเจดีย์ขนาดเล็ก) ระหว่างเจดีย์และท้ายวิหารก่อสร้างเป็นอาคารห้องปฏิบัติการฐาน ทั้งยังปรากฏการก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ และ โถงสำหรับบรรจุผู้ล่วงลับ ตั้งอยู่ภายในพื้นที่โบราณสถานเป็นจำนวนมาก

การดำเนินงานทาง โบราณคดีในครั้งนี้ ครอบคลุมพื้นที่โดยรอบเฉพาะ โบราณสถานวิหารเป็นสำคัญ ภายในพื้นที่ดำเนินงานมีต้นไม้ขนาดค่อนข้างใหญ่กระจายอยู่โดยรอบและมีการปลูกหญ้าคลุมหน้าดินทั่วบริเวณ (ยกเว้นพื้นที่จอดรถบริเวณทางเข้าหรือทางด้านทิศใต้ของวิหาร) โดยรอบวิหารปูด้วยพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กและล้อมรอบด้วยแนวรางก่ออิฐ สำหรับปลูกไม้ดอกประเภทเข็มและดาวเรือง สลับกับต้นไม้ขนาดกลางหลากหลายชนิด อาทิ ลีลาวดี เป็นต้น โดยมีการก่ออิฐฉาบปูนเป็นกรอบล้อมรอบ นอกจากนี้ยังปรากฏเสาปูน เพื่อไว้เดินจงกรมสำหรับผู้ที่มาปฏิบัติกรรมฐาน ปักตั้งอยู่เป็นระยะ กระจายอยู่ในพื้นที่

โบราณสถานวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตั้งหันหน้าทางด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน แพนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอาคาร มีขนาดความกว้างประมาณ ๘ เมตร ยาวประมาณ ๒๖ เมตร ตัวอาคารมีมุขยื่นทั้งทางด้านหน้าและหลัง และมีบันไดทางเข้า-ออกที่บริเวณด้านข้างของมุขยื่นที่ส่วนฐานตัวอาคารทำเป็นฐานสิงห์(ยกเว้นส่วนที่เป็นมุข) รองรับผนังวิหาร มีประตูทางเข้า-ออกภายในตัวอาคารทั้งด้านหน้าและหลัง ด้านละ ๒ บาน โดยทำเป็นบันไดทางขึ้น ผนังด้านยาวมีการเจาะช่องหน้าต่าง ด้านละ ๕ บาน บานประตูหน้าต่างไม่มีลวดลายประดับ ไม่มีเสากลางในอาคาร โครงหลังคาเป็นเครื่องไม้ทรงกระเบื้องดินเผาปลายมน ซึ่งส่วนหลังคานี้ได้รับการบูรณะ โดยสำนักงานศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔

ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นจำนวน ๓ องค์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ประทับตั้งบนฐานชุกชี นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยของภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นภาพไตรภูมิ เทพชุมนุม พุทธประวัติ ซาคก ขบวนช้าง ภาพการละเล่น และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน อีกด้วย

๑.๔ การวางผังหลุมขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดี

วางผังหลุมขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดีครอบคลุมพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตโบราณสถาน โดยกำหนดให้พื้นที่ขุดแต่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๕ x ๕ เมตร(แผนผังที่ ๓) เพื่อประโยชน์ในการเก็บหลักฐานทางโบราณคดี และอ้างอิงตำแหน่งพื้นที่ดังกล่าว โดยได้กำหนดเส้นแกนทิศหลัก เหนือ – ใต้ และ ตะวันออก – ตะวันตก มีจุดกำหนดตายตัว (Fix Point) อยู่ที่บริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่ เหนือจุดตัดขึ้นไปกำหนดชื่อเรียกเป็น N พื้นที่ทางด้านขวามือของจุดตัด กำหนดชื่อเรียกเป็น E จากนั้นได้กำหนดระยะห่างเพื่อแบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วน ๆ ละ ๕x๕ เมตร จึงเกิดจุดตัดของเส้นแนวย่อย แบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วน ๆ รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยนับตามลำดับของระยะเป็น 1, 2, 3 .... ออกจากจุดตัด (0, 0) ไปตามแนวแกนทิศหลัก ทำให้พื้นที่ขุดแต่งมีชื่อเรียกดังนี้ คือ N1E1, N8E25, N11E22, ...

๑.๕ เทคนิคการขุดแต่งโบราณสถาน

ทำการขุดหลุมตรวจสอบหาแนวโบราณสถาน (Trench) เพื่อตรวจสอบหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องกับชั้นทับถมทางโบราณคดี ซึ่งจะเป็นข้อมูลกำหนดระดับความลึกในการขุดแต่งโบราณสถานในแต่ละพื้นที่ และระดับพื้นใช้งานเดิมของโบราณสถาน รวมทั้งหลักฐานเกี่ยวกับการซ่อมแซมหรือการก่อสร้างซ้อนทับในระยะต่อมา โดยกำหนดขนาดตามความเหมาะสมของพื้นที่ปฏิบัติงานในแต่ละส่วนแตกต่างกัน ซึ่งจากหลักฐานที่พบจากการขุดหลุมทดสอบทั้งสิ้นจำนวน ๑๖ หลุม ทำให้เป็นแนวทางในการขุดลอกพื้นใช้งานเดิม รวมทั้งการขุดแต่งโบราณสถาน

๑.๖ เทคนิคการขุดค้นทางโบราณคดี

การขุดค้นทางโบราณคดีภายในบริเวณพื้นที่ของโบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรมนั้น เป็นการขุดค้นเพื่อศึกษาถึงพัฒนาการ ในการใช้พื้นที่ของมนุษย์ในอดีต โดยนำหลักฐานที่พบในหลุมขุดค้นทั้งโบราณวัตถุและร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ มาศึกษาวิเคราะห์ตีความเพื่ออธิบายความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีและโบราณสถาน โดยกำหนดขุดหลุมขุดค้นขนาด ๓x๓ เมตร จำนวน ๑ หลุม

ทำการวางผังหลุมขุดค้น TP.1 (แผนผังที่ ๒) ตามแนวแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก (โดยใช้เข็มทิศ) จากนั้นจึงตอกหมุดขึงเชือกเพื่อวางผังหลุมมีขนาด กว้าง – ยาว ๓x๓ เมตร กำหนดจุดระดับสมมุติ (Datum Point) อยู่ที่บริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหลุมขุดค้น (ห่างจากผนังหลุมออกมาประมาณ ๐.๕๐ เมตร) โดยตอกหมุดและกำหนดให้อยู่สูงจากระดับผิวดินปัจจุบัน ๓๐ เซนติเมตร (ต่ำกว่า BM 0.00 ประมาณ ๒๐ เซนติเมตร) และกำหนดให้เป็นเส้นระดับสมมุติ(Datum Line) 0 cm.dt. สำหรับควบคุมระดับความลึกในการขุดค้น ใช้วิธีการขุดค้นตามระดับชั้นดินสมมุติ (Level) ระดับละ ๑๕-๒๐ เซนติเมตร โดยแบ่งพื้นที่ในหลุมขุดค้นออกเป็น ๔ ส่วน (Quadrant) เรียกชื่อตามแนวทิศ คือ NEQ, NWQ, SEQ และ SWQ บันทึกและเก็บหลักฐานที่ได้จากการขุดค้นแยกตามส่วนนี้ ขุดค้นลึกลงไปจนกระทั่งถึงชั้นดินที่ไม่ปรากฏร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์(Sterile)

๑.๗ การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล

ระหว่างการดำเนินงานชุดแต่งโบราณสถาน จะต้องเก็บหลักฐานทางโบราณคดี และบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือถ่ายภาพไว้ เพื่อที่จะได้นำหลักฐานดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ต่อไป ในการปฏิบัติงานครั้งนี้ ได้ปฏิบัติตามกระบวนการทางโบราณคดี โดยมีแบบบันทึกข้อมูลดังนี้

๒.๗.๑ บันทึกประจำวัน

ในขณะที่ปฏิบัติงานแต่ละวัน ต้องบันทึกรายละเอียดการทำงาน ในแต่ละพื้นที่ที่ได้ดำเนินงาน โดยบันทึกหลักฐานสิ่งก่อสร้างที่พบลงในผัง และหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ ที่พบลงในแบบบันทึกประกอบด้วย ชื่อโครงการ ชื่อแหล่งโบราณคดี ชื่อหลุมชุดแต่ง/ชุดค้น ระดับ/ชั้นดิน วัน เดือน ปี ชื่อผู้จดบันทึก รายละเอียดการชุดค้น ชุดแต่ง ชั้นดินและการทับถมตามลักษณะทางกายภาพของดิน โบราณวัตถุที่พบ แนวโบราณสถาน และข้อสังเกต เป็นต้น

๒.๗.๒ บัญชีของที่พบ

บันทึกรายละเอียดโบราณวัตถุที่พบ ประกอบด้วย หมายเลข ชื่อกองการ ชื่อแหล่งโบราณคดี ชื่อหลุมชุดแต่ง/ชุดค้น ระดับ/ชั้นดิน วัน เดือน ปี ชื่อผู้จดบันทึก ประเภทโบราณวัตถุและจำนวน เป็นต้น

๒.๗.๓ บัญชีโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ

บันทึกรายละเอียดโบราณวัตถุชิ้นพิเศษ มีรายละเอียดดังนี้ หมายเลข ชื่อกองการ ชื่อแหล่ง ชื่อหลุมชุดแต่ง/ชุดค้น ระดับสมมติที่พบ วัน เดือน ปี ชื่อผู้จดบันทึก ประเภทโบราณวัตถุ วัสดุ ขนาดและสภาพ เป็นต้น

๒.๗.๔ แบบบันทึกภาพถ่าย

ในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน ต้องบันทึกหลักฐานทางโบราณคดีเป็นภาพถ่าย มีรายละเอียดดังนี้ ชื่อกองการ ที่ตั้งแหล่ง ชนิดกล้องถ่ายภาพ ชนิดฟิล์ม ฟิล์มม้วนที่ ผู้บันทึกภาพ ลำดับภาพถ่าย ลักษณะภาพถ่าย และตำแหน่งทิศ เป็นต้น ในการปฏิบัติงานครั้งนี้ได้ใช้กล้องดิจิทัล ขนาดความละเอียดไม่ต่ำกว่า 3 ล้านพิกเซล บันทึกภาพตลอดการทำงาน เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้งาน และคุณภาพใกล้เคียงกับกล้องปกติ

สัญลักษณ์ และตัวย่อที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล

- ชื่อ โครงการ : AY' 06 หมายถึง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี ค.ศ.2006 (พ.ศ.๒๕๔๘)
- ชื่อแหล่ง โบราณคดี : วัดประดู่ทรงธรรม หมายถึง โบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรม
: วัดประดู่ทรงธรรม(ร้าง) หมายถึง เนินโบราณสถานที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัด
ประดู่ทรงธรรม
- ชื่อพื้นที่ขุดแต่ง : GRID N12E24 หมายถึง พื้นที่ขุดแต่งขนาด ๕ x ๕ เมตร ที่อยู่ในตำแหน่ง GRID
N12E24 ตามผังรูปแบบ
- วัน เดือน ปี : ๑๑/๑๐/๔๘ หมายถึง วันที่ ๑๑ เดือน ตุลาคม ปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ บางครั้งจะใช้
เป็นปีคริสต์ศักราช เช่น 11/10/06 หมายถึง วันที่ 11 เดือน ตุลาคม คริสต์ศักราช
2006

บทที่ ๒

โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

๒.๑ สภาพโดยทั่วไปและลักษณะแผนผัง

บริเวณพื้นที่โบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบันประกอบด้วย สิ่งก่อสร้างพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบหลัก ได้แก่ วิหาร เจดีย์ประธาน และพระอุโบสถ วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก หันหน้าไปทางทิศตะวันออก นอกจากนี้ยังพบเจดีย์ราย กำแพงวัด และคูน้ำล้อมรอบ (แผนผังที่ ๑) การดำเนินงานทางโบราณคดีในครั้งนี้ครอบคลุมเฉพาะพื้นที่โดยรอบ โบราณสถานวิหารเป็นสำคัญ (ภาพที่ ๑-๔)

ภาพที่ ๑ วิหารด้านทิศเหนือ สภาพก่อนขุดแต่ง

ภาพที่ ๒ วิหารด้านทิศตะวันออก สภาพก่อนขุดแต่ง

ภาพที่ ๓ วิหารด้านทิศตะวันตก สภาพก่อนขุดแต่ง

ภาพที่ ๔ วิหารด้านทิศใต้ สภาพก่อนขุดแต่ง

โดยกำหนดพื้นที่ขุดแต่งและหลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน ให้มีความสัมพันธ์กับหลักฐานที่พบใหม่ ภายหลังจากดำเนินการขุดสิ่งก่อสร้างภายในพื้นที่เพิ่มเติมและมีความหนาแน่นของหลักฐานดังนี้ (แผนผังที่ ๒)

โบราณสถานวิหารวัดประดู่ทรงธรรม มีลักษณะแผนผังการวางตำแหน่งเหมือนกับศาสนสถานโดยทั่วไป กล่าวคือ เป็นวิหารขนาดค่อนข้างใหญ่วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ลักษณะเป็นฐานวิหารยกพื้น ก่ออิฐเป็นชุกฐานหน้ากระดาน มีการปูอิฐเป็นพื้นภายนอกโดยรอบ มีการก่อผนังด้านข้างและทำเป็นช่องหน้าต่าง หลังคาสันนิษฐานว่าเป็นหลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้องกาบกล้วย ส่วนเจดีย์จะตั้งอยู่ด้านหลังวิหาร ปัจจุบันถูกเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถระบุรูปแบบเดิมได้ อุโบสถตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเจดีย์ วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก หันหน้ามาทางทิศตะวันออก โดยรอบจะพบใบเสมาวางตั้งอยู่บนฐานยกพื้นรูปสี่เหลี่ยม

นอกจากนี้ ที่บริเวณด้านเหนือและใต้ของวิหารยังพบแนวฐานก่ออิฐ ซึ่งน่าจะเป็นฐานเจดีย์ราย โดยด้านทิศเหนือของวิหารพบ เจดีย์ราย ๒ องค์ และฐานก่ออิฐที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจำนวน ๔ ฐาน (สันนิษฐานว่าเป็นฐานของเจดีย์รายทั้งหมด) นอกจากนี้ยังพบแท่นรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็กอีก ๑ แท่น ส่วนทางด้านทิศใต้ของวิหารพบหลักฐานส่วนฐานของเจดีย์ราย(คู่) ๑ คู่ ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน และแนวฐานก่ออิฐอีก ๑ ฐาน เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งก่อสร้างที่พบในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นมาก แต่มีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ดำเนินการ จึงทำให้ไม่สามารถระบุรูปแบบการใช้งาน และตรวจสอบหลักฐานได้ครบถ้วนสมบูรณ์

สภาพโดยรวมของโบราณสถานแห่งนี้เกิดการพังทลายค่อนข้างน้อย เฉพาะสิ่งก่อสร้างที่เป็นองค์ประกอบของศาสนสถานเท่านั้นที่ถูกทำลายไปมาก ยกเว้นเจดีย์ประธานซึ่งคงเหลือสภาพแค่ส่วนฐานและได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปแล้ว อาจเนื่องมาจากการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงรูปแบบสิ่งก่อสร้างใหม่ รากของต้นไม้ขนาดใหญ่และการพังทลายตามธรรมชาติ ส่วนวิหาร พระอุโบสถ และเจดีย์ราย แม้จะถูกบูรณะซ่อมแซมภายหลัง แต่ก็ยังคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไว้พอที่จะสามารถศึกษารูปแบบเดิมได้

๒.๒ ลักษณะโบราณสถานหลังการขุดแต่ง

วิหาร

สภาพทั่วไปยังคงรูปแบบสมบูรณ์เนื่องจากได้รับการบำรุงรักษาจากทางวัดเรื่อยมา อาจถูกซ่อมแซมในบางส่วนและมีการปรับเปลี่ยนพื้นใช้งานเดิม แต่ตัวอาคารก็ยังคงสภาพดีอยู่ ยกเว้นส่วนที่เป็นลวดลายปูนปั้นด้านหน้าและหลังที่กะเทาะและหลุดร่อน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๘ x ๒๖ เมตร วางตัวตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เป็นวิหารที่ทำฐานยกพื้นสูง โดยก่ออิฐเป็นชุดฐานหน้ากระดานซ้อนลดหลั่นกันสองชั้นรองรับตัวอาคาร มีระยะยื่นออกจากแนวผนังวิหารประมาณ ๐.๗๐ และ ๒.๒๐ ตามลำดับโดยรอบ คงเหลือความสูงเฉลี่ยประมาณ ๐.๖๐ - ๐.๘๐ เมตร มีทางเข้าอยู่ทางด้านหน้าตอนกลาง กว้างประมาณ ๑.๘๐ เมตร (ภาพที่ ๕-๘)

ภาพที่ ๕ วิหารด้านทิศเหนือ สภาพหลังขุดแต่ง

ภาพที่ ๖ วิหารด้านทิศตะวันออก สภาพหลังขุดแต่ง

ภาพที่ ๗ วิหารด้านทิศใต้ สภาพหลังขุดแต่ง

ภาพที่ ๘ วิหารด้านทิศตะวันตก สภาพหลังขุดแต่ง

บนวิหารปูพื้นด้วยอิฐขนาด ๑๔-๑๖ x ๒๘-๓๒ x ๕-๗ เซนติเมตร จากการขุดตรวจไม่พบหลักฐานที่แสดงถึงการปรับเปลี่ยนฐานชุกชี ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่ส่วนท้ายอุโบสถ นอกจากนี้ยังพบหลักฐานการซ่อมแซมรวมทั้งการก่อสร้างซ้อนทับกันในอดีต ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป ในบทที่ ๕ หัวข้อเทคนิคการก่อสร้างและอายุสมัย

๒.๓ ลักษณะโบราณสถานหลังการขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน

๒.๓.๑ โบราณสถานหมายเลข ๑

ภาพที่ ๕ โบราณสถานหมายเลข ๑

เป็นจุดฐานหน้ากระดานของเจดีย์ราย (แผนผังที่ ๔ ภาพที่ ๕) มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๒.๕๐ x ๕.๓๐ เมตร คงเหลือความสูงประมาณ ๐.๓๐ - ๐.๔๐ เมตร ตั้งอยู่ตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ ทางด้านทิศใต้ของวิหาร เป็นฐานเจดีย์ที่ก่ออิฐเป็นเอ็นรูปแฉกจำนวน ๒ ชุด มีขนาดความกว้างของกรอบสี่เหลี่ยมประมาณ ๔๕ - ๕๕ เซนติเมตร ส่วนแกนรูปแฉกกว้างประมาณ ๓๐ เซนติเมตร สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นลักษณะของฐานเจดีย์รายคู่ที่มีฐานร่วมกัน

๒.๓.๒ โบราณสถานหมายเลข ๒

ภาพที่ ๑๐ โบราณสถานหมายเลข ๒

เป็นแนวฐานก่ออิฐตั้งอยู่บนพื้นปูอิฐ (แผนผังที่ ๕ ภาพที่ ๑๐) มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ขนาดความกว้าง x ยาว x สูง ประมาณมากกว่า ๑.๕๐ x ๕.๗๐ x ๐.๓๐ เมตร ไม่สามารถระบุรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและประโยชน์ใช้สอยได้อย่างแน่ชัด แต่สันนิษฐานในเบื้องต้นที่น่าจะเป็นส่วนฐานของเจดีย์ราย(?)

๒.๓.๓ โบราณสถานหมายเลข ๓

ภาพที่ ๑๑ โบราณสถานหมายเลข ๓

ลักษณะเป็นฐานสิ่งก่อสร้าง (แผนผังที่ ๖ ภาพที่ ๑๑) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวิหาร มีขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๖.๖๐ x ๖.๖๐ เมตร คงเหลือสภาพความสูงประมาณ ๐.๓๐ - ๐.๕๐ เมตร ก่ออิฐเป็นชุดฐานหน้ากระดานฉาบปูน สภาพ

ทั่วไปพังทลาย แต่ยังคงหลงเหลือหลักฐานแนวฐานและพื้นปูอิฐ โดยรอบต่อเนื่องมาจากวิหาร ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยที่แน่นอนได้ แต่น่าจะเป็นฐานเจดีย์ราย

๒.๓.๔ โบราณสถานหมายเลข ๔

ภาพที่ ๑๒ โบราณสถานหมายเลข ๔

แกนกลางรูปแจกของเจดีย์ราย(แผนผังที่ ๗ ภาพที่ ๑๒) ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข ๓ โดยก่ออิฐเป็นแนวแกนรูปแจกขนาดกว้างประมาณ ๐.๕๐ เมตร คงเหลือสภาพความสูงประมาณ ๐.๓๐ เมตร ไม่สามารถระบุขนาดของฐานเจดีย์รายองค์นี้ได้อย่างแน่ชัด เนื่องจากถูกรากไม้ขนาดใหญ่รบกวนทำให้พังทลาย

๒.๓.๕ โบราณสถานหมายเลข ๕

ภาพที่ ๑๓ โบราณสถานหมายเลข ๕

ภาพที่ ๑๔ โบราณสถานหมายเลข ๕

ฐานก่ออิฐมีลักษณะเป็นแท่นบูชา(แผนผังที่ ๘ ภาพที่ ๑๓) มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๑.๑๐ x ๑.๑๐ เมตร คงเหลือความสูงประมาณ ๐.๓๐ เมตร ตั้งอยู่ถัดจากโบราณสถานหมายเลข ๓ มาทางทิศตะวันออก

ที่บริเวณด้านเหนือของแท่นรูปสี่เหลี่ยมนี้ ปรากฏแนวฐานก่ออิฐฉาบปูนเป็นแนว (ภาพที่ ๑๔) ขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๐.๕๐ x ๒.๕๐ เมตร คงเหลือสภาพความสูงเฉลี่ยประมาณ ๐.๒๐ เมตร อาจเป็นส่วนฐานของเจดีย์รายที่มีแท่นบูชาตั้งอยู่ด้วย

๒.๓.๖ โบราณสถานหมายเลข ๖

ภาพที่ ๑๕ โบราณสถานหมายเลข ๖

แนวฐานก่ออิฐ(แผนผังที่ ๙ ภาพที่ ๑๕) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม ขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๕.๔๐ x ๖.๑๐ เมตร คงเหลือสภาพความสูงประมาณ ๐.๓๐ - ๐.๖๐ เมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของโบราณสถานหมายเลข ๕ วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก คงเหลือแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบฐานสิ่งก่อสร้าง ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยที่แน่นอนได้

๒.๓.๓ โบราณสถานหมายเลข ๓

ภาพที่ ๑๖ โบราณสถานหมายเลข ๓

แนวฐานก่ออิฐ(แผนผังที่ ๑๐ ภาพที่ ๑๖) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๓.๐๐ x ๓.๐๐ เมตร คงเหลือสภาพความสูงประมาณ ๐.๒๐ - ๐.๓๐ เมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงของ โบราณสถานหมายเลข ๖ คงเหลือแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบฐานสิ่งก่อสร้าง (ภาพที่ ๔๔) สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฐานของเจดีย์ราย

๒.๓.๔ โบราณสถานหมายเลข ๔

ภาพที่ ๑๗ โบราณสถานหมายเลข ๔

แนวฐานก่ออิฐ(แผนผังที่ ๑๑ ภาพที่ ๑๗) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม ขนาดความกว้าง x ยาว ประมาณ ๕.๕๐ x ๕.๕๐ เมตร คงเหลือสภาพความสูงประมาณ ๐.๔๐ เมตร ทำเป็นกรอบฐานและมีแกน(รูปแฉก) สันนิษฐานว่าเป็นฐานของเจดีย์ราย ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหาร

๒.๓.๕ แนวกำแพงวัด

ภาพที่ ๑๘ แนวกำแพงวัด

พบหลักฐานที่น่าจะเป็นแนวกำแพงวัด ๑ ด้าน(ภาพที่ ๑๘) ได้แก่ ด้านทิศเหนือ ไม่สามารถวัดขนาดความกว้างได้เนื่องจากถูกแนวกำแพงที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ซ้อนทับอยู่ คงเหลือสภาพแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นฐาน

๒.๔ ลักษณะโบราณสถานหลังการขุดตรวจที่เนินโบราณสถาน(ร้าง)

๒.๔.๑ โบราณสถานหมายเลข ๕

จากการขุดตรวจหาแนว โบราณสถานพบหลักฐานแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบและแกนของฐานเจดีย์ประธาน ไม่สามารถระบุรูปแบบและขนาดของสิ่งก่อสร้างได้อย่างชัดเจน เนื่องจากหลุมขุดตรวจมีขนาดความกว้างเพียง ๒ เมตร (แผนผังที่ ๑๒ ภาพที่ ๑๕)

ภาพที่ ๑๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5

๒.๔.๒ โบราณสถานหมายเลข ๑๐

จากการขุดตรวจหาแนวโบราณสถานพบหลักฐานแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบและพื้นบนอาคาร สันนิษฐานว่าเป็นวิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ไม่สามารถระบุขนาดของสิ่งก่อสร้างได้อย่างชัดเจน เนื่องจากหลุมขุดตรวจมีขนาดความกว้างเพียง ๒ เมตร (แผนผังที่ ๑๓ ภาพที่ ๒๐)

ภาพที่ ๒๐ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4

บทที่ ๓

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง

จากการขุดแต่งโบราณสถานวิหารวัดประดู่ทรงธรรม เพื่อตรวจสอบหลักฐานทางโบราณคดี โดยการขุดแต่งด้วยระบบตารางกริด (GRID SYSTEM) ขนาด ๕ x ๕ เมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ได้เก็บหลักฐานประเภทโบราณวัตถุชนิดต่างๆ แยกตามหลุมขุดแต่งดังกล่าว สามารถแบ่งประเภทของโบราณวัตถุที่พบออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

๓.๑ โบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม

พบโบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบทางสถาปัตยกรรม ที่ทำจากวัสดุประเภทดินเผา ปูนปั้น และโลหะ มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑.๑ ประเภทดินเผา

อิฐ

อิฐเป็นวัสดุหลักที่ใช้ในการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างและอาคารต่างๆ ภายในโบราณสถาน ทำมาจากดินเหนียวเผาไฟในอุณหภูมิประมาณ ๘๐๐ – ๑,๑๕๐ องศาเซลเซียส อิฐที่พบมีขนาดต่างๆ ดังนี้

- อิฐ ขนาด ๑๔-๑๖ x ๒๘-๓๐ x ๕-๗ เซนติเมตร เป็นอิฐที่ใช้ในการก่อสร้าง อาคารทุกอาคารที่พบในการขุดแต่ง

กระเบื้องดินเผาungหลังคา

พบกระเบื้องungหลังคาดินเผาungประเภทกระเบื้องลอนหรือที่เรียกว่า กระเบื้องกาบกล้วย, กระเบื้องกาบ เพียงประเภทเดียวเท่านั้น โดยทำมาจากดินเหนียวเผาไฟในอุณหภูมิประมาณ ๘๐๐ – ๑,๑๕๐ องศาเซลเซียส กระเบื้องungหลังคาแบบนี้ประกอบด้วย กระเบื้องungตัวเมียและกระเบื้องungตัวผู้ มีข้อเกี่ยวกับระแนงไม้ เวลาใช้ungหลังคาจะungซ้อนทับกันลงมา โดยในแถวเดียวกันกระเบื้องungตัวผู้จะครอบลงที่ขอบของกระเบื้องungตัวเมียซึ่งวางหงายสลับกันไปเรื่อยๆ จากการขุดแต่งโบราณสถาน จะพบกระเบื้องungหลังคาประเภทนี้ บริเวณลานพื้นปูอิฐทั้งในและนอกอาคารทุกหลัง โดยส่วนมากจะพบเพียงเศษชิ้นส่วน

กระเบื้องungตัวผู้ (ภาพที่๒๑) มีรูปทรงคล้ายกาบกล้วย หรือเหมือนกระบอกไม้ไผ่ผ่าครึ่งซีก บริเวณส่วนบนหรือส่วนหัวแคบกว่าปลาย และทำเป็นขอกคล้ายวงช้างงอลงมา ใช้สำหรับเกาะหรือเกี่ยวกับระแนงไม้ ขนาดโดยทั่วไปของกระเบื้องungหลังคาชนิดนี้ที่มีสภาพสมบูรณ์ มีขนาดประมาณ ๑๓ x ๒๕ x ๐.๖ เซนติเมตร

กระเบื้องตัวเมีย (ภาพที่ ๒๒) มีรูปทรงกว้างกว่ากระเบื้องตัวผู้ ขอบโค้งตั้ง (วางหงาย) บริเวณส่วนบนหรือส่วนหัวกว้างกว่าปลายเล็กน้อย ทำเป็นของอลงมา ใช้สำหรับเกาะหรือเกี่ยวกับระแนงไม้ ส่วนปลายจะตัดตรง ขนาดโดยทั่วไปของกระเบื้องมุงหลังคาชนิดนี้ที่มีสภาพสมบูรณ์ มีขนาดประมาณ ๑๓ x ๒๕ x ๐.๖ เซนติเมตร

ภาพที่ ๒๑ ตัวอย่างกระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้

ภาพที่ ๒๒ ตัวอย่างกระเบื้องกาบกล้วยตัวเมีย

กระเบื้องเชิงชาย

มีลักษณะรูปทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่วหรือด้านเท่า ใช้สำหรับมุงปิดบริเวณชายคา ภายในกรอบรูปสามเหลี่ยมจะทำเป็นลวดลายต่างๆ เช่น ลายเทพนม ลายพันธุ์พฤกษา เป็นต้น (ดูรายละเอียดในตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม)

ภาพที่ ๒๓ กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ 1

ภาพที่ ๒๔ กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ ๒

ภาพที่ ๒๕ กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ ๓

๓.๑.๒ ประเภทปูนปั้น

พบชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม โดยทำเป็นรูปลายพันธุ์พฤกษา ประกอบด้วย ลายรูปดอกไม้ ลายรูปวงโค้ง และลายกาบเท้าสิงห์ เป็นต้น (ดูรายละเอียดในตารางแสดงรายละเอียด โบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม)

ภาพที่ ๒๖ ปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมลายพันธุ์พฤกษารูปดอกไม้

ภาพที่ ๒๗ ปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมลายพันธุ์พฤกษารูปวงโค้ง

ภาพที่ ๒๘ ปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมลายกาบเท้าสิงห์

๓.๑.๓ ประเภทโลหะ

ตะปูเหล็ก

พบตกอยู่บริเวณพื้นที่ขุดแต่งโบราณสถาน เป็นตะปูที่มีลักษณะเป็นลิ่มแหลมแบนภาพด้านตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยม พบจำนวน ๓ ชิ้น (ดูรายละเอียดในตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม)

ภาพที่ ๒๙ ตะปูเหล็ก

ภาพที่ ๓๐ ตะปูเหล็ก

๓.๒ โบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนา

๓.๒.๑ ประเภทดินเผา

พบพระพุทธรูปที่ทำด้วยดินเผา จำนวน ๑ ชิ้น มีลักษณะเป็นแผ่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยการกดประทับให้เป็นรูปพระพุทธรูปปางลีลาแบบนูนต่ำ (ภาพที่ ๓๑)

ภาพที่ ๓๑ พระพุทธรูปดินเผา

๓.๒.๒ ประเภทสำริด

พบโบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนา เป็นชิ้นส่วนของพระพุทธรูปที่ทำมาจากสำริด
ดังนี้

พระพุทธรูปบูชา

พระพุทธรูปสำริดทรงเครื่องใหญ่

เป็นพระพุทธรูปที่สวมเครื่องทรง เลียนแบบกษัตริย์ ได้แก่ มงกุฏ กรองศอ พาทูรัต ทับทรวง ทองพระบาท เป็นต้น นิยมทำปางสมาธิเหนือฐานสิงห์หรือฐานปัทม์ มีหลากหลายขนาด ตั้งแต่เล็ก กลาง ใหญ่ ถ้าเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องขนาดใหญ่จะตกแต่งรายละเอียดได้อย่างสวยงามประณีต มีการลงรักปิดทอง

พระพุทธรูปที่พบจากการขุดแต่ง ประกอบด้วยเศียร ส่วนพระวรกาย พระกร ฐาน เป็นต้น วิวัฒนาการของพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยาอาจจัดลำดับได้ดังนี้

ตอนต้น เป็นพระพุทธรูปแบบเดียวกับที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ น่าจะถูกสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าบรมราชาธิราชที่ ๒ ลักษณะเครื่องทรงที่ขอบสงเว้าโค้งลงไปมาก มีรัดประคดทำเป็นรูปเข็มขัดเพชรพลอย มีปิ่นแห่งประดับหัวเข็มขัด ชายผ้าจีบหน้านางทำเป็นลวดลายประดับลงมาเป็นแนวตั้ง มีขอบชายผ้าหน้านางไหลขึ้นมาเหนือรัดประคด มีอิทธิพลศิลปะลพบุรี อาทิ พระวรกาย อวบน้ำ พระพักตร์สี่เหลี่ยม มีไรพระศก พระนาสิกตรง พระโอษฐ์แฉะ และอิทธิพลศิลปะสุโขทัย คือ รัศมีรูปเปลว ชายจีวรทั้งสองข้างรุ่มเป็นรูปเบ็ดหรือตะขอ

ตอนกลาง เป็นแบบเดียวกับพระพุทธรูปทรงเครื่องที่มีจารึกว่าสร้างขึ้นในสมัยพระชัยราชาธิราช แบ่งเป็นสองระยะ คือ ระยะแรก สวมเครื่องทรงเฉพาะมงกุฏ ยอดมงกุฏมักทำเป็นวงซ้อนกันขึ้นไปเป็นรูปกรวยสูง บางครั้งมีขมวดพระเกศา และรัศมีทำเป็นรูปเปลว นอกจากสวมมงกุฏแล้วมักสวมกุณฑลรูปลูกตุ้มหรือรูปก้นหอยด้วย ในระยะปลายลักษณะทรงเครื่องมีวิวัฒนาการเพิ่มขึ้นคือ สวมเครื่องประดับได้แก่ มงกุฏ กุณฑล พาทูรัต และทองกร ซึ่งบางองค์ไม่สวมทุกชิ้น มีลักษณะร่วมกันคือ สวมกรองศอเป็นแผงคล้ายปกเสื้อมีลวดลายประดับเป็นรูปสามเหลี่ยมหันหัวลง หรือรูปวงโค้ง

ตอนปลาย เป็นแบบเดียวกับพระพุทธรูปทรงเครื่องจากเมรุทิศวัดไชยวัฒนาราม และพระประธานในพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ ซึ่งสร้างในสมัยพระเจ้าปราสาททอง อาจจัดลำดับวิวัฒนาการได้ ๓ ระยะ ได้แก่ ช่วงแรก กรองศอที่เคยเป็นแผงประดับอยู่ลดขนาดและความสำคัญลงเป็นเพียงเครื่องประดับกรอบสังวาลย์ ๒ เส้น ซึ่งไขว้กันเป็นรูปกากบาท ระยะที่ ๒ สังวาลที่สวมแสดงลักษณะการสวมใส่อย่างชัดเจนขึ้น มีลักษณะเป็นวงโค้งสองวงหันหลังชนกัน ระยะที่ ๓ ภายในกรองศอที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังวาลไปแล้ว มีกรองศอลักษณะเป็นอุระอีกเส้นหนึ่งประดับแผ่อยู่เต็มครึ่งวง

เทคนิคการผลิตเป็นแบบสูญขี้ผึ้ง โดยปั้นแกนดินเป็นแบบก่อนเคลือบขี้ผึ้ง ภายหลังการหล่อ สำริดแล้วไม่ได้นำแกนดินข้างในออก

ภาพที่ ๓๒ ตัวอย่างพระพุทธรูปสำริด ทรงเครื่องใหญ่

พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย

หรือพระชัยมงคล ครองจีวรห่มคลุมประทับนั่ง ปางสมาธิ บนฐานหน้ากระดานซึ่งเจาะเป็นช่องสามเหลี่ยมไว้ทั้งด้านหน้าและหลัง อย่างละ ๒ ช่อง ลักษณะดังกล่าวคงตั้งใจหมายความว่าเป็นฐานสิงห์ พระพุทธรูปกลุ่มนี้บางครั้งเรียกว่า “พระงั่ง” ใช้สำหรับสะเดาะเคราะห์ หรือเครื่องรางของขลังเพื่อแก้บน โดยนำไปวางไว้ในวัด เพื่อเป็นการต่ออายุ มักนิยมสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย ตั้งแต่สมัยพระเจ้าปราสาททองเป็นต้นมา หรือในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓

ภาพที่ ๓๓ ตัวอย่างพระพุทธรูปสำริด ทรงเครื่องน้อย

พระพุทธรูปสำริดที่พบจากการขุดแต่ง มีทั้งแบบทรงเครื่องใหญ่ ทรงเครื่องน้อย และไม่ได้ทรงเครื่อง ทำด้วยสำริด กำหนดอายุอยู่ในศิลปะอยุธยาตอนปลาย เชื่อกันว่าใช้สำหรับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ (ดูรายละเอียดในตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป)

ภาพที่ ๓๔ พระพุทธรูปสำริด ไม่ทรงเครื่อง

๓.๓ ภาชนะดินเผาในประเทศ

พบฝาภาชนะดินเผาและชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาภายในประเทศ มีทั้งเนื้อดินธรรมดาที่เผาไฟในอุณหภูมิประมาณ ๘๕๐ - ๑,๑๕๐ องศาเซลเซียส และเนื้อแกร่งที่เผาไฟในอุณหภูมิประมาณ ๑,๑๕๐ องศาเซลเซียสขึ้นไป ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาภายในประเทศ ได้แก่ แหล่งเตาพื้นเมือง และแหล่งเตาแม่น้ำน้อย ปริมาณเศษภาชนะดินเผาที่พบมีจำนวนรวมเพียง ๓ ชิ้น (ดูรายละเอียดในตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผา)

ภาพที่ ๓๕ ชิ้นส่วนปากไหสีหูเคลือบสีน้ำตาล

ภาพที่ ๓๖ ชิ้นส่วนลำตัวไหเคลือบสีน้ำตาล

๓.๔ ภาชนะดินเผาต่างประเทศ

จากการขุดแต่งโบราณสถาน พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อกระเบื้อง (Porcelain) ตกแต่งผิวภาชนะโดยการเขียนลายครามได้เคลือบ สมัยราชวงศ์ชิง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๔ (ภาพที่ ๓๗) พบเพียง ๑ ชิ้น

ภาพที่ ๓๗ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อกระเบื้อง เขียนลายครามได้เคลือบ

หลักฐานโบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนา พบจำนวนมากที่สุดโดยสามารถนำมาเปรียบเทียบเพื่อกำหนดลำดับอายุสมัยเบื้องต้น จากลำดับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ศิลปะของพระพุทธรูปศิลปะสมัยอยุธยา ที่ได้มีการกำหนดอายุไว้แล้วดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ทำให้สันนิษฐานได้ว่า โบราณสถานแห่งนี้ น่าจะมีอายุร่วมสมัยหรือใกล้เคียงกับช่วงเวลาดังกล่าว คือ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา ซึ่งคงต้องพิจารณาจากหลักฐานข้อมูลทางด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมและบันทึกจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อไป

บทที่ ๔

การขุดค้นขุดตรวจทางโบราณคดี

การขุดค้นทางโบราณคดีภายในบริเวณพื้นที่ของ โบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรมนั้น เป็นการขุดค้นเพื่อศึกษาถึงพัฒนาการในการใช้พื้นที่ของมนุษย์ในอดีต โดยนำหลักฐานที่พบในหลุมขุดค้นทั้ง โบราณวัตถุและร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ มาศึกษาวิเคราะห์ตีความเพื่ออธิบายความเป็นมาของแหล่ง โบราณคดีและ โบราณสถาน โดยกำหนดหลุมขุดค้นขนาด ๓x๓ เมตร จำนวน ๑ หลุม

ส่วนการขุดตรวจทางโบราณคดีเป็นการศึกษาลักษณะทางกายภาพของสิ่งก่อสร้างและการใช้งานของ โบราณสถานเป็นสำคัญ ซึ่งในครั้งนี้ได้กำหนดให้มีการขุดหลุมขุดตรวจขนาด ๒ x ๒ เมตร จำนวน ๒ หลุม และหลุมขุดตรวจหาแนว โบราณสถาน จำนวน ๑๖ หลุม มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ หลุมขุดค้น P. 1

๔.๑.๑ ตำแหน่งที่ตั้ง

ตำแหน่งของหลุมขุดค้น P.1 ตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศใต้ฝั่งตะวันออกของ โบสถ์ (แผนผังที่ ๒) สภาพก่อนการขุดค้นมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบมีหญ้าขึ้นปกคลุมดิน

๔.๑.๒ การดำเนินงานทางโบราณคดี

ทำการวางผังหลุมขุดค้น P.1 ตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก (โดยใช้เข็มทิศ) จากนั้นจึงตอกหมุดขึงเชือกเพื่อวางผังหลุม มีขนาดความกว้าง – ยาว ๓x๓ เมตร จากนั้นจึงกำหนดระดับสมมุติ (Datum Point) อยู่ที่บริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหลุมขุดค้น (ห่างจากผนังหลุมออกมาประมาณ ๐.๕๐ เมตร) โดยตอกหมุดและกำหนดให้อยู่สูงจากระดับผิวดินปัจจุบัน ๓๐ เซนติเมตร (ต่ำกว่า BM 0.00 อยู่ ๒๐ เซนติเมตร) และกำหนดให้เป็นเส้นระดับสมมุติ (Datum Line) 0 cm.dt. สำหรับควบคุมระดับความลึกในการขุดค้น ใช้วิธีการขุดค้นตามระดับชั้นดินสมมุติ (Level) ระดับละ ๑๕-๒๐ เซนติเมตร โดยแบ่งพื้นที่ในหลุมขุดค้นออกเป็น ๔ ส่วน (Quadrant) เรียกชื่อตามแนวทิศ คือ NEQ, NWQ, SEQ และ SWQ บันทึกและเก็บหลักฐานที่ได้จากการขุดค้นแยกตามส่วนนี้ ขุดค้นลึกลงไปจนกระทั่งถึงชั้นดินที่ไม่ปรากฏร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ (Sterile)

๔.๑.๓ ชั้นทับถมทางโบราณคดี

สามารถแบ่งชั้นทับถมทางโบราณคดีได้ ๔ ระดับ (ภาพลายเส้นผังชั้นดินที่ ๓, ๔) ดังนี้

ชั้นทับถมทางโบราณคดีที่ I เป็นชั้นดินธรรมชาติ (Sterile) ที่ไม่พบร่องรอยการทำกิจกรรมของมนุษย์ ลักษณะเนื้อดินเป็นดินเหนียวจับตัวแน่นแข็งมีจุดประสีส้มแดงในเนื้อดินหนาแน่น เนื้อดินมีสีเทาเข้ม วัดค่าสีดินได้ 10 YR 4/1 dark gray วัดค่าเม็ดดินสีแดงได้ 2.5 YR 5/8 red

ชั้นทับถมทางโบราณคดีที่ II เป็นชั้นดินที่อยู่ต่อขึ้นมาจากชั้นดินที่ I เป็นระดับชั้นดินที่พบร่องรอยการทำกิจกรรมของมนุษย์ในอดีต มีเศษอิฐหักขนาดเล็กๆปะปนในเนื้อดิน พบหลักฐานแนวก่ออิฐไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยได้ ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศใต้ของหลุมขุดค้น เนื้อดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว ดินมีสีน้ำตาลปนเทาเข้ม มีความหนาของชั้นดินประมาณ ๑๐๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินได้ 10 YR 5/2 grayish brown

ชั้นทับถมทางโบราณคดีที่ III เป็นชั้นทับถมการพังทลายที่อยู่ต่อขึ้นมาจากชั้นดินที่ II มีลักษณะถูกรบกวนที่เกิดจากการทำกิจกรรมของมนุษย์ในสมัยปัจจุบัน เช่น การไถปรับพื้นที่หน้าดินให้เรียบ ลักษณะเป็นดินชั้นทับถมของเศษอิฐหักกากปูน และวัชพืชปะปนในดิน มีความหนาของชั้นทับถมประมาณ ๑๐ เซนติเมตร

ชั้นทับถมทางโบราณคดีที่ IV เป็นชั้นดินที่อยู่ต่อขึ้นมาจากชั้นดินที่ III ในชั้นดินนี้เป็นชั้นดินทับถมในสมัยปัจจุบัน ลักษณะการทับถมของดินมีลักษณะถูกรบกวนที่เกิดจากการทำกิจกรรมของมนุษย์ในสมัยปัจจุบัน เช่น การไถปรับพื้นที่หน้าดินให้เรียบ ลักษณะเนื้อดินเป็นดินร่วนสีเทา พบเศษอิฐหักกากปูน และวัชพืชปะปนในดิน มีความหนาของชั้นดินประมาณ ๔๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินเมื่อแห้งได้ 10 YR 6/1 gray วัดค่าสีดินขณะเปียกได้ 10 YR 4/1 dark gray

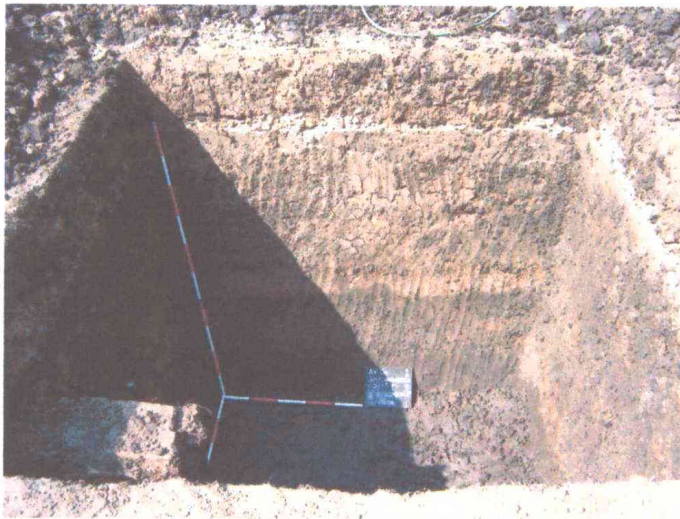
๔.๑.๔ โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้น

ไม่พบโบราณวัตถุจากการขุดค้นในทุกระดับชั้นดินสมมติ ยกเว้นส่วนที่เป็นเศษอิฐหักและกากปูน แต่ในชั้นทับถมทางโบราณคดีที่ II พบหลักฐานแนวก่ออิฐบริเวณด้านทิศใต้ของหลุม ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยได้อย่างแน่ชัด

๔.๑.๕ สรุปผลการขุดค้น

พบแนวก่ออิฐบริเวณด้านทิศใต้ของหลุมขุดค้น ภายในชั้นดินทับถมไม่พบหลักฐานโบราณวัตถุแต่อย่างใด ยกเว้นชั้นทับถมการพังทลายในตอนบนของหลุม พบเศษอิฐหักกากปูนปะปนอยู่ในเนื้อดิน สามารถแบ่งชั้นทับถมทางโบราณคดีหลักได้จำนวน ๔ ชั้นทับถม โดยชั้นทับถมที่แสดงลักษณะการใช้งานกิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่มีเพียง ๓ ชั้น ได้แก่

๑. ชั้นดินที่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงถึงกิจกรรมของมนุษย์
๒. ชั้นทับถมของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและใช้ประโยชน์โบราณสถาน
๓. ชั้นทับถมภายหลังการพังทลาย โดยมีการปรับไถพื้นที่
๔. ชั้นดินที่เกิดจากการถมปรับพื้นที่ จนกลายเป็นพื้นผิวใช้งานของวัดในสมัยปัจจุบัน

ภาพที่ ๓๘ หลุมขุดค้น P.1

๔.๒ หลุมขุดตรวจ TP. 1

๔.๒.๑ ตำแหน่งที่ตั้ง

ตำแหน่งของหลุมขุดตรวจ TP.1 ตั้งอยู่บริเวณภายในมุขด้านหน้าวิหาร สภาพก่อนการขุดค้นมีลักษณะเป็นพื้นคอนกรีตสมัยปัจจุบัน

๔.๒.๒ การดำเนินงานทางโบราณคดี

ทำการวางผังหลุมขุดตรวจ TP.1 โดยกำหนดให้มีขนาดความกว้าง – ยาว ประมาณ ๒ x ๒ เมตร ภายหลังกั้นทุบพื้นคอนกรีต จะใช้วิธีการขุดค้นตามระดับของชั้นหลักฐานทางโบราณคดี(พื้นใช้งานเดิมแต่ละสมัย) โดยสกัดพื้นเดิมออกบางส่วนเพื่อที่จะทำให้ทราบถึงพื้นใช้งานด้านล่างลงไป ขุดตรวจลึกลงไปจนกระทั่งถึงพื้นใช้งานล่างสุด

๔.๒.๓ ชั้นทับถมทางโบราณคดี

ปรากฏหลักฐานการก่อสร้างพื้นใช้งานอย่างน้อย ๒ สมัย

๔.๒.๔ โบราณวัตถุที่พบจากการขุดตรวจ

ไม่พบ โบราณวัตถุ

๔.๒.๕ สรุปผลการขุดตรวจ

พบหลักฐานบันไดทางขึ้นวิหารด้านทิศตะวันออก ตั้งอยู่ตอนกลางภายในหลุมขุดตรวจ ซึ่งจัดเป็นสมัยแรก โดยที่ฐานบันไดชั้นล่างสุดมีการนำเอาอิฐปูพื้นรูปวงกลมมาวางเรียง(ภาพที่ ๓๕ ภาพลายเส้นผังชั้นดินที่ ๑) ภายหลังจากได้ถูกปรับเปลี่ยนการใช้งานให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของมุขยื่น ทำให้หลักฐานดังกล่าวถูกก่อสร้างซ้อนทับในสมัยหลัง

ภาพที่ ๓๕ หลุมขุดตรวจหมายเลข 1

๔.๓ หลุมขุดตรวจ TP. 2

๔.๓.๑ ตำแหน่งที่ตั้ง

ตำแหน่งของหลุมขุดตรวจ TP.2 ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังฐานชุกชี ภายในวิหาร สภาพก่อนการขุดค้นมีลักษณะเป็นพื้นคอนกรีตสมัยปัจจุบัน

๔.๓.๒ การดำเนินงานทางโบราณคดี

ทำการวางผังหลุมขุดตรวจ TP.2 ตามสภาพพื้นที่ โดยกำหนดให้มีขนาดเท่ากับระยะห่างระหว่างผนังด้านในวิหารถึงด้านหลังฐานชุกชี ก่อนไปทางด้านทิศเหนือ มีขนาดความกว้าง – ยาว ๒ x ๒ เมตร หลังทาบพื้นคอนกรีตจะใช้วิธีการขุดค้นตามระดับของชั้นหลักฐานทางโบราณคดี(พื้นใช้งานเดิมแต่ละสมัย) โดยสกัดพื้นเดิมออกบางส่วนเพื่อที่จะทำให้ทราบถึงพื้นใช้งานด้านล่างลงไป ขุดตรวจลึกลงไปจนกระทั่งถึงพื้นใช้งานล่างสุด

๔.๓.๓ ชั้นทับถมทางโบราณคดี

ปรากฏหลักฐานการก่อสร้างพื้นใช้งานอย่างน้อย ๓ สมัย

๔.๓.๔ โบราณวัตถุที่พบจากการขุดตรวจ

ไม่พบโบราณวัตถุ

๔.๓.๕ สรุปผลการขุดตรวจ

พบหลักฐานพื้นใช้งานภายในวิหารอย่างน้อย ๓ สมัย โดยสมัยแรกพบหลักฐานของฐานเสารูปสี่เหลี่ยม ก่ออิฐฉาบปูน สมัยต่อมาเป็นพื้นปูนฉาบ และมีการทำพื้นในระยะต่อมาอีกหนึ่งครั้ง ก่อนที่จะกลายเป็นพื้นคอนกรีตที่พบในสมัยปัจจุบัน(ภาพที่ ๔๐, ๔๑ ภาพลายเส้นผังชั้นดินที่ ๒)

ภาพที่ ๔๐ หลุมขุดตรวจหมายเลข 2

ภาพที่ ๔๑ ฐานเสาก่ออิฐฉาบปูนที่พบ

๔.๔ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน

๔.๔.๑ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1

ขนาด ๒.๐๐x๑๐.๐๐x๑.๐๐ เมตร (ภาพที่ ๔๒) ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือนอกกำแพงวัด วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ พาดผ่านบริเวณที่คาดว่าจะเป็นขอบของคูน้ำด้านทิศเหนือ ผลการขุดตรวจพบไม่ปรากฏหลักฐานของขอบคูน้ำแต่อย่างใด

ภาพที่ ๔๒ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1

๔.๔.๒ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2

ขนาด ๒.๐๐x๑๐.๐๐x๑.๐๐ เมตร (ภาพที่ ๔๓) ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือนอกกำแพงวัด วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ พาดผ่านบริเวณที่คาดว่าจะเป็นเคยเป็นขอบของคูน้ำด้านทิศใต้ ผลการขุดตรวจพบร่องรอยขอบคูน้ำเดิม ทั้งยังปรากฏหลักฐานแนวกำแพงวัดด้านทิศเหนืออีกด้วย

ภาพที่ ๔๓ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2

๔.๔.๓ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3

ขนาด ๒.๐๐x๑๐.๐๐x๐.๕๐ เมตร และหลุมทดสอบขยาย T3 ขนาด ๒.๐๐x๕.๐๐x๐.๕๐ เมตร (ภาพที่ ๔๔) ตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหาร วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ ผลการขุดตรวจพบแนวพื้นปูอิฐ(?) บริเวณด้านทิศเหนือของหลุม ส่วนแนวก่ออิฐกึ่งกลางหลุมน่าจะเป็นแนวที่ก่อสร้างขึ้นในภายหลัง

ภาพที่ ๔๔ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 และ 3 ขยาย

๔.๔.๔ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4

ขนาด ๒.๐๐x๒๐.๐๐x๐.๘๐ เมตร (ภาพที่ ๔๕) ตั้งอยู่บนเนิน โบราณสถานร้างทางด้านเหนือของวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ ๑๐๐ เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ พาดผ่านเนิน โบราณสถาน ผลการขุดตรวจพบแนวฐานอาคาร พื้นปูอิฐบนอาคาร และยังพบหลักฐานพื้นปูอิฐที่คาดว่า น่าจะอยู่ภายนอกอาคาร (?) โดยปรับระดับพื้นที่ระดับล่างของชั้นทับถมของกระเบื้องมุงหลังคาพังทลาย

ภาพที่ ๔๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4

๔.๔.๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5

ขนาด ๒.๐๐x๒๕.๐๐x๐.๘๐ เมตร (ภาพที่ ๔๖) ตั้งอยู่บนเนิน โบราณสถานร้างทางด้านเหนือของวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ ๑๐๐ เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก พาดผ่านเนิน โบราณสถาน ผลการขุดตรวจพบแนวก่ออิฐซึ่งน่าจะเป็นฐานเจดีย์และแกนเจดีย์ประธาน นอกจากนี้ยังพบพื้นปูอิฐ ซึ่งวางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้

ภาพที่ ๔๖ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5

๔.๔.๖ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 6

ขนาด ๒.๐๐x๒๘.๕๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๔๗) ตั้งอยู่บริเวณที่ต่อเนื่องจากพื้นที่ขุดแต่งทางด้านเหนือของวิหาร วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก ผลการขุดตรวจพบแนวฐานอาคารและพื้นปูอิฐทั้งบนอาคารและนอกอาคาร โดยแนวฐานอาคารที่พบนั้นเป็นอาคารที่วางตัวยาวขนานไปกับวิหาร ซึ่งปรากฏหลักฐานอย่างน้อยประมาณ ๓ หลัง

ภาพที่ ๔๗ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 6

เนื่องจากการขุดตรวจพบแนวฐานอาคารและพื้นปูอิฐนอกอาคาร ในการขุดลอกพื้นที่ใช้งานบริเวณนี้ จึงกำหนดระดับเฉลี่ยไว้ที่หลังแนวก่ออิฐปูพื้น หรือระดับล่างของชั้นทับถมของกระเบื้องมุงหลังคาพังทลาย และขุดลอกให้เห็นพื้นปูอิฐซึ่งน่าจะต่อเนื่องเต็มพื้นที่โดยรอบวัด(?)

๔.๔.๗ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 7

ขนาด ๓.๐๐x๖.๐๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๔๘) ตั้งอยู่ทางด้านเหนือฝั่งตะวันตกของหลุมทดสอบที่ 6 วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ เว้นเป็นทางเดินคั่นประมาณ ๐.๕๐ เมตร ผลการขุดตรวจพบแนวก่ออิฐที่เป็นฐานอาคารหมายเลข ๑ ด้านทิศเหนือ

ภาพที่ ๔๘ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 7

๔.๔.๘ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 8

ขนาด ๒.๐๐x๖.๐๐x๐.๗๐ เมตร และหลุมทดสอบขยาย T 8 ขนาด ๑.๒๐x๑.๓๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๔๙, ๕๐) ตั้งอยู่ถัดจาก T7 มาทางด้านทิศตะวันออก วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ ผลการขุดตรวจพบแนวฐานอาคารและชั้นอิฐพังทลายบริเวณด้านนอกอาคาร

ภาพที่ ๔๙ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน
หมายเลข 8

ภาพที่ ๕๐ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน
หมายเลข 8 ขยาย

๔.๔.๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 9

ขนาด ๑.๐๐x๓.๕๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๕๑) ตั้งอยู่ถัดจาก T8 มาทางทิศตะวันออก วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก ผลการขุดตรวจพบแนวก่ออิฐมีลักษณะเป็นแท่นรูปสี่เหลี่ยม และพบพื้นปูอิฐ

ภาพที่ ๕๑ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 9

๔.๔.๑๐ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 10

ขนาด ๑.๐๐x๓.๔๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๕๒) ตั้งอยู่ถัดจาก T9 มาทางทิศตะวันออก วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก ผลการขุดตรวจพบหลักฐานแนวก่ออิฐที่เป็นฐานอาคารและพื้นปูอิฐ

ภาพที่ ๕๒ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 10

๔.๔.๑๑ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 11

ขนาด ๒.๐๐x๖.๓๐x๐.๓๐ เมตร (ภาพที่ ๕๑) ตั้งอยู่ถัดจาก T10 มาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ พาดผ่านพื้นที่จากวิหารต่อเนื่องไปยังเจดีย์ประจำทิศ ผลการขุดตรวจพบพื้นปูอิฐ โดยตลอด และพบแนวฐานอาคารต่อเนื่องจาก T10 และแนวฐานอาคารที่อยู่ถัดไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียง นอกจากนี้ยังพบฐานหน้ากระดานล่างรองรับองค์เจดีย์ซึ่งบางส่วนยังคงปรากฏผิวปูนฉาบเดิมอยู่

ภาพที่ ๕๑ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 11

๔.๔.๑๒ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12

ขนาด ๒.๐๐x๑๗.๖๐x๐.๗๐ เมตร และหลุมทดสอบขยาย T 12 ขนาด ๑.๕๐x๕.๐๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๕๔, ๕๕) ตั้งอยู่ตอนกลางด้านทิศใต้ของวิหาร วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ ผลการขุดตรวจพบหลักฐานพื้นปูอิฐ แกนฐานเจดีย์คู่ขนาดเล็ก มีขนาดประมาณ ๕x๖ เมตร และแนวก่ออิฐเล็กๆ ๒ แนว นอกจากนี้ที่ระดับต่ำสุดของหลุมยังพบหลักฐานของแนวก่ออิฐ ซึ่งไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยได้

ภาพที่ ๕๔ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน
หมายเลข 12

ภาพที่ ๕๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน
หมายเลข 12 ขยาย

๔.๔.๑๓ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 13

ขนาด ๑.๗๐x๔.๐๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๕๖) ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหารติดกับ T12 ทางด้านทิศตะวันตก วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ ผลการขุดตรวจพบพื้นปูอิฐที่มีสภาพทรุดและพังทลาย ในการขุดลอกพื้นใช้งานในบริเวณนี้ จึงกำหนดระดับไว้ที่ชั้นทับถมการพังทลายเป็นหลัก โดยใช้ระดับพื้นใช้งานของเจดีย์เป็นแนวทาง เนื่องจากเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน

ภาพที่ ๕๖ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 13

๔.๔.๑๔ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 14

ขนาด ๓.๐๐x๑๐.๗๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๕๗) ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหารถัดจาก T12 ไปทางด้านทิศตะวันออก วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก ผลการขุดตรวจพบพื้นปูอิฐ ติดกับแนวฐานอาคาร(?) ซึ่งพบเป็นแนวก่ออิฐขนาดกว้างประมาณ ๐.๒๕ เมตร ก่อเรียงวางตัวตามแนวตะวันออก-ตะวันตก

ภาพที่ ๕๗ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 14

๔.๔.๑๕ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 15

ขนาด ๑.๕๐x๔.๖๐x๐.๗๐ เมตร (ภาพที่ ๕๘) ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของวิหารถัดจาก T10 ไปทางด้านทิศเหนือ วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ ผลการขุดตรวจพบพื้นปูอิฐ ติดกับแนวฐานอาคาร (?)

ภาพที่ ๕๘ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 15

๔.๔.๑๖ หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 16

ขนาด ๑.๐๐x๑.๐๐x๐.๖๐ เมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือฝั่งตะวันตกของวิหารถัดจาก T6 ไปทางด้านทิศตะวันตก วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ ผลการขุดตรวจพบมู่อาคารด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้

การขุดตรวจสอบหลักฐานดังกล่าวมีจุดประสงค์หลัก คือ ต้องการตรวจสอบพื้นที่และสภาพโดยรวมของโบราณสถาน ครอบคลุมพื้นที่ภายในวัดเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการขุดแต่ง และเป็นข้อมูลในการออกแบบเพื่อบูรณะต่อไป ตลอดจนปรับพื้นที่บริเวณดังกล่าว โดยได้ขุดลอกดินให้ได้ระดับชั้นพื้นใช้งานเดิมของโบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรม ทั้งนี้ในการวางผังและกำหนดตำแหน่งหลุมทดสอบ เป็นไปตามหลักฐานแนวก่ออิฐหรือพื้นปูอิฐที่พบต่อเนื่องติดกันไป ทำให้เกิดเป็นหลุมขยายหลายหลุม ภายหลังจากการดำเนินการขุดหลุมทดสอบ T.11 และ T.12 ได้ทำการขุดลอกปรับพื้นใช้งานเดิม ที่ระดับหลังพื้นปูอิฐบริเวณ โดยรอบวิหาร ครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่จนพบฐานหน้ากระดานล่าง ยกพื้นรองรับวิหาร

บทที่ ๕

การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

๕.๑ ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี

วัดประดู่ทรงธรรมเดิมชื่อว่า “วัดประดู่โรงธรรม” ตั้งอยู่ที่ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดเป็นวัดที่มีประวัติอันยาวนานและไม่ได้รกร้างอยู่โดยตลอด ทำให้มีการก่อสร้างศาสนสถานใหม่ๆ ขึ้นมากมาย หลักฐานทางสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ เห็นจะเป็นวิหารที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ภายใน และมีจารึกเป็นแผ่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฝังติดไว้กับผนังด้านหน้าภายในตัวอาคาร ระบุปีที่สร้างคือ พ.ศ. ๒๔๐๕ และรายชื่อของผู้สร้าง

ในหนังสือประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร ระบุว่า “วัดประดู่ทรงธรรม เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประมาณ พ.ศ. ๒๒๐๐ โดยการรวมสองวัดเข้าด้วยกัน คือ วัดประดู่ กับวัด โรงธรรม แล้วได้มีนามใหม่เป็น วัดประดู่โรงธรรม ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น วัดประดู่ทรงธรรม ในสมัยรัชกาลที่ ๕”

ในหนังสือประวัติวัด^๑ ระบุว่า “วัดนี้เดิมชื่อวัดประดู่ หรือวัดประดู่โรงธรรม เป็นวัดเก่าแก่ อยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในหนังสืออภินิหารบรรพบุรุษกล่าวว่า เป็นพระอารามหลวงชื่อ วัดอศนาวาสน์วิหาร แต่จะสร้างเมื่อใด หรือใครเป็นผู้สร้าง ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด”

ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา^๒ ปรากฏชื่อวัดประดู่ทรงธรรม ๒ ตอน ตอนที่หนึ่งความว่า “...คอบจะกุมเอาพระเจ้าอยู่หัว อันเสด็จออกมาฟังพระสงฆ์บอกหนังสือ ณ พระที่นั่งจอมทองสามหลัง ขณะนั้นพอพระสงฆ์วัดประดู่โรงธรรม เข้ามาแปรรูป พาเอาพระองค์เสด็จออกมาต่อหน้าญี่ปุ่น...” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่พวกญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายในอยุธยา สมัยพระเจ้าทรงธรรม เกิดมีข้อพิพาท จึงคบคิดกันหวังลอบปลงพระชนม์ แต่ไม่สำเร็จ แสดงว่า วัดประดู่โรงธรรมเป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้นมาแล้วอย่างน้อยก็มีอายุไม่น้อยไปกว่าสมัยพระเจ้าทรงธรรมครองราชย์ (พ.ศ. ๒๑๖๐) นับอายุได้ไม่น้อยกว่า ๓๕๐ ปีมาแล้ว

และอีกตอนจากเอกสารเดียวกันข้างต้นความว่า “ถึง ณ วันเดือน ๘ ข้างขึ้น ก็เสด็จทรงเรือพระที่นั่งศรีสมรรถชัย เป็นกระบวนพยุหยาตรา แห่ออกไปทรงผนวช ณ วัดเดิม แล้วเสด็จมาอยู่ ณ วัดประดู่” ซึ่งเป็นเหตุการณ์เมื่อคราวสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (เจ้าฟ้าอุทุมพร) ทรงสละราชสมบัติให้พระเชษฐา คือ เจ้าฟ้าเอกทัศน์ (สมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์) แล้วทรงผนวช แสดงว่า นับตั้งแต่ พระเจ้าทรง

^๑ ศาสนา, กรม ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๔ พิมพ์ครั้งที่ ๑ โรงพิมพ์การศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๘. (หน้า ๒๒๔-๒๒๕)

^๒ เฉลิม สุขเกษม เรียบเรียง ประวัติวัดประดู่ทรงธรรม พระอภินิหารบุรุษภาค ศิลปิน พิมพ์เป็นอภินิหารนาการ พ.ศ. ๒๕๑๘

^๓ ศิลปากร, กรม พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๕๑๖

ธรรมทรงครองราชย์(พ.ศ. ๒๑๖๐) จนถึงสมัยพระเจ้าเอกทัศ(พ.ศ. ๒๓๑๐) วัดประดู่คงไม่ได้เป็นวัดร้าง เนื่องจากหากวัดประดู่เป็นวัดร้างแล้ว เจ้าฟ้าอุทุมพร(ขุนหลวงหาวัด) คงไม่เสด็จมาจำพรรษาแน่

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยา วัดประดู่ทรงธรรมคงตกเป็นวัดร้างระยะหนึ่ง แต่คงไม่นานนัก เนื่องจากมีหลักฐานว่า ภายหลังพระเจ้าตากสินทรงตั้งกรุงธนบุรี ทรงมีพระราชโองการให้สืบเสาะหาพระสงฆ์ มาจัดการพระศาสนา พระศรีภริปริชาได้อาราธนาพระอาจารย์ดี จากวัดประดู่โรงธรรมมายังกรุงธนบุรี เมื่อปีชวด สัมฤทธิศก พ.ศ. ๒๓๒๑ แล้วโปรดสถาปนาให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช

พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เคษะคุปต์) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ชื่อวัดประดู่โรงธรรมนั้น เดิมทีเดี่ยวกมี ๒ วัด คือวัดประดู่ กับวัดโรงธรรม แต่ชื่อวัดประดู่ในกรุงเก่านี้มีหลายวัดด้วยกัน จึงเรียกชื่อวัดประดู่ที่อยู่ข้างวัด โรงธรรมว่า วัดประดู่โรงธรรม

จากคำบอกเล่าของพระอริการ บุนนาค ศิลปิน ให้เห็นว่า วัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบันนี้เป็นวัดที่ตั้งขึ้นใหม่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยใช้ชื่อเดิมว่า วัดประดู่โรงธรรม ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า วัดประดู่ทรงธรรม ส่วนวัดประดู่เก่าที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของวัดประดู่ใหม่

จากหลักฐานเอกสารและคำบอกเล่าข้างต้น สามารถสรุปความได้ว่า

๑. วัดประดู่ทรงธรรม เดิมมีชื่อว่า วัดประดู่โรงธรรม (ถูกเปลี่ยนชื่อในสมัยรัชกาลที่ ๔-๕)
๒. วัดประดู่โรงธรรมที่ปรากฏชื่อในเอกสารพงศาวดาร อาจหมายถึง วัดประดู่ที่อยู่ใกล้วัดโรงธรรม^๔ แสดงว่าวัดประดู่โรงธรรมที่ปรากฏในพงศาวดาร น่าจะเป็นวัดที่อยู่ทางด้านทิศเหนือของวัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบัน นั่นก็คือ เนินโบราณสถานร้าง ที่ปรากฏชื่อในรายงานฉบับนี้ว่า “วัดประดู่ทรงธรรม(ร้าง)”
๓. หรือวัดประดู่โรงธรรมที่ปรากฏชื่อในเอกสารพงศาวดาร อาจหมายถึง วัดประดู่โรงธรรม โดยวัดประดู่วัดหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือ วัดโรงธรรมวัดหนึ่ง ตั้งอยู่ทางทิศใต้^๕ แต่ทั้งสองวัดนั้น ได้ถูกรวมกันเข้าไว้เป็นวัดเดียวกันตั้งแต่ในสมัยอยุธยาแล้ว
๔. วัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบัน น่าจะเป็นวัดโรงธรรม เนื่องจากอาจถูกรวมกันกับวัดประดู่ในสมัยอยุธยา ดังนั้นจึงเรียกชื่อรวมกันว่า “วัดประดู่โรงธรรม” แต่เมื่อมีการเลือกเข้าใช้พื้นที่บริเวณทางตอนใต้(วัดโรงธรรม) ภายหลัง จึงใช้ชื่อ วัด

^๔ ศิลปากร, กรม จิตรกรรมฝาผนัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุดที่ ๐๐๑ เล่มที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๘

^๕ ศิลปากร, กรม จิตรกรรมฝาผนัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุดที่ ๐๐๑ เล่มที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๘

ประคองโรงธรรม ตามแบบเดิม แต่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ถึงวัดประคอง(ที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือ) จึงทำให้รกร้างไป และปัจจุบันกลายเป็นเนิน โบราณสถานร้างขนาดใหญ่

บนผนังภายในวิหาร ปรากฏภาพจิตรกรรมแสดงเรื่องไตรภูมิ เทพชุมนุม พุทธประวัติทศชาติชาดก ขบวนช้าง การละเล่น และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน มีลักษณะเป็นภาพเขียนสีฝุ่น รองพื้นดินสอพองบนผนังปูนที่ขัดผิวเรียบเป็นมัน ใช้สีเขียว แดง และดำ บนพื้นสีขาว รองพื้นหนา ลำดับภาพตามความซึ้งคัดลอกจากหนังสือ จิตรกรรมฝาผนัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา^๖ ได้ดังนี้

ผนังด้านหน้าเขียนภาพพุทธประวัติ มีพระเมรุมาศตั้งพระบรมศพของพระพุทธเจ้าอยู่ตรงกลาง แวดล้อมด้วยเทพนักราชรถเทียมม้าทั้ง ๒ ข้าง ตอนล่างเป็นภาพการเดินทางของพระมหากัสสปะ และภาพการละเล่นในงานเฉลิมฉลองพิธีถวายพระเพลิง มีजू โขน ลำตัด ปืนเสาน้ำมัน หกสูง นอนปลาย หอก และไต่สวด ภาพผู้คนแออัดยัดเยียดกันดูโขน ระหว่างประตูมีจารึกอยู่กลางผนัง รอบๆ เป็นภาพพุทธประวัติตอนรับขบวนรูปายาสจากนางสุชาดา ข้างล่างมีสตรี ๕ คน กำลังเก็บดอกไม้ใส่ขันทอง อีกด้านหนึ่งเป็นถาถมินนาภิรมย์ ๓ ตัว ตอนล่างเป็นภาพทรงรับหญ้าคาและทรงลอยธาดาทอง

ผนังด้านหลังเขียนภาพไตรภูมิ มีเขาพระสุเมรุและมีภาพคล้ายคนใหญ่อยู่ใต้เขา ๓ คน มีพระอาทิตย์ พระจันทร์ และวิมานบนยอดเขาอีกข้างละ ๔ องค์ ช่วงล่างระหว่างผนังเขียนภาพนรกและมีราชรถหะอยู่ ๑ องค์ เข้าใจว่าเขียนเรื่องเนมิราชชาดก

ผนังด้านทิศใต้ ตอนบนเขียนภาพเทพชุมนุม ๒ ชั้น คั่นด้วยเส้นลูกฟูกก้ามปู เทพนมถือดอกไม้ใหญ่ ระหว่างเทพมีพิศทรงเพ็ริวระลูค้ำกันสั้น เทพมียักษ์และครุฑด้วย ถัดจากชั้นเทพลงมาแบ่งผนังออกเป็น ๒ ระดับ คั่นด้วยเส้นลวดเช่นเดียวกัน ชั้นบนเขียนขบวนช้างเดินมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก ชั้นล่างเป็นขบวนช้างเดินผ่านหมู่บ้านร้านค้า มีตึกจีนขายผ้า คนเล่นกระบี่กระบองกับลิง ขบวนช้างมีคนฉวนถือเครื่องสูง ภาพแขกเล่นกลกับงู ข้างและเครื่องสูงอีกกลุ่มหนึ่ง ข้างอาละวาด ขบวนช้างแถวล่างนี้ คล้ายเป็นขบวนอัญเชิญเครื่องราชบรรณาการมาจากเมืองต่างๆ ระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพชาดก เริ่มตั้งแต่เทมิยชาดก จนถึงพระวิรุทธชาดก

ผนังด้านทิศเหนือคล้ายทางด้านทิศใต้ ขบวนช้างแถวบนหันหน้าทางทิศตะวันออก เขียนภาพขบวนทหารเหล่าต่างๆ เดินเป็นริ้วยาวต่อกันตลอดผนัง ข้างๆ ขบวนมีทหารนั่งเฝ้าอยู่ ขบวนล่างหันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีช้างนำขบวนช้างทรงกษัตริย์ และคานหามพระ โภศ ขบวนผ่านหมู่บ้าน มีภาพโองน้ำดื่มตั้งอยู่หน้าบ้านทุกหลัง มีภาพคนจีนขายของ แขกขี้ม้า พระชุกงค์ ฯลฯ ช่วงระหว่างหน้าต่าง เขียนเรื่องพระเวสสันดรชาดก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าวจัดเป็นจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ ๔ มีสภาพชำรุดมาก เนื่องจากรองพื้นหนาทำให้ร่อนออกเป็นชั้นบางๆ และมีร่องรอยน้ำฝนหลายแห่ง

^๖ ศิลปากร, กรม จิตรกรรมฝาผนัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุดที่ ๐๐๑ เล่มที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๗

๕.๒ รูปทรงต้นนิฐานทางสถาปัตยกรรม

จากการขุดแต่งทางโบราณคดีทำให้พบหลักฐานสิ่งก่อสร้าง กระจายตัวหนาแน่นอยู่ภายในพื้นที่โดยรอบวิหาร หรือบริเวณทางด้านทิศตะวันออกของวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น ๒ กลุ่มหลัก โดยกลุ่มแรกคือ กลุ่มอาคารสิ่งก่อสร้างที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือ วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ ขนานไปกับวิหาร ประกอบด้วย โบราณสถานหมายเลข ๓ - ๘ พบว่ามีระดับพื้นใช้งานเดียวกับวิหาร กลุ่มที่สอง คือกลุ่มอาคารสิ่งก่อสร้างที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหาร ประกอบด้วย โบราณสถานหมายเลข ๑ และ ๒ วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ขนานไปกับวิหารเช่นกัน โดยมีกลุ่มสถาปัตยกรรมหลักได้แก่ เจดีย์ วิหาร และอุโบสถ ซึ่งพื้นใช้งานเดิมของวัดประดู่ทรงธรรม (วัดโรงธรรมเดิม) น่าจะอยู่ที่ระดับพื้นปูอิฐโดยรอบวิหาร รวมทั้งอาคารและสิ่งก่อสร้างดังกล่าว

๕.๒.๑ วิหาร

จากลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏหลังการขุดแต่ง มีลักษณะเป็นวิหารที่มีฐานยกพื้นรองรับตัวอาคาร ที่มีผนังทึบและส่วนหลังคาเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้อง มีช่องทางเข้า - ออก ทั้งด้านหน้าและหลัง อย่างละ ๒ ทาง โดยทำเป็นประตูไม้สำหรับเปิด - ปิด พื้นบนวิหารปูด้วยอิฐฉาบปูน ปรากฏฐานชุกชีซึ่งมีขนาดค่อนข้างใหญ่ที่ส่วนท้ายวิหาร ด้านหน้าและหลังมีการก่ออิฐเป็นมุขยื่นออกไป และมีหลังคาคลุม บริเวณมุขยื่นมีช่องทางเข้า-ออก บริเวณด้านเหนือ-ใต้ อย่างละ ๒ ช่อง

จากการขุดตรวจพื้นบนวิหาร พบว่า วิหารหลังนี้มีมีการก่อสร้างซ้อนทับ อย่างน้อย ๓ ครั้ง โดยพบพื้นปูอิฐของวิหารสมัยแรก ในระดับต่ำกว่าพื้นปูอิฐสมัยที่ ๒ และ ๓ ประมาณ ๔๐ และ ๖๐ เซนติเมตร ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่าในส่วนตอนหน้าวิหารสมัยแรกมีการทำบันไดทางขึ้นบริเวณกึ่งกลาง แต่สมัยหลังได้มีการก่ออิฐปิดทับบริเวณส่วนดังกล่าว เพื่อทำเป็นมุขยื่น โดยมีหลังคาคลุม

๕.๒.๒ โบราณสถานหมายเลข ๑

เป็นจุดฐานหน้ากระดานของเจดีย์ราย (แผนผังที่ ๔) มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งอยู่ตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ ทางด้านทิศใต้ของวิหาร เป็นฐานเจดีย์ที่ก่ออิฐเป็นเอ็นรูปแฉกจำนวน ๒ จุด สันนิฐานว่า น่าจะเป็นลักษณะของฐานเจดีย์รายคู่ที่มีฐานร่วมกัน

๕.๒.๓ โบราณสถานหมายเลข ๒

เป็นแนวฐานก่ออิฐตั้งอยู่บนพื้นปูอิฐ (แผนผังที่ ๕) มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ไม่สามารถระบุรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและประโยชน์ใช้สอยได้อย่างแน่ชัด แต่สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นส่วนฐานของเจดีย์ราย(?)

๕.๒.๔ โบราณสถานหมายเลข ๓

ลักษณะเป็นฐานสิ่งก่อสร้าง (แผนผังที่ ๖) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวิหาร ก่ออิฐเป็นฐานหน้ากระดานฉาบปูน สภาพทั่วไปพังทลาย แต่ยังคงหลงเหลือหลักฐานแนวฐานและพื้นปูอิฐโดยรอบต่อเนื่องมาจากวิหาร ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยที่แน่นอนได้ แต่น่าจะเป็นฐานเจดีย์ราย

๕.๒.๕ โบราณสถานหมายเลข ๔

แกนกลางรูปแฉกของเจดีย์ราย(แผนผังที่ ๗) ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข ๓ โดยก่ออิฐเป็นแนวแกนรูปแฉก ไม่สามารถระบุขนาดของฐานเจดีย์รายองค์นี้ได้อย่างแน่ชัด เนื่องจากถูกรากไม้ขนาดใหญ่รบกวนทำให้พังทลาย

๕.๒.๖ โบราณสถานหมายเลข ๕

ฐานก่ออิฐมีลักษณะเป็นแท่นบูชา(แผนผังที่ ๘) มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตั้งอยู่ถัดจากโบราณสถานหมายเลข ๓ มาทางทิศตะวันออก ที่บริเวณด้านเหนือของแท่นรูปสี่เหลี่ยมนี้ ปรากฏแนวฐานก่ออิฐฉาบปูนเป็นแนว อาจเป็นส่วนฐานของเจดีย์รายที่มีแท่นบูชาดังอยู่ด้วย

๕.๒.๗ โบราณสถานหมายเลข ๖

แนวฐานก่ออิฐ(แผนผังที่ ๙) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของโบราณสถานหมายเลข ๕ วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก คงเหลือแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบฐานสิ่งก่อสร้าง ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยที่แน่นอนได้

๕.๒.๘ โบราณสถานหมายเลข ๗

แนวฐานก่ออิฐ(แผนผังที่ ๑๐) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของโบราณสถานหมายเลข ๖ คงเหลือแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบฐานสิ่งก่อสร้าง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฐานของเจดีย์ราย

๕.๒.๙ โบราณสถานหมายเลข ๘

แนวฐานก่ออิฐ(แผนผังที่ ๑๑) ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม ทำเป็นกรอบฐานและมีแกน(รูปแฉก) สันนิษฐานว่าเป็นฐานของเจดีย์ราย ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหาร

๕.๒.๑๐ แนวกำแพงวัด

พบหลักฐานที่น่าจะเป็นแนวกำแพงวัด ๑ ด้าน ได้แก่ ด้านทิศเหนือ ไม่สามารถวัดขนาดความกว้างได้เนื่องจากถูกแนวกำแพงวัดที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ซ้อนทับอยู่ คงเหลือสภาพแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นฐาน

ลักษณะโบราณสถานหลังการขุดตรวจที่เนินโบราณสถาน(ร้าง)

๕.๒.๑๑ โบราณสถานหมายเลข ๘

จากการขุดตรวจหาแนวโบราณสถานพบหลักฐานแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบและแกนของฐานเจดีย์ประธาน ไม่สามารถระบุรูปแบบและขนาดของสิ่งก่อสร้างได้อย่างชัดเจน เนื่องจากหลุมขุดตรวจมีขนาดความกว้างเพียง ๒ เมตร (แผนผังที่ ๑๒)

๕.๒.๑๒ โบราณสถานหมายเลข ๑๐

จากการขุดตรวจหาแนวโบราณสถานพบหลักฐานแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบและพื้นบนอาคาร ตันนิษฐานว่าเป็นวิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ไม่สามารถระบุขนาดของสิ่งก่อสร้างได้อย่างชัดเจน เนื่องจากหลุมขุดตรวจมีขนาดความกว้างเพียง ๒ เมตร (แผนผังที่ ๑๓)

๕.๓ ด้านอายุสมัยของโบราณสถาน

จากการขุดตรวจพบหลักฐานบันไดทางขึ้นวิหารด้านทิศตะวันออก ตั้งอยู่ตอนกลาง ซึ่งจัดเป็นสมัยแรก โดยที่ฐานบันไดชั้นล่างสุดมีการนำเอาอิฐปูพื้นรูปวงกลมมาวางเรียง(ภาพลายเส้นผังชั้นดินที่ ๑) ภายหลังจากได้ถูกปรับเปลี่ยนการใช้งานให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของมุขยื่น ทำให้หลักฐานดังกล่าวถูกก่อสร้างซ้อนทับในสมัยหลัง และการพบหลักฐานพื้นใช้งานภายในวิหารอย่างน้อย ๓ สมัย โดยสมัยแรกพบหลักฐานของฐานเสารูปสี่เหลี่ยม ก่ออิฐฉาบปูน สมัยต่อมาเป็นพื้นปูนฉาบ และมีการทำพื้นในระยะต่อมาอีกครั้ง ก่อนที่จะกลายเป็นพื้นคอนกรีตที่พบในสมัยปัจจุบัน(ภาพลายเส้นผังชั้นดินที่ ๒) อาจกล่าวได้ว่า มีการบูรณะหรือการปรับปรุงรูปแบบอาคารในอดีต อย่างน้อย ๓ สมัย ดังนี้

สมัยแรก เป็นวิหารที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีฐานเป็นมุขยื่นออกทางด้านหลัง โดยก่ออิฐเป็นชุดฐานปัทม์ และภายในวิหารน่าจะมีเสากลางใน โดยทำเป็นฐานเสารูปสี่เหลี่ยมก่ออิฐฉาบปูน มีบันไดทางเข้า-ออก ตอนกลางด้านหน้า

สมัยที่สอง เป็นวิหารที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีฐานยกพื้นรองรับตัวอาคาร โดยก่ออิฐเป็นชุดฐานหน้ากระดาน มีบันไดทางเข้า-ออก ทั้งด้านหน้าและหลังอยู่ด้านละสองช่อง

สมัยที่สาม เป็นวิหารที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขที่มีหลังคาคลุมยื่นออกทั้งด้านหน้าและหลัง ดังปรากฏให้เห็นในสมัยปัจจุบัน

นอกจากนี้ จากการขุดแต่งพื้นที่โดยรอบวิหารและขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน พบหลักฐานการใช้พื้นปูอิฐของสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏทั้งหมดร่วมสมัยกัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า โบราณสถานทั้งหมด

ที่จุดพบอยู่ร่วมสมัยกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีตามกฎการทับถมเป็นลำดับชั้น (Law of Superposition) โดยวิหารซึ่งเป็นอาคารที่ใช้เป็นสถานที่ชุมนุมประกอบศาสนพิธี เช่น การทำบุญ ฟังเทศน์ เป็นต้น จึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของวัดที่ต้องมีการทำนุบำรุงซ่อมแซมอยู่โดยตลอด ดังจะเห็นได้จากหลักฐานการซ่อมแซมหรือก่อสร้างซ้อนทับ ทั้งที่ฐานยกพื้นและส่วนที่เป็นมุขยื่น เพื่อปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอยพื้นที่ ณ ช่วงเวลาต่างๆ

บทที่ ๖

สรุป

โบราณสถานวัดประดู่ทรงธรรม ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏบนผิวดิน อันได้แก่ วิหารเจดีย์ประธาน เจดีย์ราย โบสถ์ ซึ่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ เรื่อยมาและมีการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน การขุดแต่งทางโบราณคดีครั้งนี้ ดำเนินการครอบคลุมพื้นที่โดยรอบวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพื้นที่วัด จากการขุดแต่งพบฐานยกพื้นรองรับวิหารและมีพื้นปูอิฐโดยรอบ นอกจากนี้ยังพบสิ่งก่อสร้างประเภทอื่นเพิ่มเติมภายในพื้นที่ขุดแต่งและหลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถาน อันประกอบด้วย ฐานเจดีย์ราย แนวกำแพงวัดเดิม และรากฐานสิ่งก่อสร้างที่ไม่สามารถระบุรูปแบบการใช้งานได้อย่างแน่ชัด จากการวิเคราะห์ที่อายุสมัยจากเอกสาร โบราณวัตถุ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทำให้อาจกล่าวได้ว่า วัดประดู่ทรงธรรมน่าจะถูกสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ โดยมีรายละเอียดของสิ่งก่อสร้างที่พบ พอสังเขป ดังนี้

๑. วิหาร

เป็นวิหารที่มีฐานยกพื้นรองรับตัวอาคาร ที่มีผนังทึบและส่วนหลังคาเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้อง มีช่องทางเข้า – ออก ทั้งด้านหน้าและหลัง อย่างละ ๒ ทาง โดยทำเป็นประตูไม้สำหรับเปิด - ปิด พื้นบนวิหารปูด้วยอิฐฉาบปูน ปรากฏฐานชุกชีซึ่งมีขนาดค่อนข้างใหญ่ที่ส่วนท้ายวิหาร ด้านหน้าและหลังมีการก่ออิฐเป็นมุขยื่นออกไป และมีหลังคาคลุม บริเวณมุขยื่นมีช่องทางเข้า-ออก บริเวณด้านเหนือ-ใต้ อย่างละ ๒ ช่อง จากการขุดตรวจพื้นบนวิหาร พบว่า วิหารหลังนี้มีการก่อสร้างซ้อนทับ อย่างน้อย ๓ ครั้ง และยังพบหลักฐานการก่อสร้างซ้อนทับ โดยการก่ออิฐพอก บริเวณฐานหน้ากระดานเดิมเพิ่มขยายออกมาภายหลัง ซึ่งครั้งแรกฐานหน้ากระดานรองรับวิหารนี้น่าจะมีขนาดประมาณ ๕.๔๐x๒.๕๐x๐.๗๐ เมตร อีกทั้งแต่เดิมวิหารหลังนี้น่าจะมีมุขซึ่งก่ออิฐเป็นชุกชานปัทม์ เนื่องจากพบหลักฐานดังกล่าวบริเวณภายในฐานรองรับด้านทิศตะวันตก และอาจมีความเป็นไปได้ว่าครั้งแรกสุดของการก่อสร้างฐานรองรับวิหารนี้ น่าจะมีการก่ออิฐเป็นชุกชานปัทม์ก่อน แล้วซ่อมขยายมาเป็นฐานหน้ากระดานอีกสองครั้ง

๒. โบราณสถานหมายเลข ๑

เป็นชุกชานหน้ากระดานของเจดีย์ราย มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งอยู่ตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้ ทางด้านทิศใต้ของวิหาร เป็นฐานเจดีย์ที่ก่ออิฐเป็นเอ็นรูปแฉกจำนวน ๒ ชุก สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นลักษณะของฐานเจดีย์รายคู่ที่มีฐานร่วมกัน

๓. โบราณสถานหมายเลข ๒

เป็นแนวฐานก่ออิฐตั้งอยู่บนพื้นปูอิฐ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวตามแนวแกนทิศ ตะวันออก-ตะวันตก ไม่สามารถระบุรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและประโยชน์ใช้สอยได้อย่างแน่ชัด แต่สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นส่วนฐานของเจดีย์ราย(?)

๔. โบราณสถานหมายเลข ๓

ลักษณะเป็นฐานสิ่งก่อสร้าง ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวิหาร ก่ออิฐเป็นชุดฐานหน้ากระดานฉาบปูน สภาพทั่วไปพังทลาย แต่ยังคงหลงเหลือหลักฐานแนวฐานและพื้นปูอิฐโดยรอบต่อเนื่องมาจากวิหาร ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยที่แน่นอนได้ แต่น่าจะเป็นฐานเจดีย์ราย

๕. โบราณสถานหมายเลข ๔

แกนกลางรูปแฉกของเจดีย์ราย ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข ๓ โดยก่ออิฐเป็นแนวแกนรูปแฉก ไม่สามารถระบุขนาดของฐานเจดีย์รายองค์นี้ได้อย่างแน่ชัด เนื่องจากถูกรากไม้ขนาดใหญ่รบกวนทำให้พังทลาย

๖. โบราณสถานหมายเลข ๕

ฐานก่ออิฐมีลักษณะเป็นแท่นบูชา มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตั้งอยู่ถัดจากโบราณสถานหมายเลข ๓ มาทางทิศตะวันออก ที่บริเวณด้านเหนือของแท่นรูปสี่เหลี่ยมนี้ ปรากฏแนวฐานก่ออิฐฉาบปูนเป็นแนว อาจเป็นส่วนฐานของเจดีย์รายที่มีแท่นบูชาดังอยู่ด้วย

๗. โบราณสถานหมายเลข ๖

แนวฐานก่ออิฐ ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของโบราณสถานหมายเลข ๕ วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก คงเหลือแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบฐานสิ่งก่อสร้าง ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้สอยที่แน่นอนได้

๘. โบราณสถานหมายเลข ๗

แนวฐานก่ออิฐ ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของโบราณสถานหมายเลข ๖ คงเหลือแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นกรอบฐานสิ่งก่อสร้าง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฐานของเจดีย์ราย

๙. โบราณสถานหมายเลข ๘

แนวฐานก่ออิฐ ที่มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม ทำเป็นกรอบฐานและมีแกน(รูปแฉก) สันนิษฐานว่าเป็นฐานของเจดีย์ราย ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหาร

๑๐. แนวกำแพงวัด

พบหลักฐานที่น่าจะเป็นแนวกำแพงวัด ๑ ด้าน ได้แก่ ด้านทิศเหนือ ไม่สามารถวัดขนาดความกว้างได้เนื่องจากถูกแนวกำแพงวัดที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ซ้อนทับอยู่ คงเหลือสภาพแนวก่ออิฐที่มีลักษณะเป็นฐาน

วัดประจักษ์ทรงธรรม(ร้าง)

ขุดตรวจหาแนวโบราณสถานที่เนินโบราณสถานร้าง บริเวณด้านทิศเหนือของวัดประจักษ์ทรงธรรม ผลการขุดตรวจปรากฏหลักฐานสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสามารถระบุในเบื้องต้นได้ว่า ภายใต้นิคมินทับถมนี้ประกอบด้วยหลักฐานอย่างน้อยสองประเภท ได้แก่ เจดีย์และวิหาร โดยวิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ ซึ่งเป็นแบบแผนสามัญที่พบได้ทั่วไป เนื่องจากข้อจำกัดของขนาดหลุมขุดตรวจ ทำให้ไม่สามารถระบุขอบเขตและขนาดที่แน่ชัดของโบราณสถานแต่ละประเภทได้ ดังนั้นควรที่จะได้มีการขุดแต่งเพื่อศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมต่อไป

หลักฐานที่พบจากการขุดค้น

พบแนวก่ออิฐบริเวณด้านทิศใต้ของหลุมขุดค้น ภายในชั้นดินทับถมไม่พบหลักฐานโบราณวัตถุแต่อย่างใด ยกเว้นชั้นทับถมการพังทลายในตอนบนของหลุม พบเศษอิฐหักกากปูนปะปนอยู่ในเนื้อดิน สามารถแบ่งชั้นทับถมทางโบราณคดีหลักได้จำนวน ๔ ชั้นทับถม โดยชั้นทับถมที่แสดงลักษณะการใช้งานกิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่มีเพียง ๓ ชั้น(ชั้นที่ ๒, ๓ และ ๔) ได้แก่

๑. ชั้นดินที่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงถึงกิจกรรมของมนุษย์
๒. ชั้นทับถมของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและใช้ประโยชน์โบราณสถาน
๓. ชั้นทับถมภายหลังการพังทลาย โดยมีการปรับพื้นที่
๔. ชั้นทับถมที่เกิดจากการถมปรับพื้นที่จนกลายเป็นพื้นผิวใช้งานของวัดในสมัยปัจจุบัน

บรรณานุกรม

การศาสนา, กรม. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๔. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

คงเดช ประพัฒน์ทอง. โบราณคดีประวัติศาสตร์, กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๘.

เฉลิม สุขเกษม. ประวัติวัดประดู่ทรงธรรม พระอริการบุณนาถ ศิลสาโร พิมพ์เป็นอภิธานนาการ พ.ศ. ๒๕๑๘.

น. ณ ปากน้ำ, วัดประดู่ทรงธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๒๘.

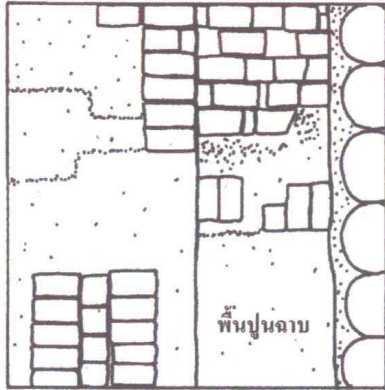
สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ : ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๘.

ศิลปากร, กรม. จิตรกรรมฝาผนัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุดที่ ๐๐๑ เล่มที่ ๖, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๘.

ศิลปากร, กรม. พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ , ๒๕๑๖.

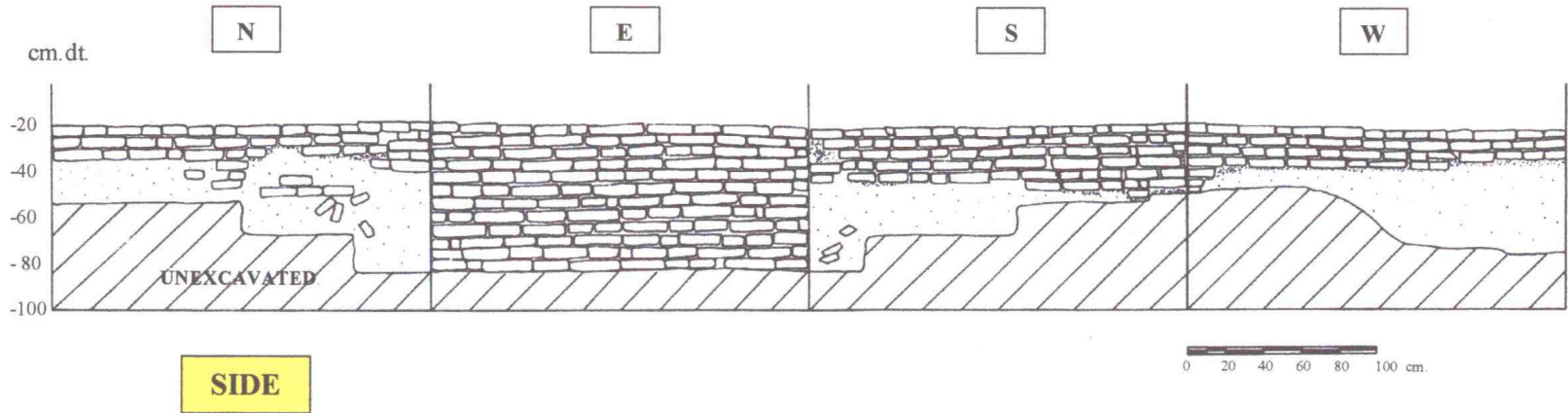
ภาพถ่ายเส้นผังชั้นดิน

PLAN

แผนผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจที่ 1

ขนาด ๒ x ๒ เมตร ตั้งอยู่บริเวณตอนกลาง
ภายในมุขด้านหน้าของวิหาร แสดงให้เห็นถึงบันไดทาง
ขึ้นด้านหน้า(ก่อนมีการก่อสร้างมุข)

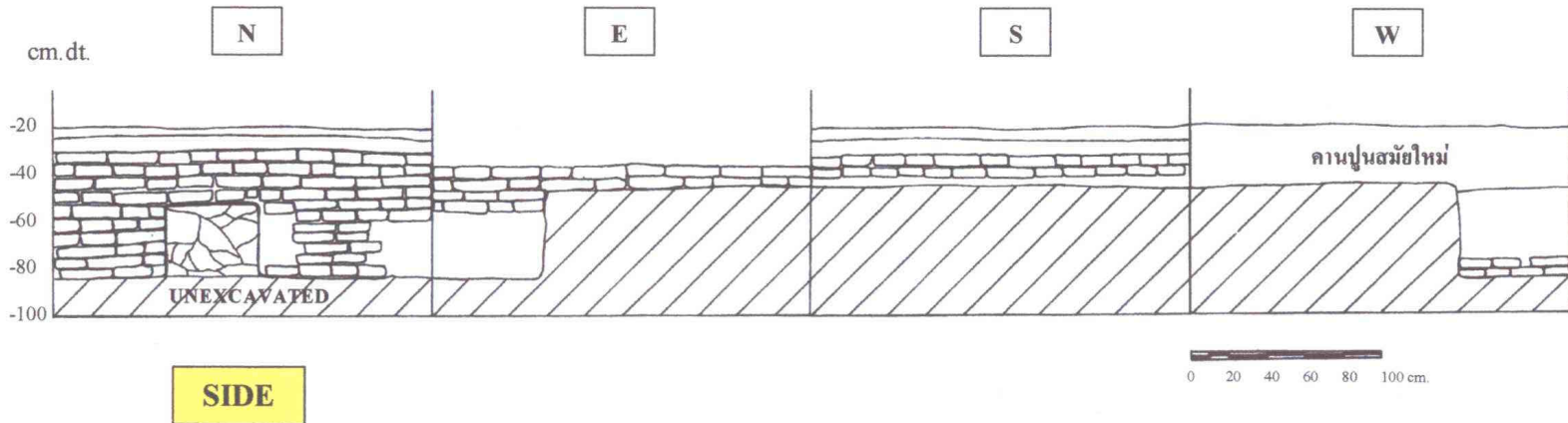
ภาพถ่ายต้นที่ ๑ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจที่ 1

PLAN

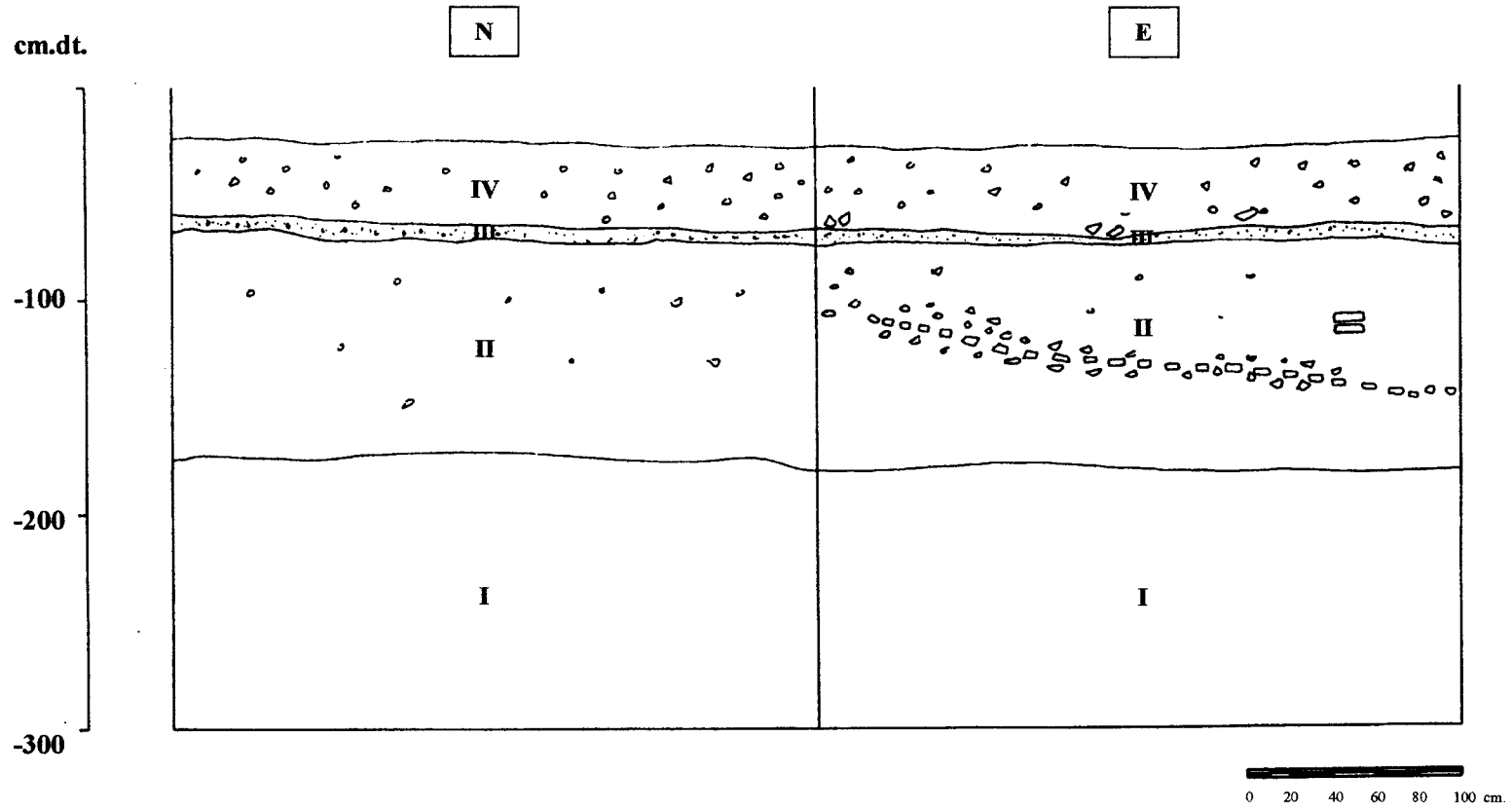

แผนผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจที่ 2

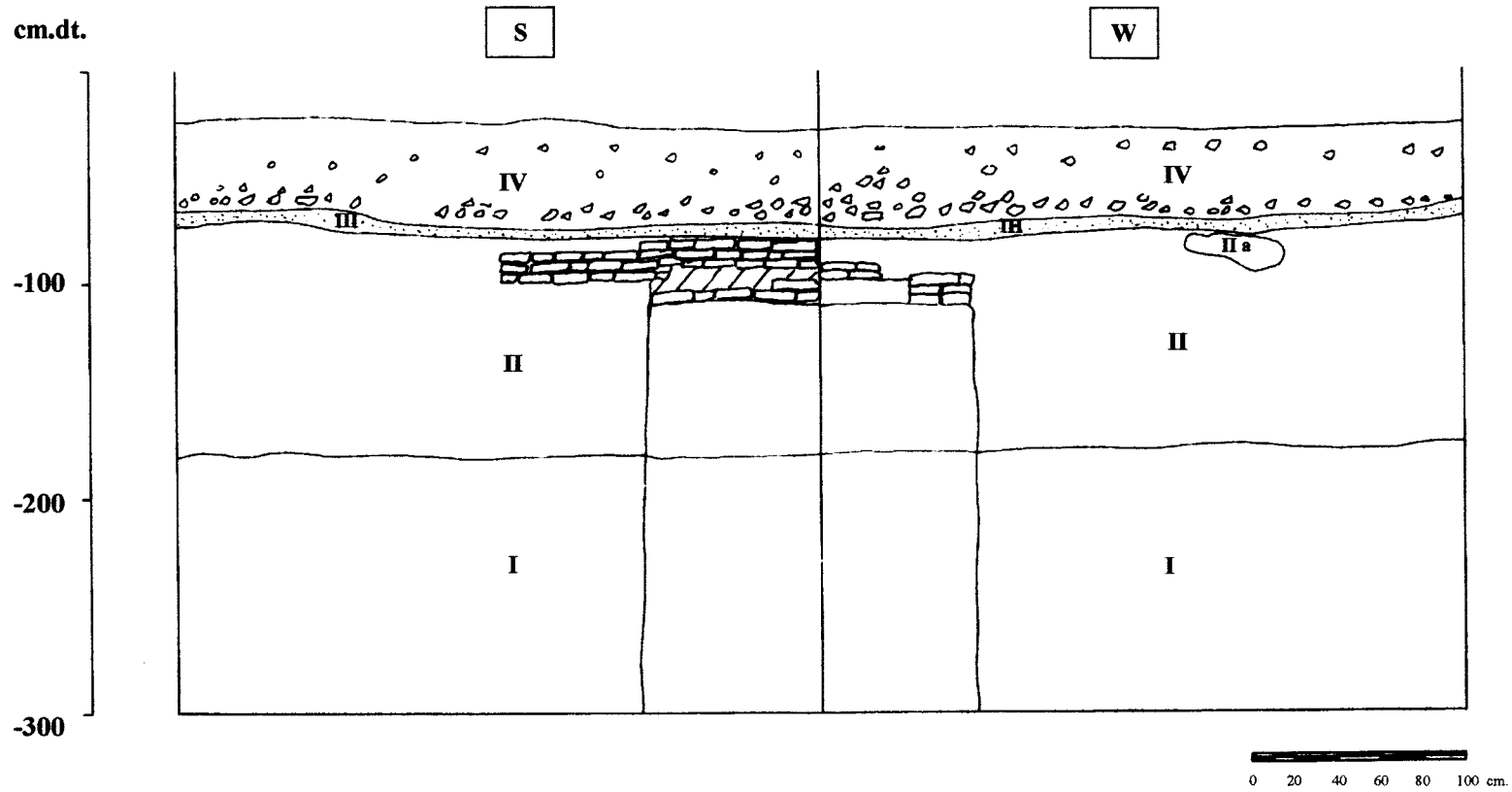
ขนาด ๒ x ๒ เมตร ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังฐาน
ซุกชีภายในวิหาร แสดงให้เห็นถึงหลักฐานการก่อสร้าง
พื้นที่ภายในวิหารซ้อนทับกัน อย่างน้อย ๓ สมัย
นอกจากนี้ ยังพบฐานเสารูปสี่เหลี่ยมก่ออิฐฉาบปูนด้วย

ภาพถ่ายเส้นที่ ๒ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจที่ 2

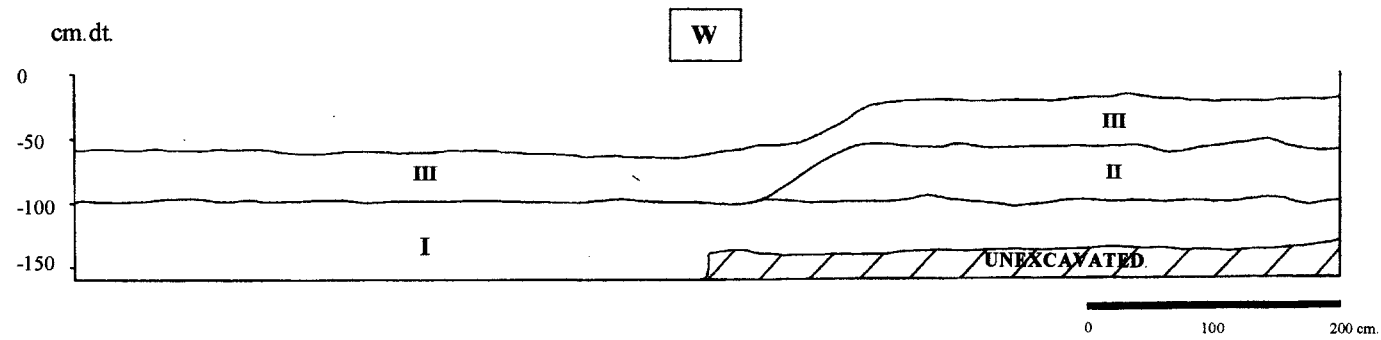
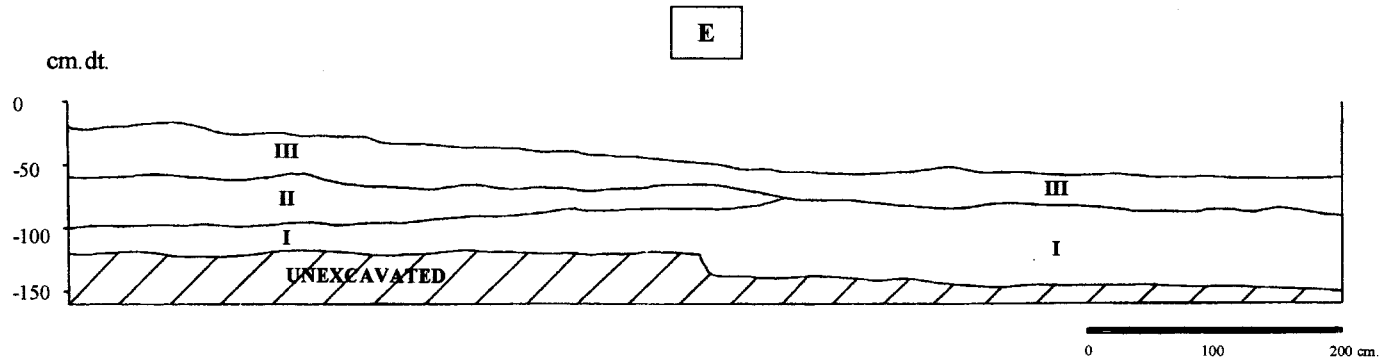

ภาพลายเส้นที่ ๓ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดค้นที่ 1 ด้านทิศเหนือและตะวันออก

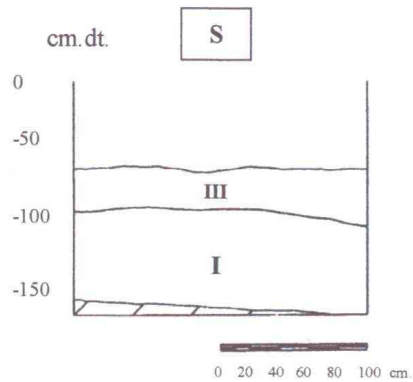
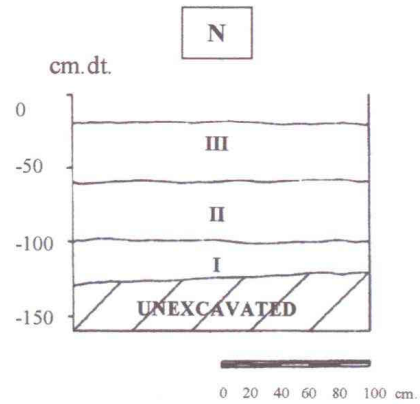

ภาพลายเส้นที่ ๔ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดค้นที่ 1 ด้านทิศใต้และตะวันตก

ภาพลายเส้นที่ ๕ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1 ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก

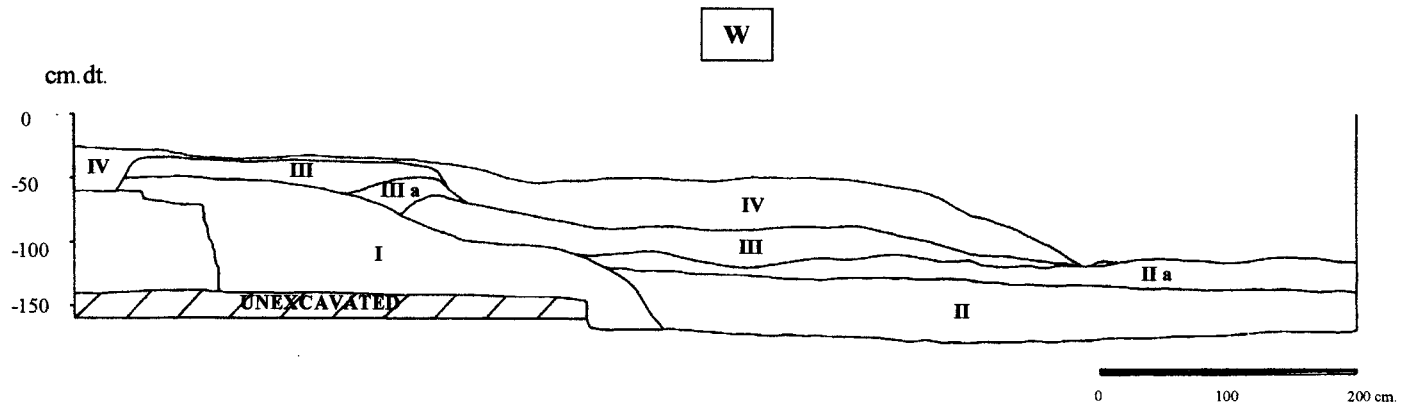
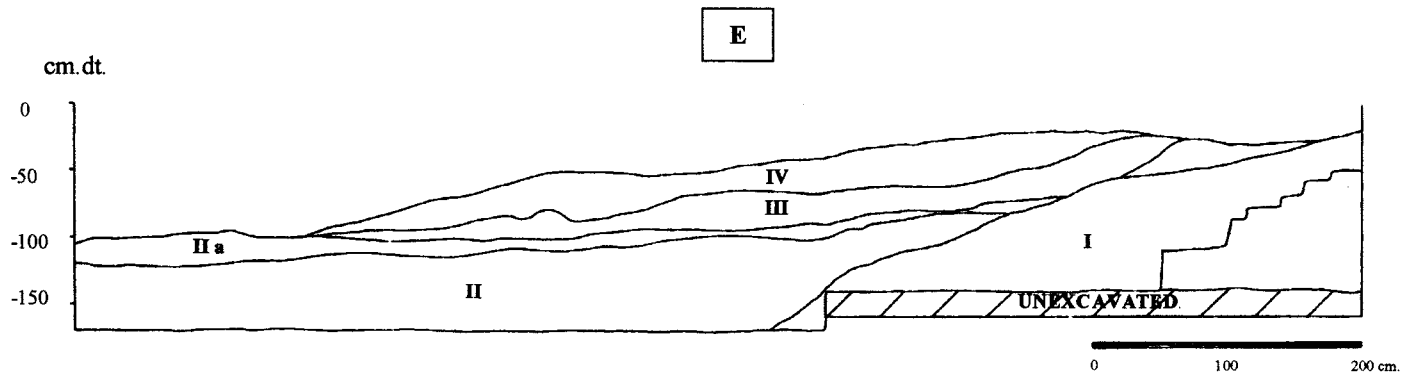
แผนผังชั้นดิน

หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานที่ 1

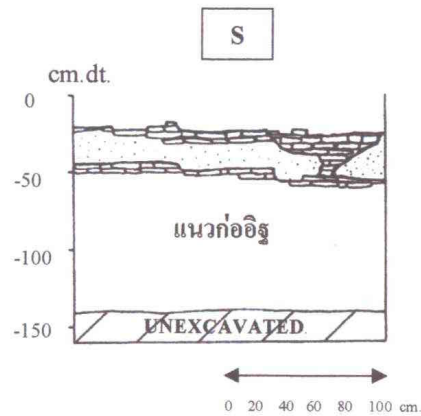
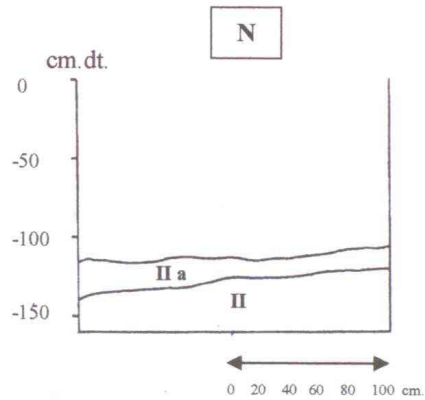
ขนาด ๒ x ๑๐ เมตร ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของวิหาร

ชั้นดินที่ I	ดินเหนียวสีน้ำตาลเข้ม
ชั้นดินที่ II	ดินเหนียวสีน้ำตาลแดง
ชั้นดินที่ III	ดินเหนียวสีน้ำตาลปนเหลือง

ภาพลายเส้นที่ ๖ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 1 ด้านทิศเหนือและใต้

ภาพลายเส้นที่ ๗ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2 ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก

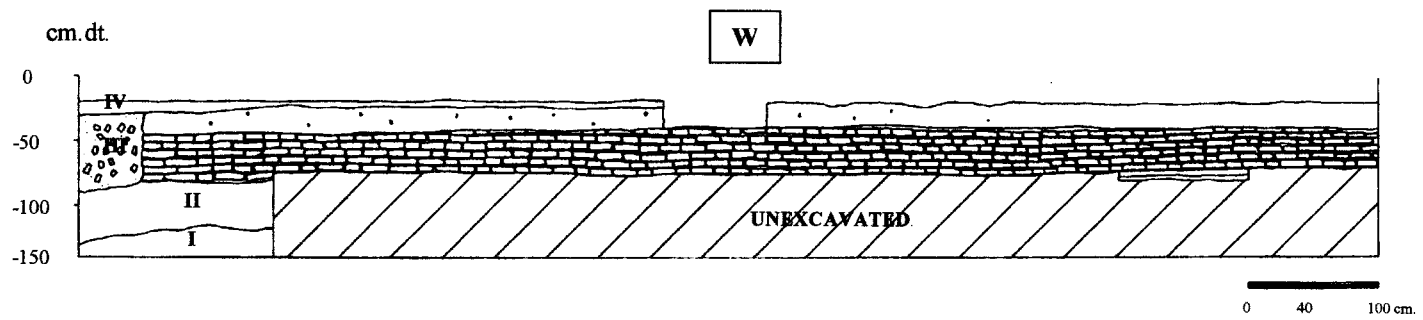
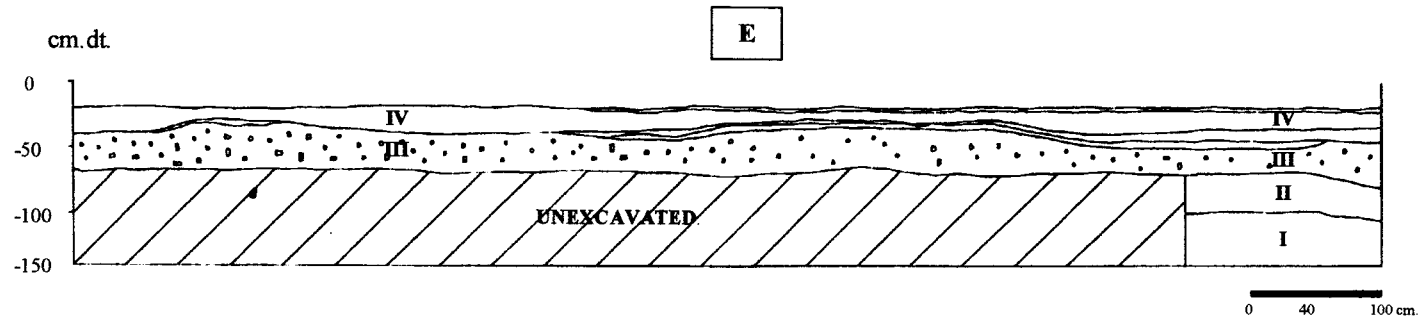
แผนผังชั้นดิน

หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานที่ยี่ 2

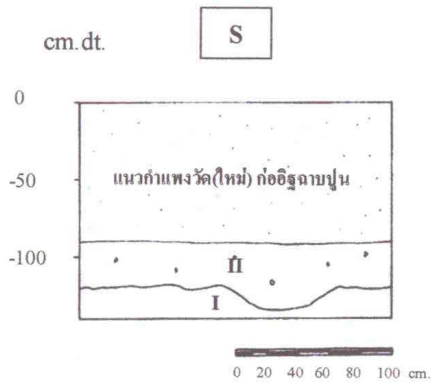
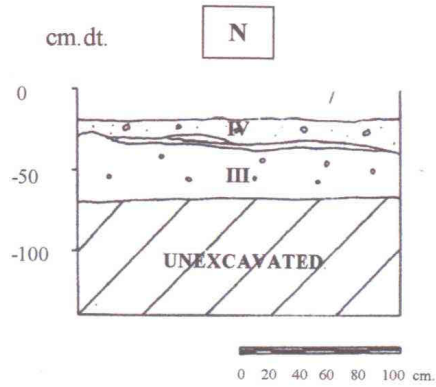
ขนาด ๒ x ๑๐ เมตร ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของวิหาร

- ชั้นดินที่ I ดินเหนียวสีน้ำตาลเข้ม มีเศษอิฐหักกากปูนปะปน
- ชั้นดินที่ II ดินเหนียวสีน้ำตาลเข้ม
- ชั้นดินที่ IIa ดินเหนียวสีน้ำตาลแดง มีเศษอิฐหักกากปูนปะปนเล็กน้อย
- ชั้นดินที่ III ดินเหนียวสีน้ำตาลแดง
- ชั้นดินที่ IIIa ดินเหนียวสีน้ำตาลแดง มีเศษอิฐหักกากปูนปะปนเล็กน้อย
- ชั้นดินที่ IV ดินเหนียวสีน้ำตาลปนเหลือง

ภาพถ่ายเส้นที่ ๘ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 2 ด้านทิศเหนือและใต้

ภาพลายเส้นที่ ๕ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก

แผนผังชั้นดิน

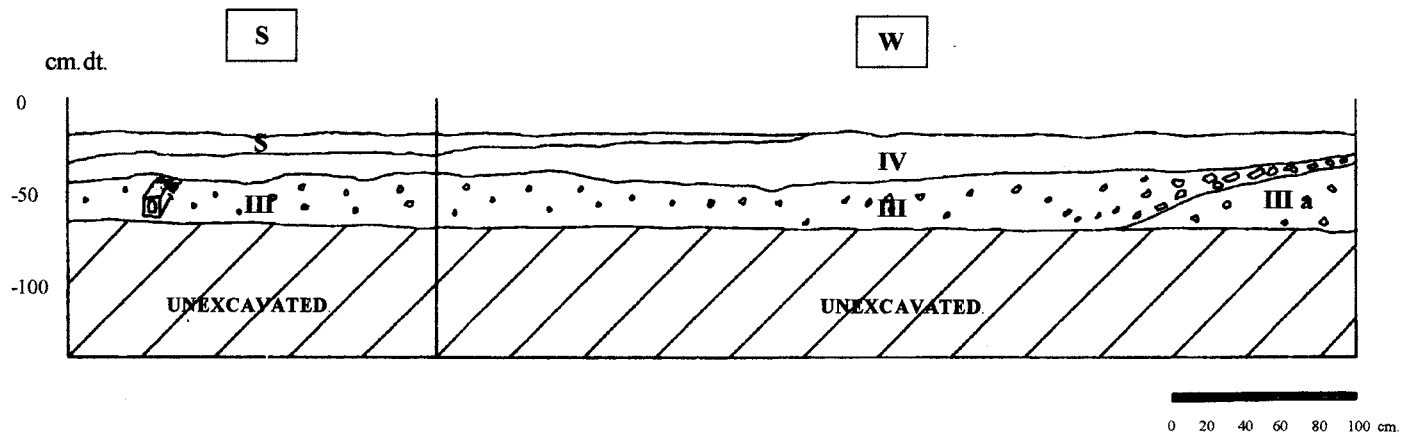
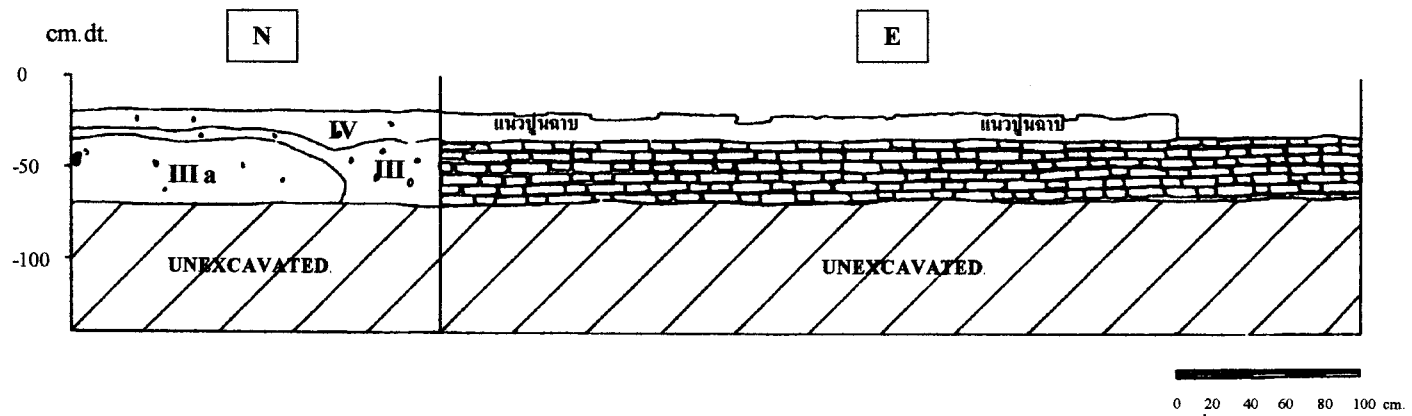
หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานที่ยี่ 3 และ 3 ขยาย

ขนาด ๒ x ๑๐ เมตร ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของวิหาร

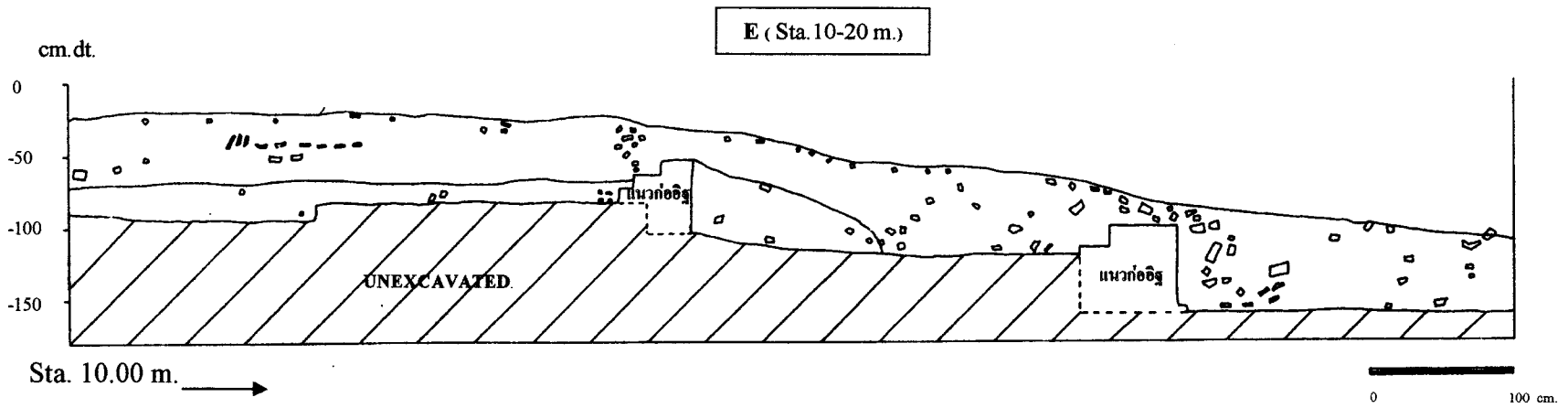
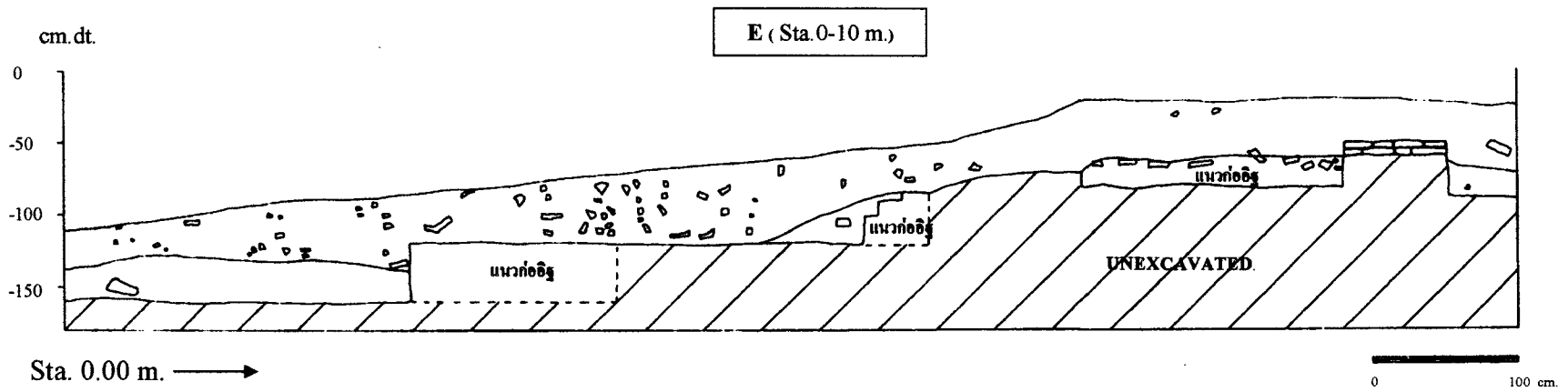
- ชั้นดินที่ I ดินเหนียวสีเทาเข้ม
- ชั้นดินที่ II ดินเหนียวสีเทา มีเศษอิฐหักกากปูนปะปน
- ชั้นดินที่ III ดินร่วนสีเทาเข้ม มีเศษอิฐหักกากปูนปะปน
- ชั้นดินที่ IV ดินร่วนเนื้อละเอียดสีน้ำตาล มีเศษอิฐหักกากปูนปะปน

ภาพลายเส้นที่ ๑๐ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 ด้านทิศเหนือและใต้

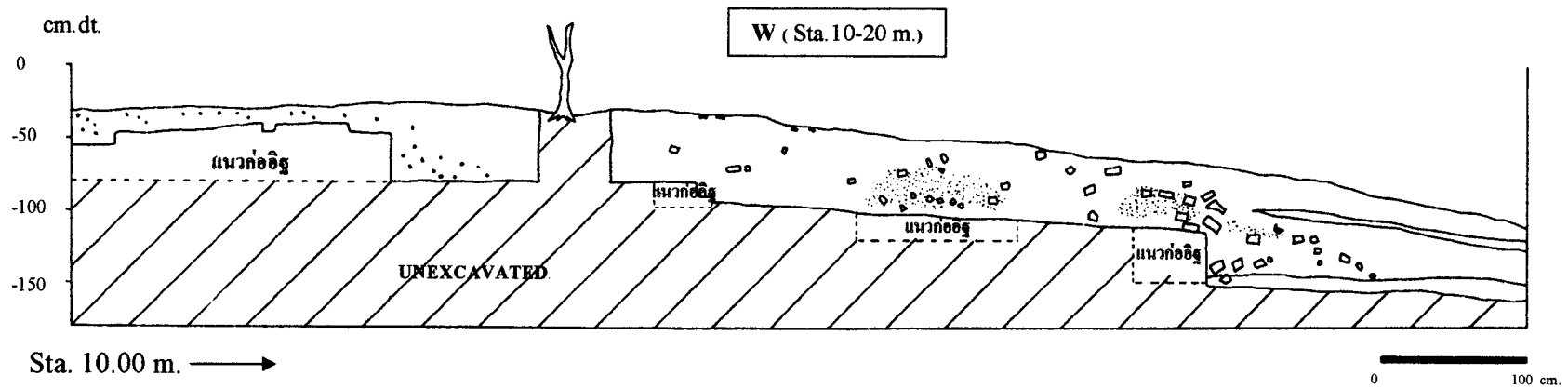
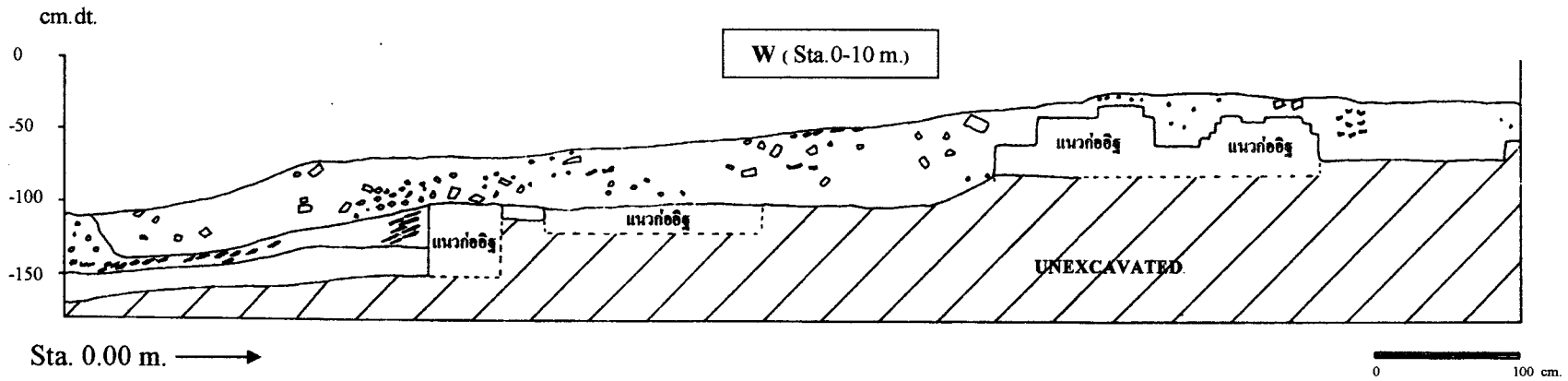

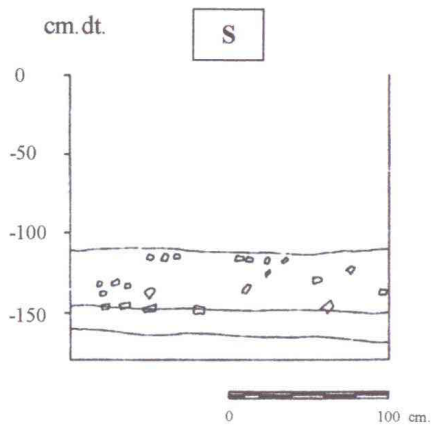
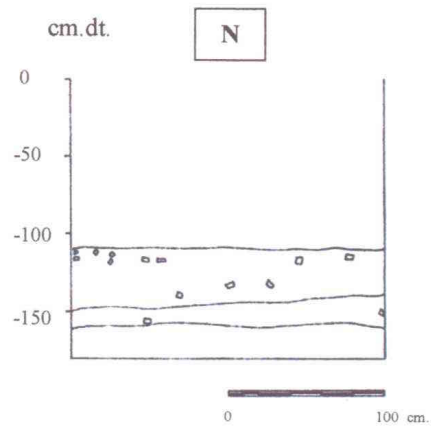
ภาพลายเส้นที่ ๑๑ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 3 ขยาย

ภาพถ่ายเส้นที่ ๑๒ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4 ด้านทิศตะวันออก

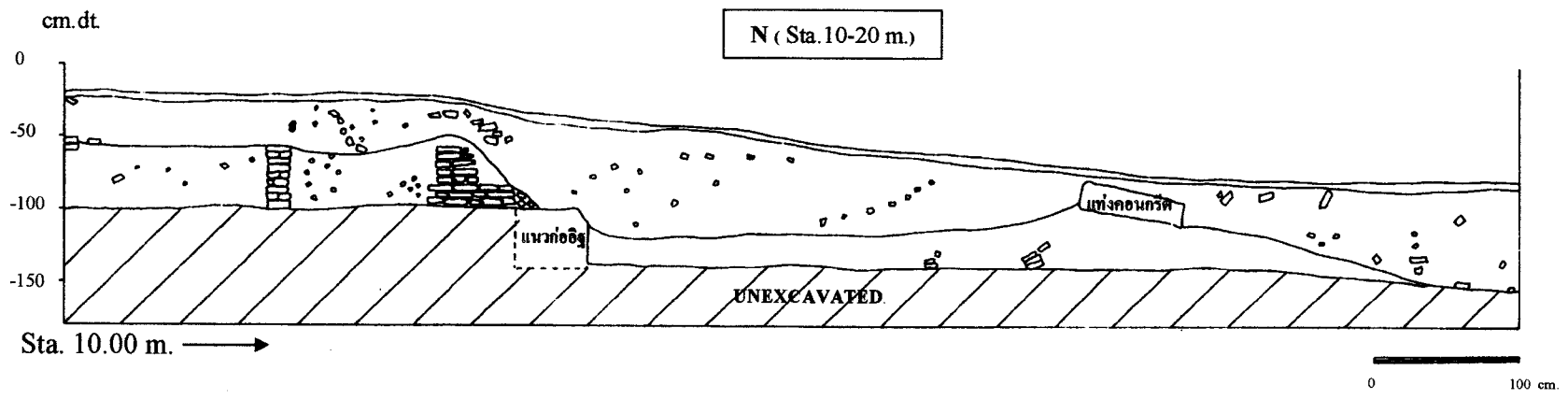
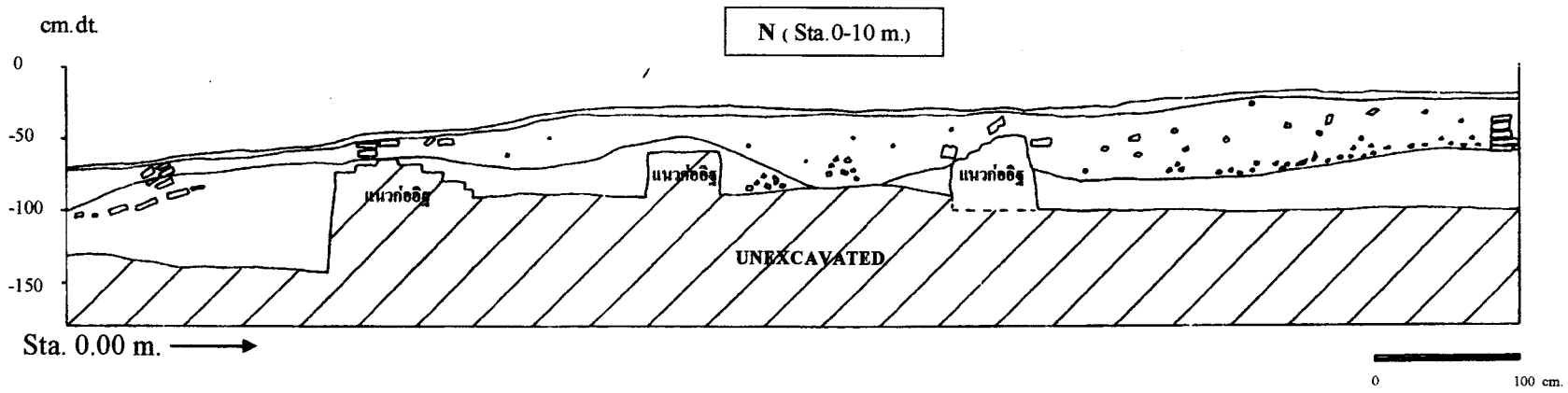

ภาพลายเส้นที่ ๑๓ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4 ด้านทิศตะวันตก

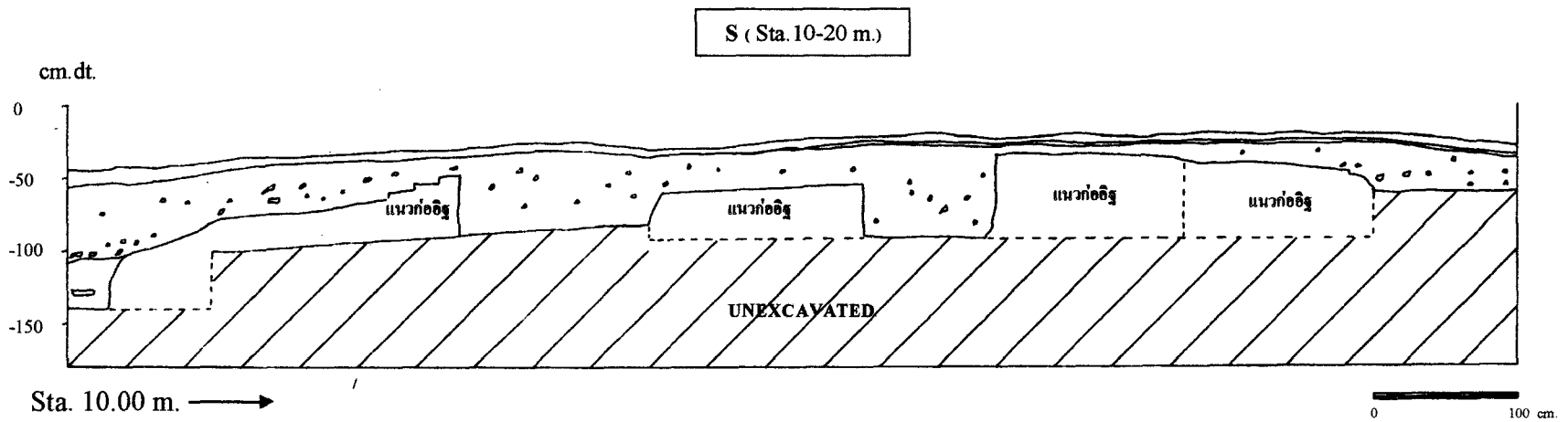
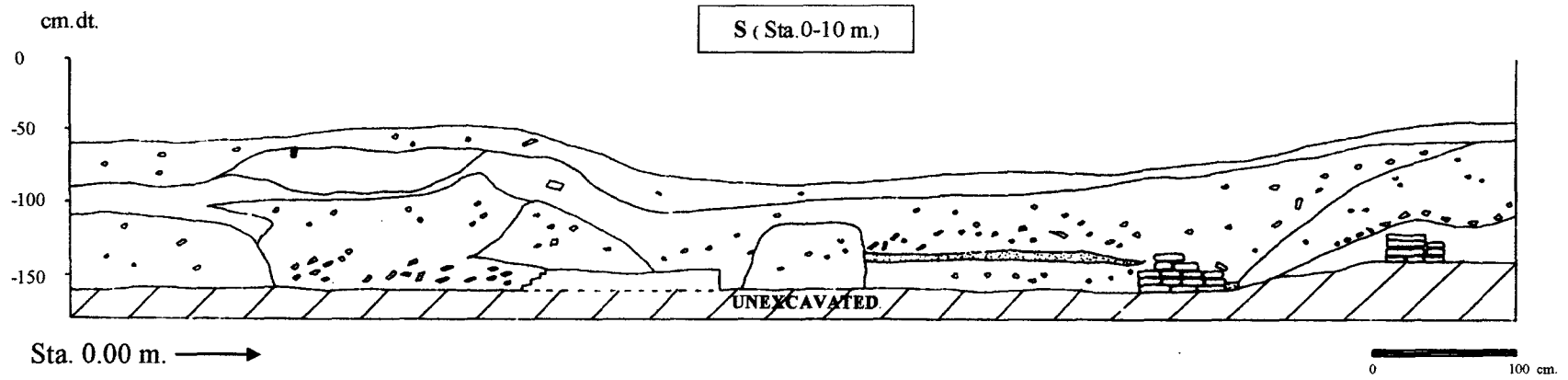

แผนผังชั้นดิน
หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานที่ 4
 ขนาด ๒ x ๒๐ เมตร ตั้งอยู่บริเวณเนินโบราณสถานวัดร้าง
 วางด้วยยาวตามแนวเหนือ-ใต้

ภาพถ่ายเส้นที่ ๑๔ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 4 ด้านทิศเหนือและใต้

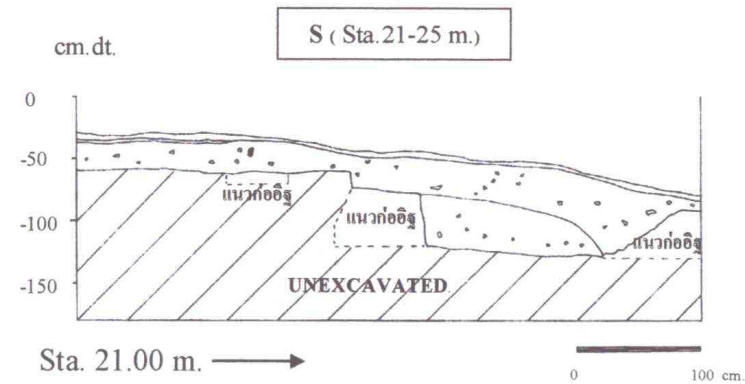
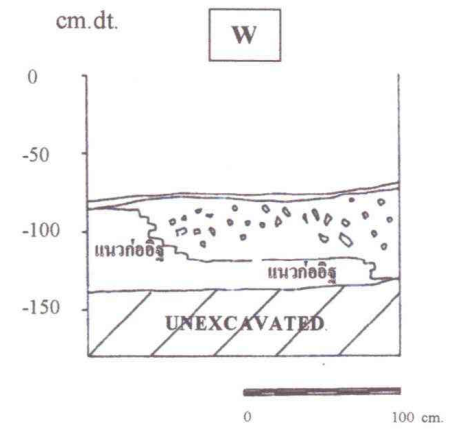
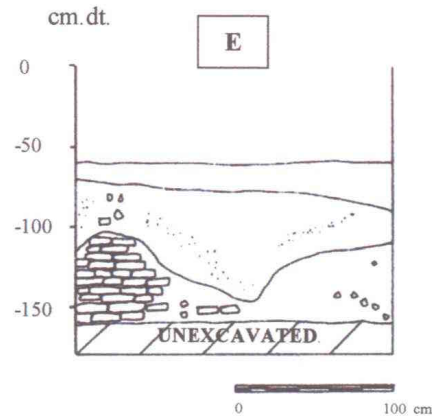
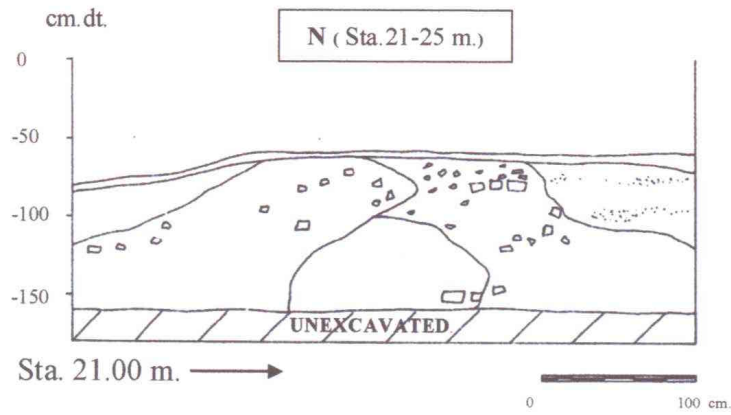

ภาพถ่ายเส้นที่ ๑๕ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5 ด้านทิศเหนือ

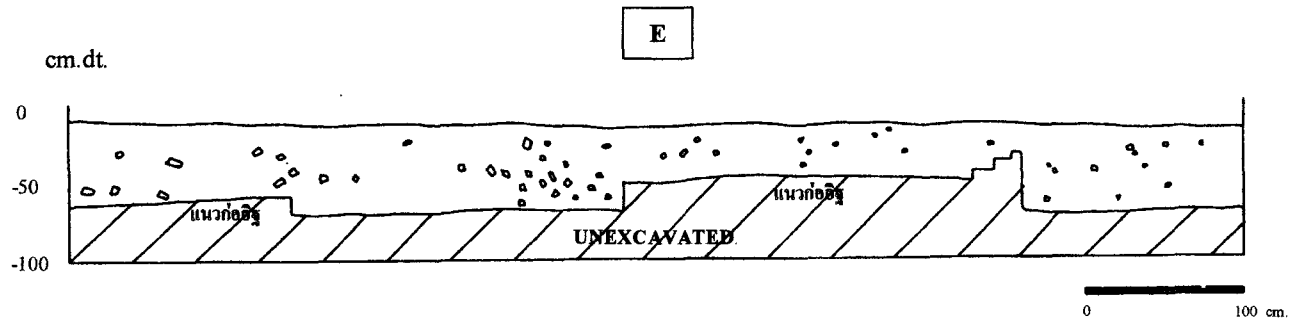
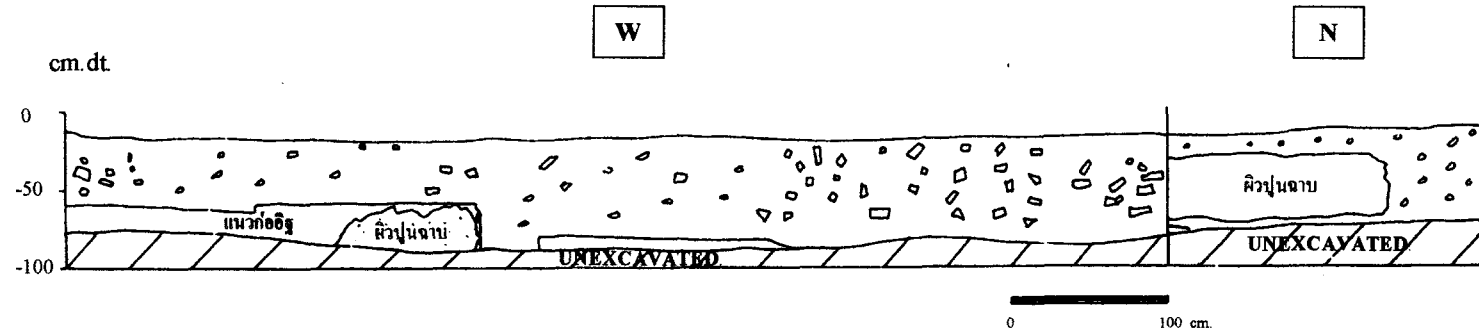
ภาพถ่ายเส้นที่ ๑๖ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5 ด้านทิศใต้

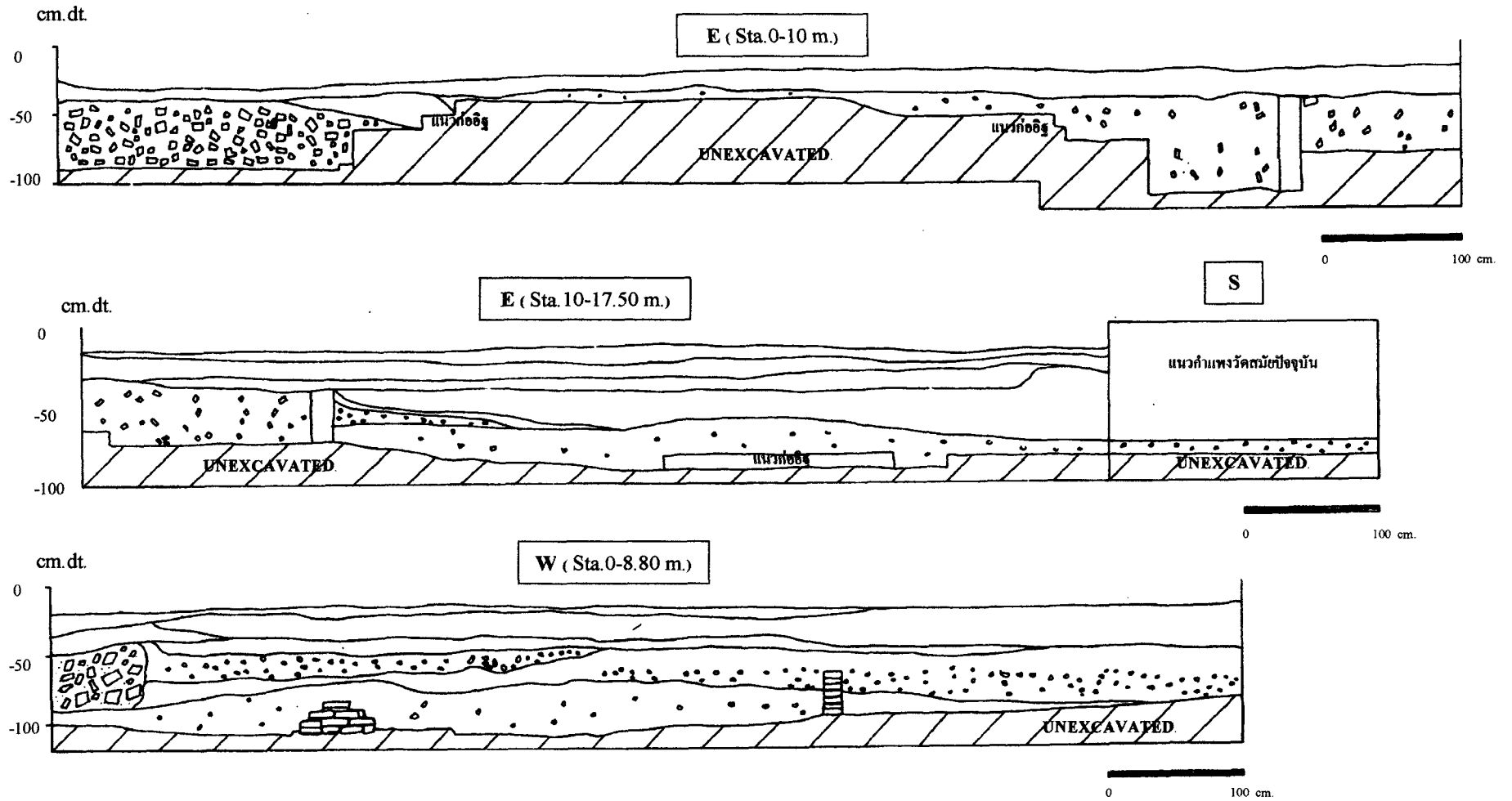
แผนผังชั้นดิน
หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานที่ 5
 ขนาด ๒ x ๒๕ เมตร ตั้งอยู่บริเวณเนินโบราณสถานวัดร้าง
 วางตัวยาวตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก

ภาพถ่ายเส้นที่ ๑๗ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 5

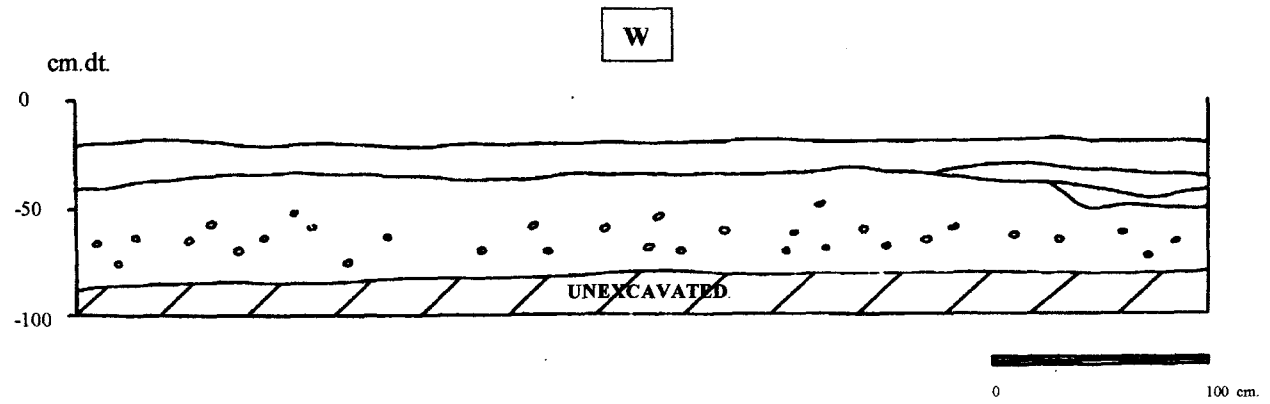
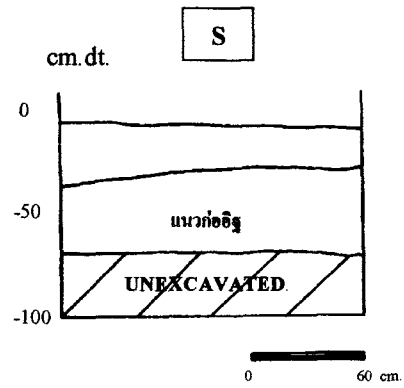

อินนิทมนทร
 อภินันทมนตรี
 อภินันทมนตรี

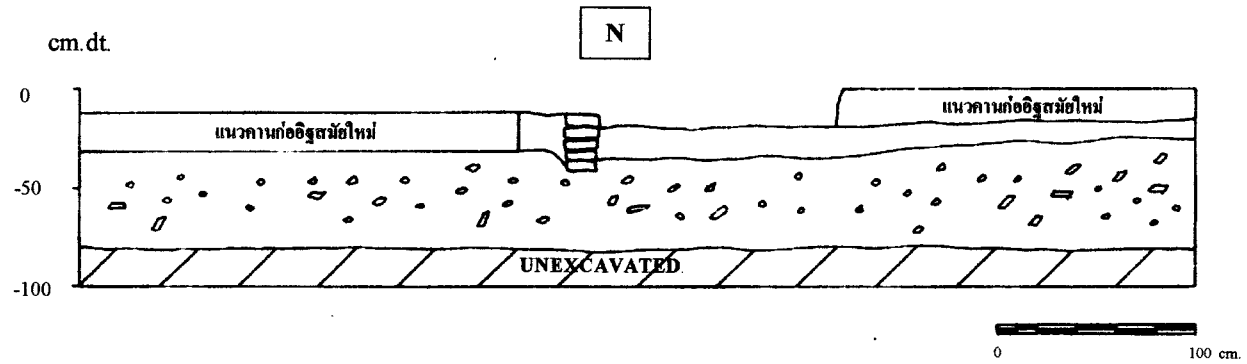
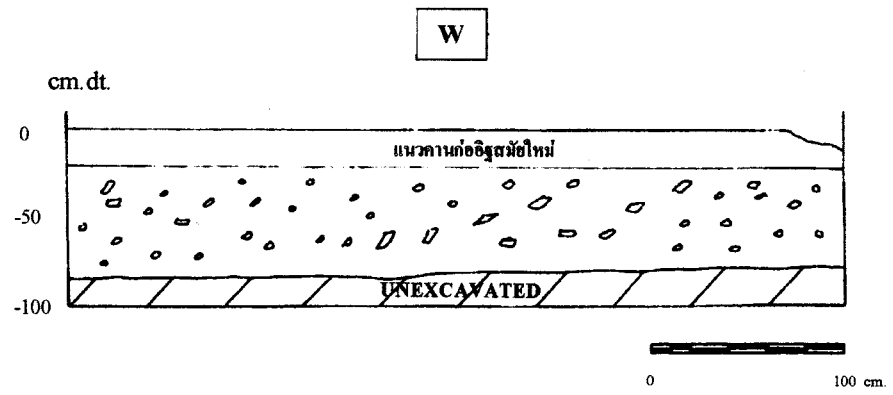
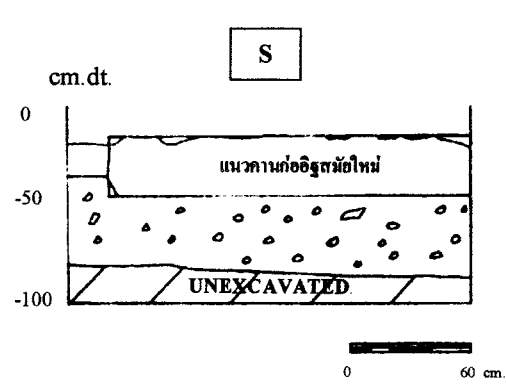
ภาพถ่ายเส้นที่ ๑๘ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 11

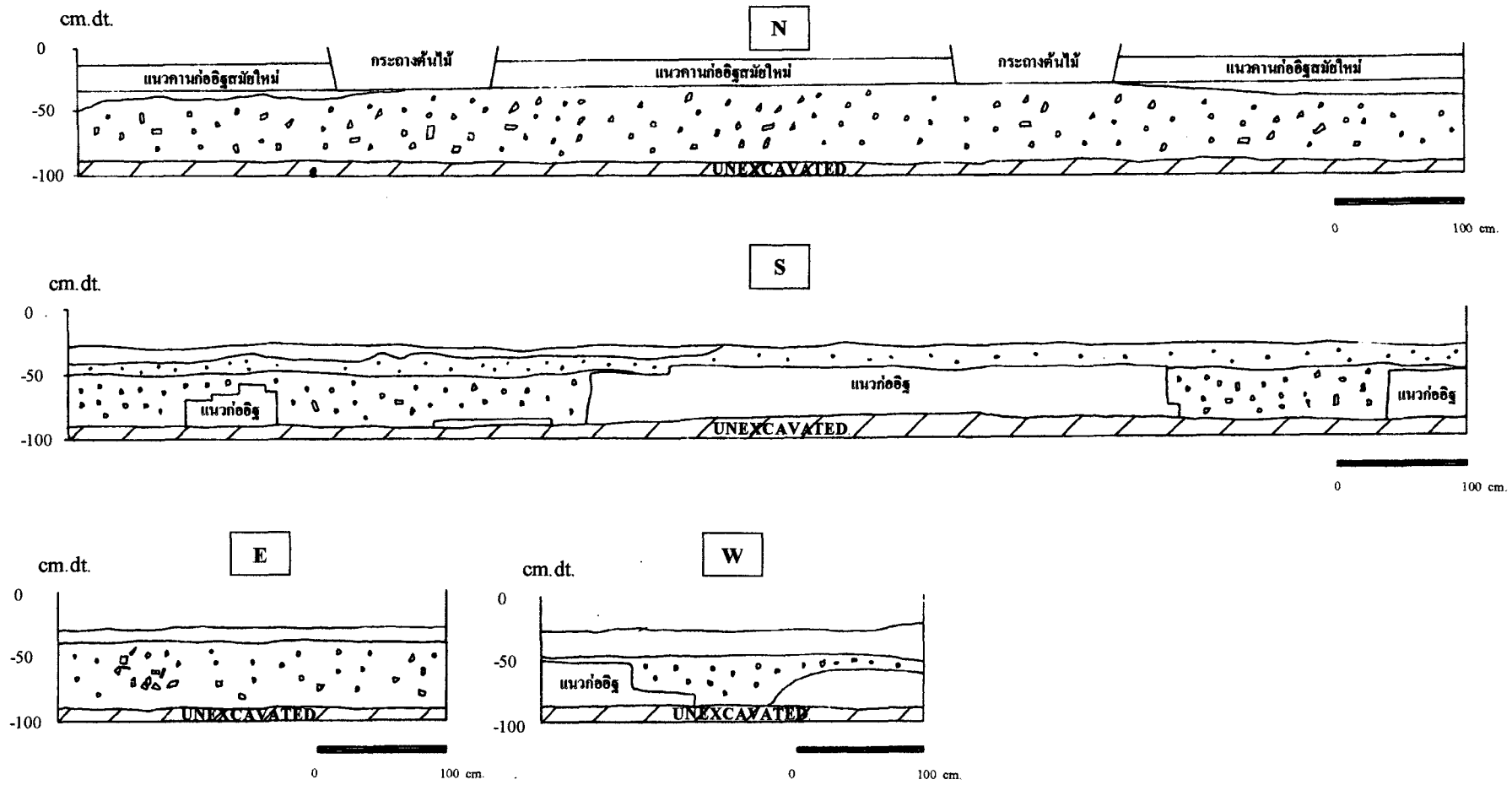
ภาพลายเส้นที่ ๑๕ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12

ภาพลายเส้นที่ ๒๐ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 12 ขยาย

ภาพลายเส้นที่ ๒๑ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 13

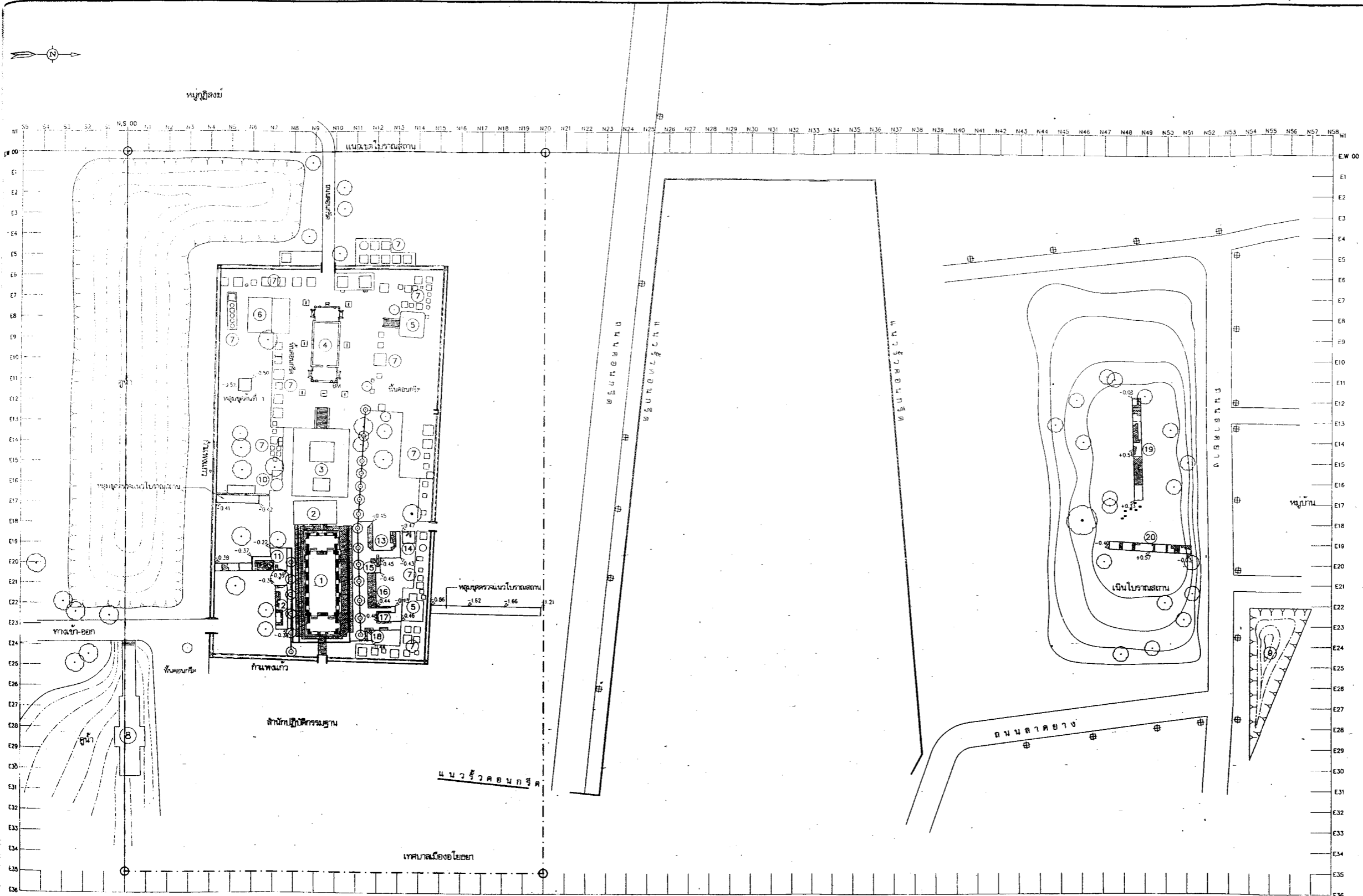

ภาพลายเส้นที่ ๒๒ แสดงผังชั้นดิน หลุมขุดตรวจหาแนวโบราณสถานหมายเลข 14

ผังรูปแบบ

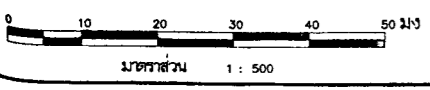

ผังแสดงตำแหน่งพื้นที่หลังการขุดแต่งและหลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน
 มณฑลอุดร
 1:500

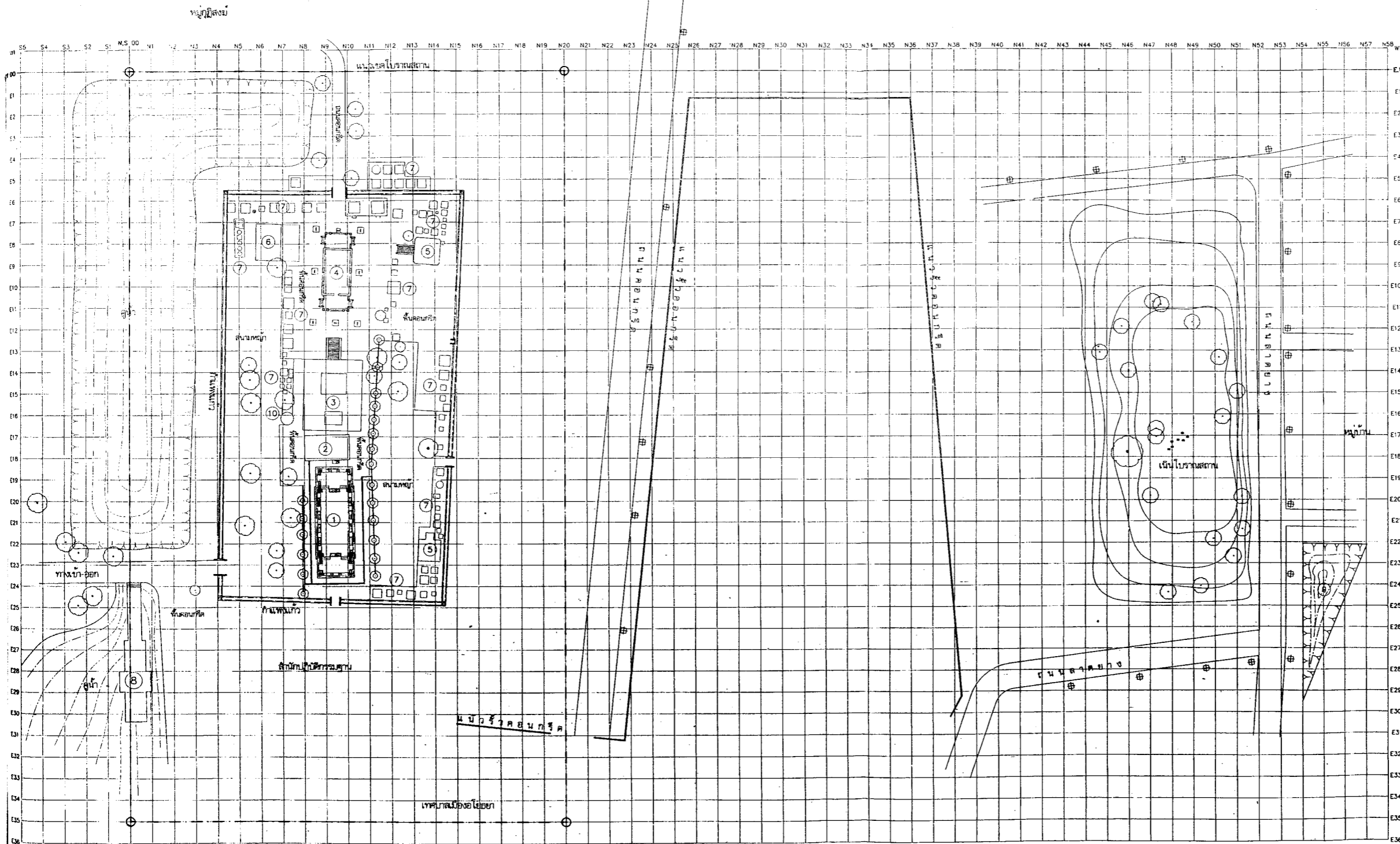
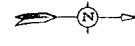
ขนาดเขต คาร์ตาบลมมิตรี = 0.000 ม. ที่มุดฐานอุบะสดานทิศเหนือตะวันออก

สัญลักษณ์

① วิหาร	⑪ โบราณสถานหมายเลข 1
② อาคารปฏิบัติการ	⑫ โบราณสถานหมายเลข 2
③ ฐานเจดีย์	⑬ โบราณสถานหมายเลข 3
④ อุโบสถ	⑭ โบราณสถานหมายเลข 4
⑤ เสา	⑮ โบราณสถานหมายเลข 5
⑥ ศาลา	⑯ โบราณสถานหมายเลข 6
⑦ ที่บรรจุอัฐิ	⑰ โบราณสถานหมายเลข 7
⑧ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป	⑱ โบราณสถานหมายเลข 8
⑨ บ่อขุดน้ำเสีย	⑲ โบราณสถานหมายเลข 9
⑩ ที่เก็บของ	⑳ โบราณสถานหมายเลข 10

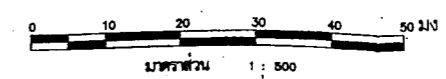
ผู้จัดทำ			
ผู้ปฏิบัติ			
บริษัท ขาญรุ่งโรจน์ จำกัด เลขที่ 347 ถนนเรืองราษฎร์ ตำบลนาโหนด อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง			
สำรวจ / เขียนแบบ			
สำรวจ	ชชาติ อินทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชชาติ อินทรรัตน์		
คิดสถา	ชชาติ อินทรรัตน์		
คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง			
ประธานกรรมการ	เอก สิทินาคย์		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มมาศ		
กรรมการ	ภักพรพงษ์ มากเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจธนาโยธิน		
ออกแบบ			
นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ผู้เขียนแบบ			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิทยาศาสตร์			
หม่อมหลวงวิษณุการโบราณคดี			
เจ้าพนักงานบริหารงานช่าง			
ผอ.สศท. 3			
ผอ.สศท.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			
รูปแบบ	วัดประตู่ทรงธรรม		
	ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา		
แสดง			
ผังแสดงตำแหน่งพื้นที่หลังการขุดแต่งและหลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน			
รหัส	มาตราส่วน 1:500	แผ่นที่ 2	จำนวนแผ่น 13
สำนักศิลปากรที่ 3			
กรมศิลปากร			

ผังบริเวณบริเวณพื้นที่ขุดแต่งและหลุมจอดตรวจแนวโบราณสถาน
 1:500
 ม.พ.พ.ช.ว.

สัญลักษณ์

- ① วิหาร
- ② อาคารปฏิบัติการฐาน
- ③ ฐานเจดีย์
- ④ อุโบสถ
- ⑤ เจดีย์
- ⑥ ศาลา
- ⑦ ที่บรรจุอัฐิ
- ⑧ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
- ⑨ บ่อน้ำขังน้ำเสีย
- ⑩ ที่เก็บของ
- ต้นไม้
- ⊕ เสาไฟฟ้า
- ⊗ หลุมอั้งอิง

ผู้จัดทำ

บริษัท ช่างรุ่งโรจน์ จำกัด
 เลขที่ 347 ถนนเรืองราษฎร์ ตำบลบางโพธิ์
 อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง

ผู้ปฏิบัติ

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชชาติ อินทรรัตน์
นายช่างสำรวจ	
เขียน	ชชาติ อินทรรัตน์
คัดลอก	ชชาติ อินทรรัตน์

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอก สิทนามนต์
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล
กรรมการ	พเยาว์ เขื่อนนาค
กรรมการ	วิกรมพงษ์ เก่งเงิน
กรรมการ	วิเชียร พิเศษนาโยธิน

ออกแบบ

นายช่างโยธา	
นายช่างศิลปกรรม	
นักโบราณคดี	
สถาปนิก	
ผู้เขียนแบบ	
วิศวกรโยธา	
วิศวกร	

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก	
วิศวกร	
นักวิทยาศาสตร์ศิลป์	
พนักงงานวิชาการโบราณคดี	
เจ้าหน้าที่บริหารงานช่าง	
เอกสารที่ 3	
เอกสาร	

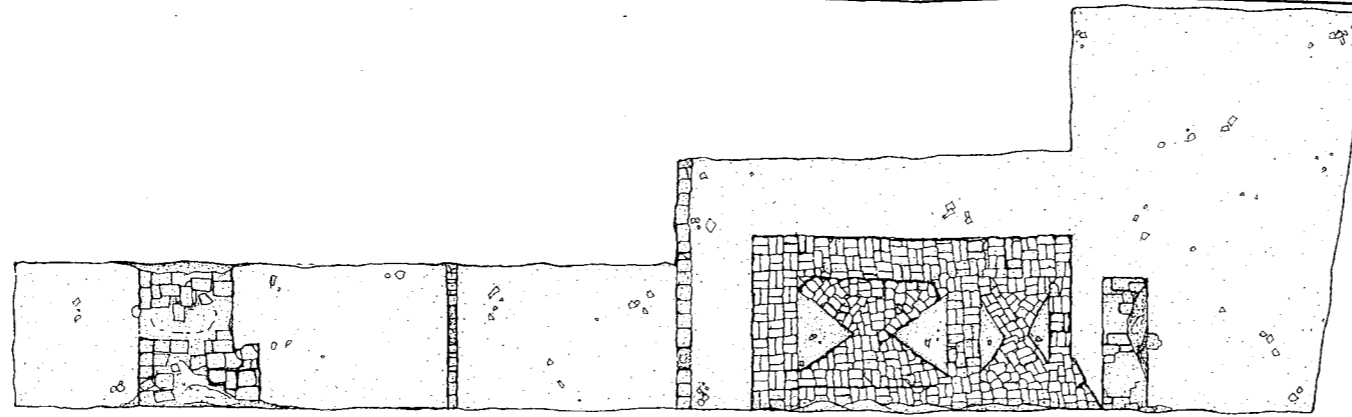
ผู้อนุมัติ

รูปแบบ
วัดประตู่ทรงธรรม
 ตำบลไม้เล็ง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผังบริเวณบริเวณพื้นที่ขุดแต่งและหลุมจอดตรวจแนวโบราณสถาน

รหัส	มาตราส่วน 1:500	แผ่นที่ 3	จำนวนแผ่น 13
------	--------------------	--------------	-----------------

สำนักศิลปากรที่ 3
 กรมศิลปากร

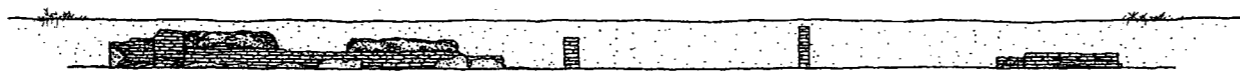
รูปแปลน หลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน หมายเลข ๑
มาตราส่วน 1 : 50

รูปด้าน ทิศเหนือ
มาตราส่วน 1 : 50

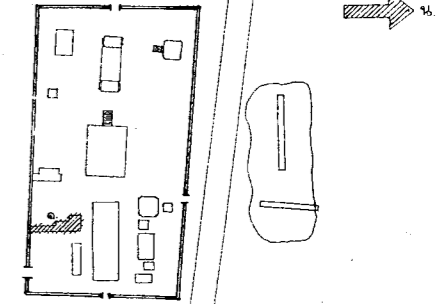

รูปด้าน ทิศใต้
มาตราส่วน 1 : 50

รูปด้าน ทิศตะวันตก
มาตราส่วน 1 : 50

ผังดัดขึ้น

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ชานูรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๔๗ ถ. เจริญราษฎร์ ต. เขานิวเวอไน อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาตรี อินทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาตรี อินทรรัตน์		
คัดลอก	ชาตรี อินทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอก สิทธิมาตรย์		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มมาศ		
กรรมการ	ภัทรพงษ์ เก้าเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจฉนวนโยธิน		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
ทบ. กลุ่มโบราณคดี			
ทบ. กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มมาศ		
ผอ. ลคก. ๓ อย.	เอก สิทธิมาตรย์		
รอง อคก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ

วัดประดู่ทรงธรรม

ศาลาไม้ถึง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

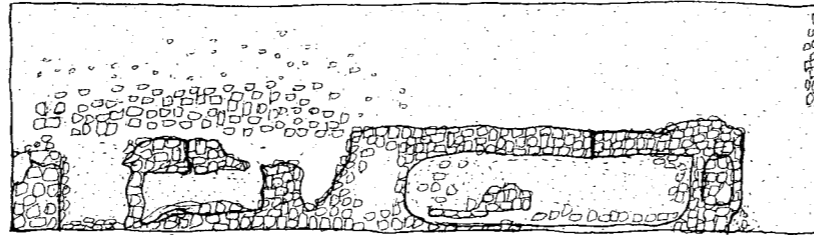
และ
รูปแปลน, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันตก
(หมายเลข ๑)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	4	13

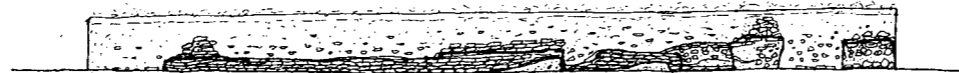
สำนักศิลปากรที่ ๓

กรมศิลปากร

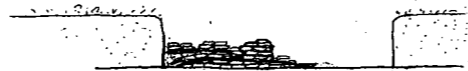

รูปแปลน หลุมขุดตรงแนวโบราณสถาน หมายเลข ๒
มาตราส่วน 1 : 50

รูปด้าน ทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 50

รูปด้าน ทิศตะวันออก

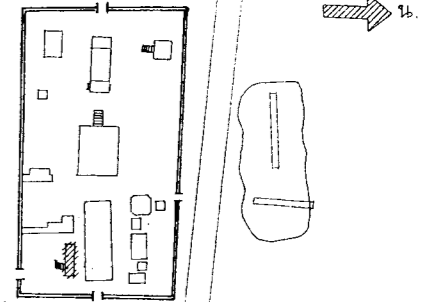
มาตราส่วน 1 : 50

รูปด้าน ทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 50

ผังดัชนี

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ช่างรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๔๗ ๓. เรือราชบุรี ต. เขานิวาศน์ อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาติรี อิบทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาติรี อิบทรรัตน์		
คัดลอก	ชาติรี อิบทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอก วิหมาศย์		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มมาศ		
กรรมการ	ภัทรพงษ์ เก้าเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจฉนวนโยธิน		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
หน.กลุ่มโบราณคดี			
หน.กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มมาศ		
ผอ. อ.ค. ๓. อย.	เอก วิหมาศย์		
รอง อ.ค.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ วัดประดู่ทรงธรรม
ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

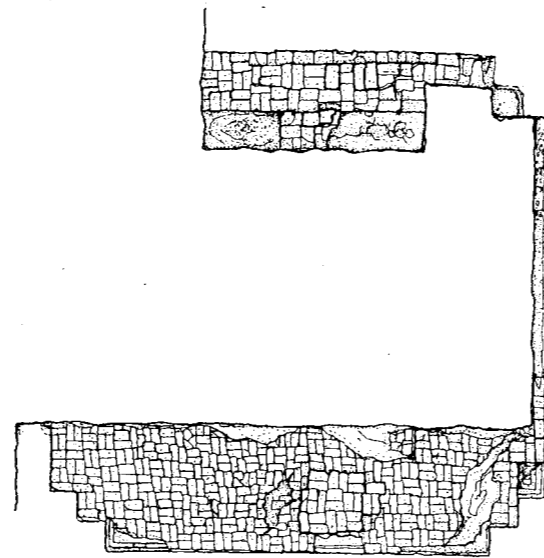
และ
รูปแปลน, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก
(หมายเลข ๒)

หน้า	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	5	13

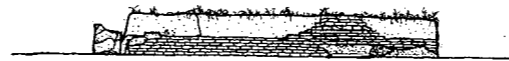
สำนักศิลปากร ที่ ๓

กรมศิลปากร

รูปแปลน หลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน หมายเลข ๓
มาตราส่วน 1:50

รูปด้าน ทิศเหนือ
มาตราส่วน 1:50

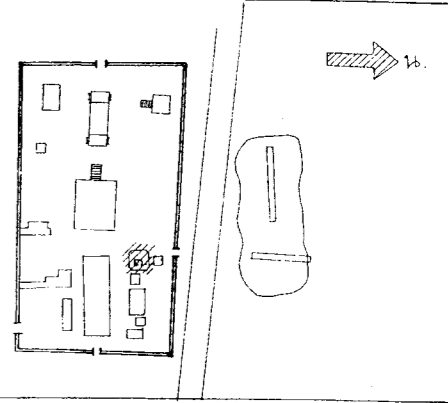

รูปด้าน ทิศใต้
มาตราส่วน 1:50

รูปด้าน ทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1:50

ผังชุมชน

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ช่างรุ่งโรจน์ จำกัด
๓๕๗ ถ. เจริญราษฎร์ ต. เขาน้ำเงิน อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ เขียนแบบ

สำรวจ	ชาตรี อภิทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาตรี อภิทรรัตน์		
คัดลอก	ชาตรี อภิทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เชนก สิทธิมาศย์		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มมาศ		
กรรมการ	วิฑรพงษ์ เก้าเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจฉนวนโยธิน		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
หน. กลุ่มโบราณคดี			
หน. กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มมาศ		
ผอ. อ.ศ.ก. ๓.อย	เชนก สิทธิมาศย์		
รอง อ.ศ.ก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ

วัดประดู่ทรงธรรม

ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แสดง

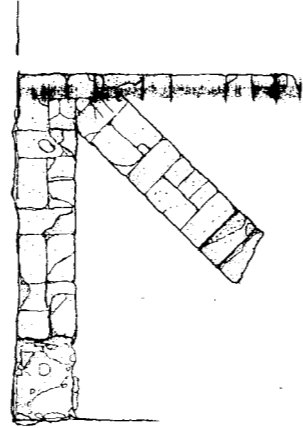
รูปแปลน, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก
(หมายเลข ๓)

จ.ที่	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:50	6	13

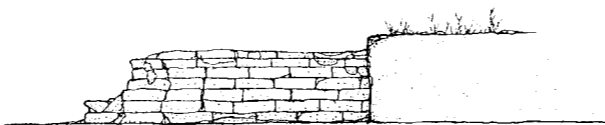
สำนักศิลปากร ที่ ๓

กรมศิลปากร

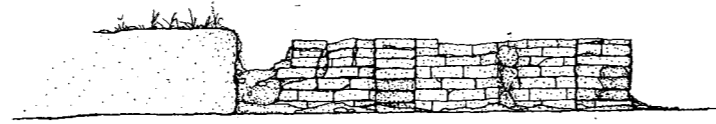
รูปแปลน หลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน หมายเลข ๔
มาตราส่วน 1 : 20

รูปด้าน ทิศเหนือ
มาตราส่วน 1 : 20

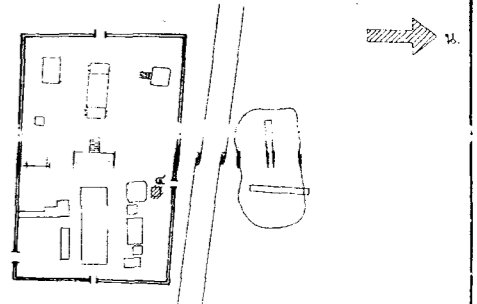

รูปด้าน ทิศใต้
มาตราส่วน 1 : 20

รูปด้าน ทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1 : 20

ผังดัชนี

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ช่างรุ่งโรจน์ จำกัด
๓๙๗ ถ. เรืองราษฎร์ ต. เขานินเวศน์ อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาตรี อินทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาตรี อินทรรัตน์		
คัดลอก	ชาตรี อินทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอก วิหามาศย์		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มขนาด		
กรรมการ	ภัทรพงษ์ เก่งเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจฉนวนโยธิน		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
หน.กลุ่มโบราณคดี			
หน.กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มขนาด		
ผอ. ลคค. ๓ อย.	เอก วิหามาศย์		
รอง อคก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

วัดประดู่ทรงธรรม

ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รูปแปลน, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก
(หมายเลข ๔)

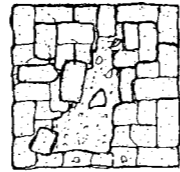
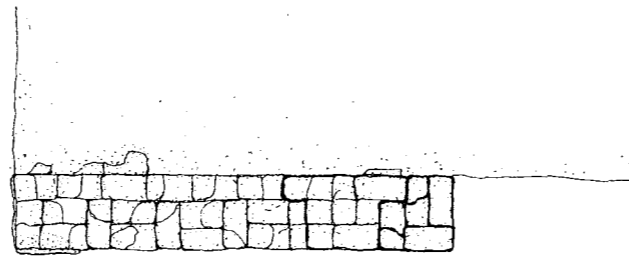
รหัสนี้	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 20	7	13

สำนักศิลปากรที่ ๓

กรมศิลปากร

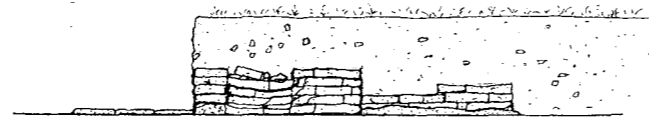

รูปแบบลวดลายผนังอิฐก่อผนังโบราณสถาน หมายเลข ๕

มาตราส่วน

1 : 25

รูปด้าน ทิศใต้

มาตราส่วน

1 : 25

รูปด้าน ทิศตะวันออก

มาตราส่วน

1 : 25

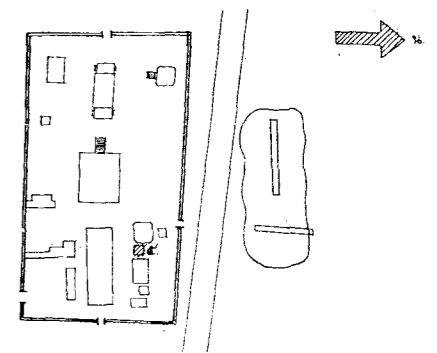

รูปด้าน ทิศตะวันตก

มาตราส่วน

1 : 25

ผังดัชนี

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ช่างรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๕๗ ถ. เวียงราชภูมิ ต. เขางิ้วเวศน์ อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาตรี อินทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาตรี อินทรรัตน์		
คัดลอก	ชาตรี อินทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอก วิหามาศย์		
กรรมการ	ลู่วิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มมงคล		
กรรมการ	ภัทรพงษ์ เก้าเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจลบลโยอิน		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
ทบ. กลุ่มโบราณคดี			
ทบ. กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มมงคล		
ผอ. ลคค. ๓. อย	เอก วิหามาศย์		
รอง อคค.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ วัดประตู่ทรงธรรม

ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แสดง

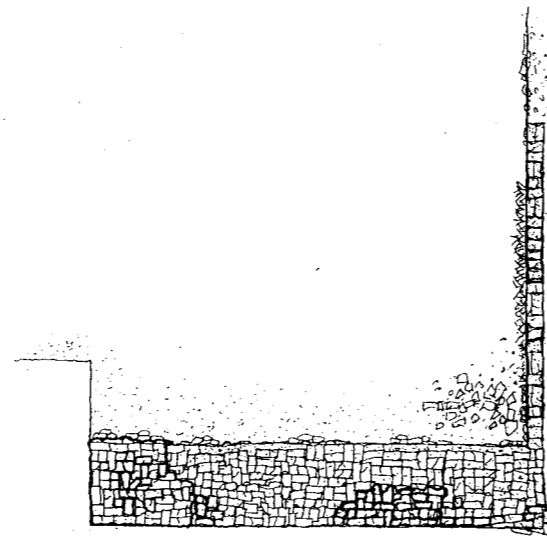
รูปแบบ, รูปด้านทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก (หมายเลข ๕)

รหัด	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	8	13

สำนักศิลปากรที่ ๓

กรมศิลปากร

รูปแปลน หลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน หมายเลข ๖

มาตราส่วน

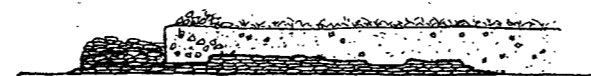
1 : 50

รูปด้าน ทิศใต้

มาตราส่วน

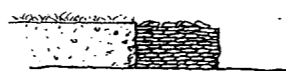
1 : 50

รูปด้าน ทิศตะวันออก

มาตราส่วน

1 : 50

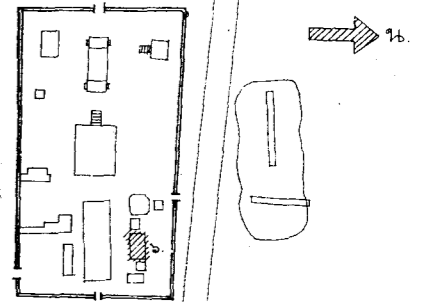

รูปด้าน ทิศตะวันตก

มาตราส่วน

1 : 50

ผังชั้น

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ขาญรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๙๖ อ. เมืองราชบุรี ต. เขาน้ำทิพย์ อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาติรี อินทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาติรี อินทรรัตน์		
คัดลอก	ชาติรี อินทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอกภ	วิหามาชัย	
กรรมการ	สุวิทย์	ชัยมงคล	
กรรมการ	พเยาว์	เข็มภาค	
กรรมการ	ภัทรพงษ์	เก้าเงิน	
กรรมการ	วิเชียร	กิจฉนวนโยธิน	

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
พ.บ. กลุ่มโบราณคดี			
พ.บ. กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์	เข็มภาค	
ผ.อ. อ.ศ.ก. อ.ย.	เอกภ	วิหามาชัย	
จ.ธ.ร. อ.ศ.ก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ

วัดประดู่ทรงธรรม

ตำบลไม้ผึ้ง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

และ

รูปแปลน, รูปด้าน ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก

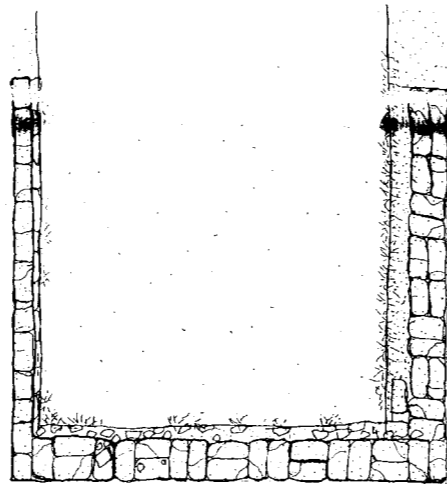
(หมายเลข ๖)

ร.ท.ล	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น,
	1 : 50	9	13

สำนักศิลปากรที่ ๓

กรมศิลปากร

รูปแปลน หลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน หมายเลข ๗

มาตราส่วน

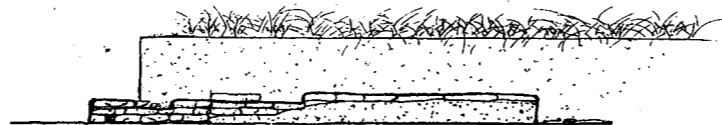
1 : 25

รูปด้าน ทิศใต้

มาตราส่วน

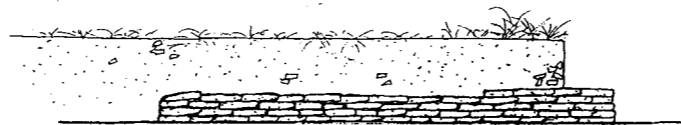
1 : 25

รูปด้าน ทิศตะวันออก

มาตราส่วน

1 : 25

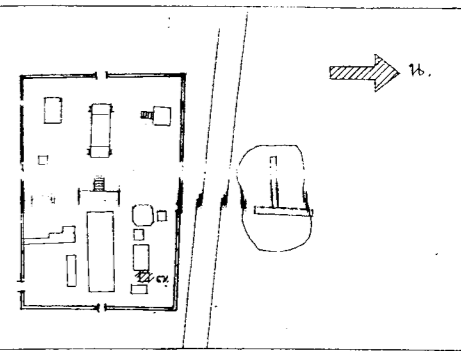

รูปด้าน ทิศตะวันตก

มาตราส่วน

1 : 25

ผังคี่ขี

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ชานูรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๙๗ ถ. เจริญราษฎร์ ต. เสนาณรงค์ อ. เมืองระยอง จ. ระยอง

สำรวจ เขียนแบบ

สำรวจ	ชาติรี อิบทรงรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาติรี อิบทรงรัตน์		
คัดลอก	ชาติรี อิบทรงรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เนก สิทนามาศย์		
กรรมการ	ฉวีทิพย์ สยามมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มขนาด		
กรรมการ	ภัทรพงษ์ เก่งเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจฉนวนชัยอิน		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
หน. กลุ่มโบราณคดี			
หน. กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มขนาด		
ผอ. ลคก. ๓ ออ.	เนก สิทนามาศย์		
รอง ลคก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ

วัดประตู่ทรงธรรม

ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แสดง

รูปแปลน, รูปด้านทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก

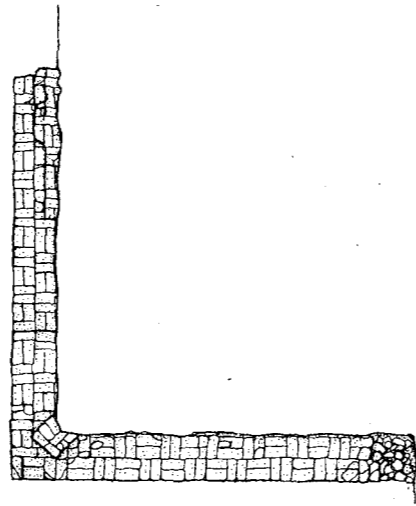
(หมายเลข ๗)

รหัสด	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	10	13

สำนักศิลปากรที่ ๓

กรมศิลปากร

รูปแปลน หลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน หมายเลข ๘
มาตราส่วน 1:50

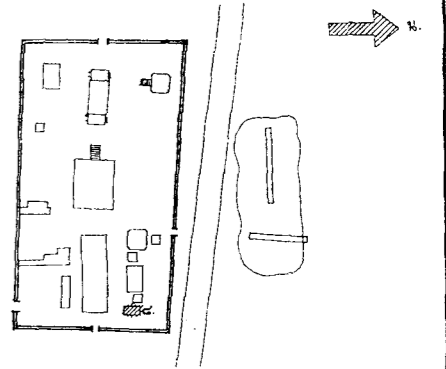

รูปด้าน ทิศใต้
มาตราส่วน 1:50

รูปด้าน ทิศตะวันตก
มาตราส่วน 1:50

ผังตั้งขุด

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ช่างรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๔๘ ถ. เจริญราษฎร์ ต. เขานิวเวอจน์ อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาตรี อินทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาตรี อินทรรัตน์		
คิดออก	ชาตรี อินทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอกภพ สิทธิมาตย์		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มภาค		
กรรมการ	ภัทรพงษ์ เก้าเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจฉนาโยธิน		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
ทบ.กลุ่มโบราณคดี			
ทบ.กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มภาค		
ผอ. ส.ค. ๓ อ.ย.	เอกภพ สิทธิมาตย์		
รอง ผ.ค.ก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
รูปแบบ	วัดประดู่ทรงธรรม		
	ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา		

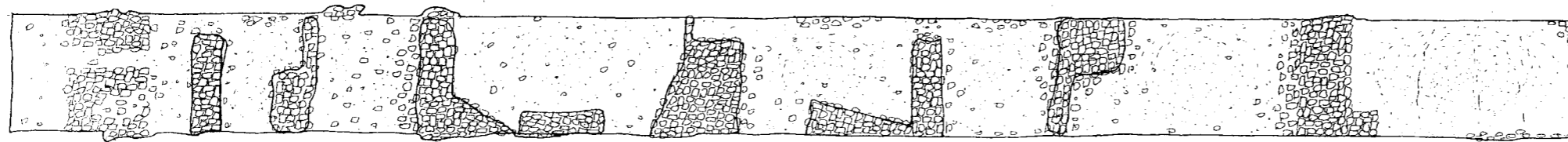
แสดง รูปแปลน, รูปด้านทิศใต้, ทิศตะวันตก
(หมายเลข ๘)

รหัส	มาตราส่วน 1:50	แผ่นที่ 11	จำนวนแผ่น 13
------	-------------------	---------------	-----------------

สำนักศิลปากร ที่ ๓

กรมศิลปากร

รูปแปลน หลุมขุดตรวจแนวโบราณสถาน หมายเลข ๔

รูปด้าน ทิศตะวันออก

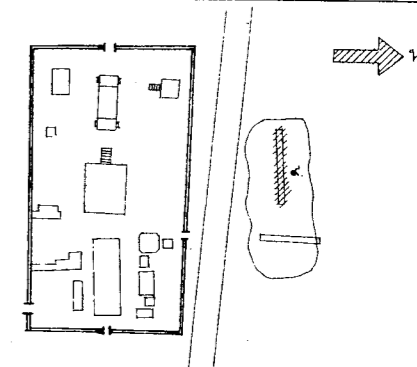
มาตราส่วน 1 : 50

รูปด้าน ทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 50

ผังชั้นนี้

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ชามูรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๙๗ ถ. เจริญราษฎร์ ต. เขานิวเวอจ์ อ. เมืองระนอง จ. ระนอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาติศรี อินทรรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาติศรี อินทรรัตน์		
คัดลอก	ชาติศรี อินทรรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอก สิทนามชัย		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มภาค		
กรรมการ	วิฑรพงษ์ เก้าริบ		
กรรมการ	วิเชียร กิจลนาโชติ		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
ทบ.กลุ่มโบราณคดี			
ทบ.กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มภาค		
ผอ. ล.ศ.ก. ๓. อย.	เอก สิทนามชัย		
รอง อ.ศ.ก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ
วัดประตู่ทรงธรรม
ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

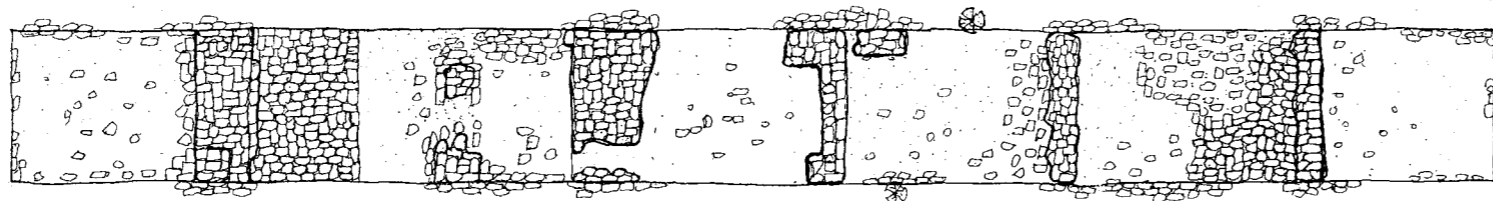
แสดง
รูปแปลน, รูปด้านทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก
(หมายเลข ๔)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	12	13

สำนักศิลปากรที่ ๓

กรมศิลปากร

รูปแปลน หลุมขุดตรวจโบราณสถาน หมายเลข ๑๐

มาตราส่วน

1 : 50

รูปด้าน ทิศเหนือ

มาตราส่วน

1 : 50

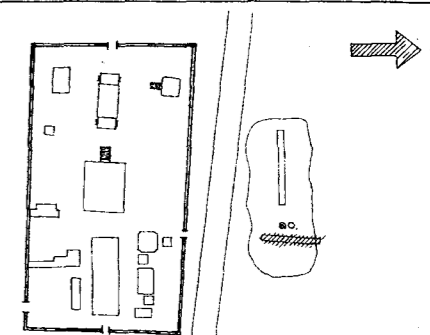

รูปด้าน ทิศใต้

มาตราส่วน

1 : 50

ผังคชช

ผู้ปฏิบัติ

บริษัท ช่างรุ่งโรจน์ จำกัด

๓๔๗ ผ. เจริญราษฎร์ ต. เขานิวส์ อ. เมืองระยอง จ. ระยอง

สำรวจ / เขียนแบบ

สำรวจ	ชาตรี อิบารรัตน์		
นายช่างสำรวจ			
เขียน	ชาตรี อิบารรัตน์		
คัดลอก	ชาตรี อิบารรัตน์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	เอนก ลิขิตภักดิ์		
กรรมการ	สุวิทย์ ชัยมงคล		
กรรมการ	พเยาว์ เข็มมาศ		
กรรมการ	ภัทรพงษ์ เกกเงิน		
กรรมการ	วิเชียร กิจฉนวนไธสง		

ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
วิศวกร			

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
นักวิชาการช่างศิลป์			
พ.น.กลุ่มโบราณคดี			
พ.น.กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน	พเยาว์ เข็มมาศ		
ผอ. ลคก. ๓ ออ.	เอนก ลิขิตภักดิ์		
รอง อคก.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

รูปแบบ
วัดประดู่ทรงธรรม
 ตำบลไม้ฝาง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แนบ
รูปแปลน, รูปด้านทิศเหนือ, รูปด้านทิศใต้
 (หมายเลข ๑๐)

รทล	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	13	13

สำนักศิลปากรที่ ๓

กรมศิลปากร

ภาคผนวก ๑

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต	Ø (cm.)	ความกว้าง(cm.)	ความยาว(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
1	-	N12E24	S-L.F.	ตะปูเหล็ก	เหล็ก	-	0.65,1.1	5.4,12.7	-	2	1
2/1	-	N12E24	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น รูปวงโค้ง	ปูนปั้น	-	2.7	-	4.5-6.0	2	2
2/2	-	N12E24	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น รูปดอกไม้	ปูนปั้น	3.9	3.9	-	1.8	1	3
2/3	-	N12E24	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น รูปกลีบบัว	ปูนปั้น	-	7.6	9.3	1.2-2.0	1	4
2/4	-	N12E24	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กามทำสิงห์	ปูนปั้น	-	5.7	6.2	3.3	1	5
34	-	N12E23	S-L.F.	ตะปูเหล็ก	เหล็ก	-	1.1	9.5	1.1	1	57
35	-	N12E23	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น	ปูนปั้น	-	2.1-3	-	2-2.5	1	58
36	-	N12E23	S-L.F.	กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ 1	ดินเผา	-	-	-	-	8	59
37	-	N12E23	S-L.F.	กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ 2	ดินเผา	-	-	-	-	2	60
38	-	N12E23	S-L.F.	กระเบื้องเชิงชาย แบบที่ 3	ดินเผา	-	-	-	-	1	61
66	-	N11E23	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กามทำสิงห์	ปูนปั้น	-	-	-	-	1	110
89	-	N8E20	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น รูปกระจัง	ปูนปั้น	-	-	-	-	1	-
112	-	N14E20	S-L.F.	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น รูปดอกไม้	ปูนปั้น	-	-	-	-	1	175
115	-	-	S-L.F.	ตัวอย่างกระเบื้องกานกลั้วตัวผู้	ดินเผา	-	8-15.5	25-30	1-1.3	3	-
116	-	-	S-L.F.	ตัวอย่างกระเบื้องกานกลั้วตัวเมีย	ดินเผา	-	-	-	-	1	-
117	-	T4	S-L.F.	กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 1	ดินเผา	-	-	-	-	3	-
124	-	T5	S-L.F.	ตัวอย่างกระเบื้องกานกลั้วตัวผู้	ดินเผา	-	8.5-14.2	28.5	0.9	1	193,194
125	-	T5	S-L.F.	ตัวอย่างกระเบื้องกานกลั้วตัวเมีย	ดินเผา	-	15.5-19.5	24.8	1	1	195
126	-	T5	S-L.F.	กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 1	ดินเผา	-	-	-	-	6	-
127	-	T5	S-L.F.	กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 3	ดินเผา	-	-	-	-	1	-

ภาคผนวก ๒

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
3	1	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูปสำริด	สำริด	8.3	-	-	17.5	8.1	1	6
4	2	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปบูชา ปางมารวิชัย	สำริด	-	-	20	35	-	1	7
5	3	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปบูชา ปางมารวิชัย	สำริด	-	18.5	15.5	26	-	1	8
6/1	4	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	8.6	6.9	9.8	3.2	1	9
6/2	5	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	9.6	7.5	11.2	3.4	1	10
6/3	6	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	10	7.5	10.7	4	1	11
7/1	7	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.8	4.9	7.3	2.3	1	12
7/2	8	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.9	5.2	7.5	2.2	1	13
7/3	9	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	6.8	5.4	8.7	3	1	14
7/4	10	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	7.4	6.3	9	3.2	1	15
7/5	11	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	9	7.4	12.1	4.3	1	16
8	12	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง	สำริด	-	13.4	9.7	15.2	4.5	1	17
9	13	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	13	18	5.5	1	18
10	14	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง	สำริด	-	-	10.7	12.3	4.2	1	19
11	15	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	-	5.5-6	3.3	1	20
12/1	16	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	-	3.5-4	2.1	1	21
12/2	17	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	-	4	2.1	1	22
13	18	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	5.5	4-5.2	2.1	1	23
14	19	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง	สำริด	-	6	5.2	6.2	2.9	1	24

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรม	ฐาน	หน้าตัก				
15	20	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด		8.5	7.7	11.5	2.9	1	25
16/1	21	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5	-	-	4.2-4.9	-	1	26
16/2	22	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5	-	-	4.2-4.9	-	1	27
16/3	23	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5	-	-	4.2-4.9	-	1	28
16/4	24	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5	-	-	4.2-4.9	-	1	29
16/5	25	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5	-	-	4.2-4.9	-	1	30
17/1	26	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3-3.3	-	-	5.3-6	-	1	31
17/2	27	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3-3.3	-	-	5.3-6	-	1	32
17/3	28	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3-3.3	-	-	5.3-6	-	1	33
17/4	29	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3-3.3	-	-	5.3-6	-	1	34
17/5	30	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3-3.3	-	-	5.3-6	-	1	35
17/6	31	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3-3.3	-	-	5.3-6	-	1	36
18/1	32	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	4	-	-	7.4	-	1	37
18/2	33	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	4	-	-	7.4	-	1	38
19/1	34	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฏ	สำริด	2.9-3.2	-	-	5.6-5.9	-	1	39
19/2	35	N12E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฏ	สำริด	2.9-3.2	-	-	5.6-5.9	-	1	40
20	36	N12E24	S-L.F.	รัศมีรูปเปลว	สำริด	-	2.7	-	4.5	2	1	41
21	37	N12E24	S-L.F.	รัศมีรูปดอกบัวตูม	สำริด	-	1.3	-	2.1	1.2	1	42
22	38	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปยืน ทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	-	7.3	1.9	1	43

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
23	39	N12E24	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	3	-	-	17	-	1	44
24	-	N12E24	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	22	-
25	-	N12E24	S-L.F.	ชิ้นส่วนฐานรูปดอกบัว	สำริด	-	-	-	-	-	2	45
26	-	N12E24	S-L.F.	ชิ้นส่วนพระคินคิป	ดิน	-	-	-	-	-	4	-
27	40	N12E24	S-L.F.	พระกรข้างขวา	สำริด	-	-	-	-	-	5	46,47
28	41	N12E24	S-L.F.	พระกรข้างซ้าย	สำริด	-	-	-	-	-	1	48
29/1	42	N12E24	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	4.9	-	1.8	2.4	1	49
29/2	43	N12E24	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	6.1	-	2.2	2.5	1	50
29/3	44	N12E24	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	6.9	-	3	2.8	1	51
29/4	45	N12E24	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	9.5	-	4	3.2	1	52
30	46	N12E24	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 2	สำริด	-	6.1	-	2.8	2.8	1	53
39/1	47	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	8.7	6.7	10.8	2.9	1	62
39/2	48	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	9	6.9	10.7	3.1	1	63
39/3	49	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	9	7.8	11.2	3.4	1	64
40/1	50	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	4.7	4.1	6.2	1.75	1	65
40/2	51	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	4.9	4.1	6.3	2.5	1	66
40/3	52	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	4.9	4.2	6.3	2.3	1	67
40/4	53	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.7	5.2	8	2	1	68
40/5	54	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.8	5	8.2	2.1	1	69

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
40/6	55	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.9	5.1	7.8	2.1	1	70
40/7	56	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	6.8	5.2	8.1	2.7	1	71
40/8	57	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	7.3	5.4	9.8	2.8	1	72
41/1	58	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	-	6.3	2.5	1	73
41/2	59	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	9.6	12.3	2.7	1	74
41/3	60	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	13.4	15.4	-	1	75
42/1	61	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	-	4.1	1.6	1	76
42/2	62	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	-	6.1	2	1	77
42/3	63	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	6.1	9.8	2.3	1	78
43	64	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง	สำริด	-	-	3.8	6.3	1.9	1	79
44/1	65	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	2.6	-	-	10.5	1.4	1	80
44/2	66	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	2.4	-	-	8.2	1.6	1	81
45/1	67	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	1.8-2.5	-	-	3.5-4.5	-	1	82
45/2	68	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	1.8-2.5	-	-	3.5-4.5	-	1	83
45/3	69	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	1.8-2.5	-	-	3.5-4.5	-	1	84
45/4	70	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	1.8-2.5	-	-	3.5-4.5	-	1	85
45/5	71	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	1.8-2.5	-	-	3.5-4.5	-	1	86
45/6	72	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	1.8-2.5	-	-	3.5-4.5	-	1	87
46	73	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3.1	-	-	5.9	-	1	88

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
47	74	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3.6	-	-	6.6	-	1	89
48	75	N12E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฏ	สำริด	3.4	-	-	6.6	-	1	90
49/1	76	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	4.7	-	1.6	1.7	1	91
49/2	77	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	5.6	-	2	1.8	1	92
49/3	78	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	5.7	-	1.9	2	1	93
49/4	79	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	5.9	-	2	2.1	1	94
49/5	80	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	-	-	3.2	2.4	1	95
49/6	81	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	8.7	-	4.1	3.3	1	96
49/7	82	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	10.1	-	4.1	3.5	1	97
50	83	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูปยื่น ทรงสี่เหลี่ยม	สำริด	-	11	-	4.1	-	1	98
51	84	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูปยื่น ทรงหลายเหลี่ยม	สำริด	-	8.8	-	8	-	1	99
52	85	N12E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูปยื่น ทรงกลม	สำริด	-	8.7	-	5.6	-	1	100
53	86	N12E23	S-L.F.	พระกรข้างขวา	สำริด	-	-	-	-	-	2	101
54	87	N12E23	S-L.F.	พระพุทธรูปปางลีลา	ดินเผา	-	9.6	-	17.5	1.5	1	102
55	-	N12E23	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	75	-
56	-	N12E23	S-L.F.	ชิ้นส่วนพระดินคืบ	ดิน	-	-	-	-	-	5	-
57	-	N12E22	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	1	-
58	88	N12E21	S-L.F.	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย	หินทราย	-	-	14.7	9	-	1	103
59	89	N12E21	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	6.5	12.3	-	1	104

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุศิลปะที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
60	90	N12E20	S-L.F.	พระพุทธรูปบูชา สำริด	สำริด	-	-	18.3	18	-	1	105
61	91	N11E24	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูปสำริด	สำริด	6.8	-	-	12	-	1	106
62	92	N11E24	S-L.F.	พระพุทธรูปบูชา สำริด	สำริด	-	-	-	14.6	5.5	1	107
63	93	N11E24	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	10	-	5	3.8	1	108
64	94	N11E24	S-L.F.	เท้าข้างขวา พระพุทธรูปยืน	สำริด	-	-	-	-	-	1	109
65	-	N11E24	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	16	-
67	95	N11E23	S-L.F.	พระพุทธรูปยืน ทรงเครื่องใหญ่	สำริด	6	-	-	34	4.1	1	111
68	96	N11E23	S-L.F.	พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง	สำริด	6	-	-	22	6.1	1	112
69	97	N11E23	S-L.F.	พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง	สำริด	-	-	-	14.5	8	1	113
70	98	N11E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูปสำริด	สำริด	9	-	-	10.9	-	1	114
71	99	N11E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฎ	สำริด	3	-	-	6.8	-	1	115
72	100	N11E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฎ	สำริด	2.6	-	-	4.1	-	1	116
73	101	N11E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฎ	สำริด	3.3	-	-	6.1	-	1	117
74	102	N11E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฎ	สำริด	5.3	-	-	9.7	-	1	118
75/1	103	N11E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	5.6	-	2	1.7	1	119
75/2	104	N11E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	6	-	2.2	2.3	1	120
75/3	105	N11E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	10.2	-	4.2	4	1	121
76	106	N11E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 3	สำริด	-	7.8	-	3.9	3.2	1	122
77	107	N11E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป ลายกลีบบัว	สำริด	-	-	-	-	-	2	123

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
78	108	N11E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	13.9	18	4.1	1	124
79	109	N11E23	S-L.F.	พระพุทธรูปบูชาปางมารวิชัย	สำริด	-	-	14.5	10.9	4.7	1	125
80	-	N11E23	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	14	-
81	110	N11E22	S-L.F.	พระพุทธรูปบูชาปางสมาธิ	สำริด	-	-	13	16	3.6	1	126
82	111	N11E22	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	4	-	-	5.9	-	1	127
83	112	N11E22	S-L.F.	เท้า พระพุทธรูปยืน	สำริด	-	1.2	-	2.9	0.7	1	128
84	113	N11E22	S-L.F.	บันพระองค์ พระพุทธรูปยืน	สำริด	-	-	-	4.5	2.7	1	129
85/1	114	N11E22	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	4.8	4.1	6.3	2.4	1	130
85/2	115	N11E22	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	4.8	4.2	5.8	2.4	1	131
85/3	116	N11E22	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.5	5	7.8	1.8	1	132
85/4	117	N11E22	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	6.1	4.9	7.9	2.8	1	133
85/5	118	N11E22	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	6.3	5.2	9.6	2.4	1	134
86	-	N11E22	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	6	-
87	119	N8E22	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	6.3	4.9	6.3	2.3	1	135
88	-	N8E22	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	5	-
90/1	120	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฏ	สำริด	3.1	-	-	6.9	-	1	136
90/2	121	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฏ	สำริด	3.7	-	-	5.8	-	1	137
91	122	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฏ	สำริด	4.2	-	-	7.2	-	1	138
92	123	N13E23	S-L.F.	เศษเศียรพระพุทธรูป ไม่สวมมงกุฏ	สำริด	4.6	-	-	5.1	-	1	139

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุเดิมที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
93/1	124	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5-2.8	-	-	4.4-5.3	-	1	140
93/2	125	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5-2.8	-	-	4.4-5.3	-	1	141
93/3	126	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5-2.8	-	-	4.4-5.3	-	1	142
93/4	127	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.5-2.8	-	-	4.4-5.3	-	1	143
94/1	128	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3.2	-	-	5.4	-	1	144
94/2	129	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3.2	-	-	6.2	-	1	145
95/1	130	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	4.6	-	-	8.5	-	1	146
95/2	131	N13E23	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	5.5	-	-	9.3	-	1	147
96	132	N13E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	5.5	-	2.7	1.9	1	148
97	133	N13E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 3	สำริด	-	8.2	-	4.5	3.8	1	149
98	134	N13E23	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 2	สำริด	-	16.8	-	6.7	6.8	1	150
99/1	135	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.7	5.1	7.6	2	1	151
99/2	136	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	5.2	8.7	1.8	1	152
99/3	137	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.8	5.1	7.8	2.1	1	153
99/4	138	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	6.7	4.9	8.8	2.9	1	154
99/5	139	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	6.9	5.4	8.6	2.8	1	155
99/6	140	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	7.1	5.4	8.5	2.9	1	156
99/7	141	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	7.1	5.5	9.1	2.5	1	157
100/1	142	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	6.9	8.2	2.2	1	158

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรวม	ฐาน	หน้าตัก				
100/2	143	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	12.3	9.9	3.4	1	159
101/1	144	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	-	4.8	2.4	1	160
101/2	145	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	-	-	-	1	161
102	146	N13E23	S-L.F.	ขาพระพุทธรูปขึ้น	สำริด	-	2.9	-	8.5	1.6	1	162
103	147	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปประทับยืน	สำริด	-	-	-	20.5	3.6	1	163
104	148	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปประทับยืน	สำริด	-	-	-	20.5	3.3	1	164
105/1	148	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	9	6.6	8.7	3.4	1	165
105/2	150	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	9	6.5	11.5	3.5	1	166
105/3	151	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	9.2	7	11.3	3	1	167
105/4	152	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	13.9	10.9	16	4.8	1	168
105/5	153	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	17	13.1	19	5.3	1	169
106	154	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง	สำริด	-	16.7	12.3	18.5	5.1	1	170
107	155	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปขึ้น ทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	-	12.8	2.6	1	171
108/1	156	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	7.5	12.1	3.5	1	172
108/2	157	N13E23	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	12.6	10.1	13.6	4.6	1	173
109	-	N13E23	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	17	-
110	158	N13E23	S-L.F.	พระกรข้างขวา	สำริด	-	-	-	-	-	1	174
111	-	N13E23	S-L.F.	ชิ้นส่วนพระคินคิป	ดิน	-	-	-	-	-	3	-
113	159	N14E20	S-L.F.	พระกรข้างขวา	สำริด	-	-	-	-	-	1	176

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี
งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัตถุที่ใช้ในการผลิต	ความกว้าง(cm.)			ความสูง(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
						พระกรรณ	ฐาน	หน้าตัก				
114	160	N14E20	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	-	-	-	-	3	177
118	-	T4	S-L.F.	เศษชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	สำริด	-	-	-	-	-	26	-
119/1	161	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	1.9	-	-	2.8	-	1	178
119/2	162	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.3	-	-	4.2	-	1	179
119/3	163	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.4	-	-	4.3	-	1	180
119/4	164	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.1	-	-	3.9	-	1	181
119/5	165	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.3	-	-	4.2	-	1	182
119/6	166	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.8	-	-	4.4	-	1	183
119/7	167	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	2.6	-	-	4.9	-	1	184
120/1	168	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3.1	-	-	6	-	1	185
120/2	169	T4	S-L.F.	เศียรพระพุทธรูป สวมมงกุฏ	สำริด	3.2	-	-	5.3	-	1	186
121/1	170	T4	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	-	4.3	5.6	1.3	1	187
121/2	171	T4	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย	สำริด	-	5.7	5.1	7.4	1.4	1	188
122	172	T4	S-L.F.	พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่	สำริด	-	6.8	5.4	7.8	-	1	189
123/1	173	T4	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	-	-	-	-	1	190
123/2	174	T4	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	-	-	-	-	1	191
123/3	175	T4	S-L.F.	ฐานพระพุทธรูป แบบที่ 1	สำริด	-	-	-	-	-	1	192

ภาคผนวก ๓

โครงการบูรณะโบราณสถานเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี

งานบูรณะวิหารวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางแสดงรายละเอียดโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผา

BAG#	SF#	พื้นที่	ระดับ(cm.dt.)	ประเภทโบราณวัตถุ	วัสดุที่ใช้ในการผลิต	Ø (cm.)	ความกว้าง(cm.)	ความยาว(cm.)	ความหนา(cm.)	จำนวน	ภาพที่
31	-	N12E24	S-L.F.	ชิ้นส่วนปากภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง	ดินเผา					1	54
32	-	N12E24	S-L.F.	ลำตัวภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง	ดินเผา	-				1	55
33	-	N12E24	S-L.F.	ก้นภาชนะดินเผาเนื้อกระเบื้อง	ดินเผา					1	56
128	-	T5	S-L.F.	ฝาภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา	ดินเผา	11	-	-	0.7	1	-